

Noortekohtumiste programmi mõju-uuring

Kats Kivistik, Maarja Käger, Kristina Avdonina, Mart Veliste, Kristjan Kaldur

UURINGU ARUANNE
JUULI 2019

Uuring Uuringu autorid	Noortekohtumiste programmi mõju-uuring Kats Kivistik Maarja Käger Kristina Avdonina Mart Veliste Kristjan Kaldur
Täname	Nastja Pertsjonok, SA Archimedese noorteagentuuri esindajad (Anni Tetsmann, Karl Viilmann, Reet Kost, Triin Ulla)
Esikaane foto	Regina Rähn
Uuringu teostaja	Balti Uuringute Instituut
Tellijä	SA Archimedese noorteagentuur

DOI: 10.23657/2019.3

Balti Uuringute Instituut

Lai 30

51005 Tartu

tel 699 9480

ibs.ee

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. UURINGU METOODIKA	5
2. VALDKONNA ÜLEVAADE	7
2.1. Noorsootöö	7
2.2. Lõimumine Eestis	9
2.3. Noortekohtumiste programm	10
3. NOORTE PÄDEVUSTE ARENG	15
3.1. Noorte pädevuste areng võtmepädevuste lõikes	15
3.2. Noorte areng lähtuvalt lõimumisvaldkonna arengukava Lõimuv Eesti 2030 põhieesmärkidest	28
3.3. Kokkuvõte	35
4. NOORTEJUHTIDE PÄDEVUSTE ARENG	37
4.1. Noorsootöö korraldamine	37
4.2. Juhtimine, suhtlemine avalikkusega ja koostöö	40
4.3. Turvalise keskkonna tagamine	40
4.4. Noortevaldkonna arendamine ja professionaalne enesearendamine	41
4.5. Noortejuhitide kompetentside arengu toetamine	41
4.6. Kokkuvõte	43
5. NOORTEKOHTUMISTE PROGRAMMI PANUS NOORTEVALDKONNA ARENGUKAVVA 2014-2020 ..	45
6. NOORTEKOHTUMISTE PROGRAMMI TOIMIMINE	49
6.1. Programmi nõuded, taotlemise ja projekti elluviimise protsess	49
6.2. Noortejuhid	51
6.3. Noored	53
6.4. Partnerid	54
KOKKUVÕTE	56
LISAD	59
Lisa 1. Intervjuukavad	59
Lisa 2. Muutused noorte hinnangutes ja hoiakutes pilootaasta noorte küsitluse järgi	60

SISSEJUHATUS

Programm Noortekohtumised (PNK) on 2015. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi, Eesti Noorsootöö Keskuse ja SA Archimedese noorteagentuuri koostöös käivitatud noorteprogramm, mis on suunatud toetama Eestis elavate erineva kultuuritaustaga noortegruppide koostööd ja ühistegevusi. Programmi laiem eesmärk on kultuurilise teadlikkuse, avatuse ja sidususe kasvatamine osalejates ja ühiskonnas tervikuna. Ühes kalendriaastas on programmi kaasatud keskmiselt 1700 noort vanuses 11-19 aastat. 2015.–2018. aastal on 226 noortejuhi suunamisel ja toel toimunud 178 noortekohtumiste projekti ja neis on osalenud ligikaudu 6 800 erineva emakeelega noort. 16% noortejuhtidest on viinud ellu vähemalt kolm projekti.

Käesoleva aruande eesmärk on anda ülevaade, milline on PNK mõju programmis osalenud noorte käitumisele ning milline on mitmekordse projekti läbiviimise mõju noorsootöötajate hoiakutele ja praktikatele. Seda peamiselt lõimumise ja Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 eesmärkide vaates. Selleks intervjueriti neid noortejuhte (noorsoo- ja haridustöötajaid), kes on ellu viinud vähemalt kolm projekti. Lisaks intervjueriti programmi või lõimumise eksperte, noortekohtumistes osalenud noori, analüüsiti olemasolevaid andmeid (pilootaasta küsitlusandmed ja 2019. aasta maiks esitatud aruanded) ja vaadati valdkonnaga seonduvaid dokumente.

Aruande esimene peatükk annab ülevaate uuringu meetodikast ja uurimisküsimustest. Teises peatükis avatakse noorsootöö ja lõimumise tausta ning tehakse lühiülevaade programmist. Kolmandas ja neljandas peatükis keskendutakse vastavalt noorte ja noortejuhtide pädevustele lähtuvalt noorte võtmepädevustest, lõimumisvaldkonna arengukavast ning noorsootöötajate kutsestandardist. Viies peatükk vaatab eelnevate peatükkide valguses PNK panust Noortevaldkonna arengukavva 2014-2020 ning kuues peatükk keskendub programmi toimimisele ja selle arenguvõimalustele. Olulisemad soovitused programmi arendamiseks, mis aitaksid kaasa programmi eesmärkide täitmisele, sh noortejuhtide ning noorte pädevuste tõstmise kaudu, esitatakse kokkuvõttes.

Üldjoontes näitab uuring, et tegu on väga väärtusliku erineva kultuuritaustaga noorte koostööd ja ühistegevusi toetava programmiga. Programmi eesmärke aitavad saavutada taotluste esitamise tingimused, paindlikkus projekti tegevuste valikul, noortejuhtide ja noorte toetamine koolituste ning nõustamisega projektitaotlust koostades ja projekti tegevusi ellu viies ning teadmiste ja kogemuste kasv mitmekordselt programmis osalemisega. Lisaks on PNK-l positiivne mõju noorsootöö olemuse ja põhimõtete paremale mõistmisele ning noortejuhtide pädevuste arengule, avardades sel moel noorte võimalusi arenguks ja eneseteostuseks.

1. UURINGU METOODIKA

Uuringute heast tavast lähtudes kasutati uurimisküsimustele (tabel 1) vastuste saamiseks nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid meetodeid. Seejuures moodustab uuringu kõige olulisema osa tehtud intervjuud, mida analüüsiti kvalitatiivselt. Intervjuude analüüsi täiendab erinevate juba varem kogutud andmete kvantitatiivne ja kvalitatiivne analüüs.

Tabel 1. Uurimisküsimused.

Uurimisküsimus (UK)	UK vastust kajastav ptk
1: a) selgitada, kui hästi aitab PNK kaasa lõimumisvaldkonna koostatava arengukava Lõimuv Eesti 2030 üldeesmärgi saavutamisele; ja b) aitab kaasa Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 läbivate põhimõtete ja eesmärkide saavutamisele;	a) 2.2, 3.2 b) 2.3, 3.4, 5
2: selgitada, millist rolli mängib PNK põhirahvuse avatud ja sallivate hoiakute kujunemisele ja püsivate positiivsete kontaktide tekkimisele Eestis elavate erinevate rahvusgruppide vahel: 2a) selgitada ja arvestada analüüsi teostamisel 2017. aastal valminud Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuringu tulemusi, ehk anda sügavam tähendus sellele, miks integratsiooniprogrammil on erikeelsetele noorte hoiakutele mittesümmeetriline mõju; 2b) kuidas muuta programmi veel tõhusamaks nii lõimumise kui ka mitteformaalse õppe seisukohalt.	a) 3.2 b) aruannet läbivalt, eriti 4.5, 6, kokkuvõte
3: a) selgitada välja, kuidas töötab PNK noorsootöös aset leidva mitteformaalse hariduse tööriistana ja mitteformaalse õppe soodustajana; ja b) saada teada, mil moel on PNK kogemus mõjutanud noorsoo- ja haridustöötajate professionaalset praktikat, pädevust ja hoiakuid.	a) 3.1, 4.5 b) 4, 5

Uuringu empiiriline osa koosnes kolmest osast. Esiteks intervjueriti vähemalt kolmes projektis osalenud noortejuhte. Intervjueritavaid valides peeti silmas, et intervjueritavate seas oleks erineva kultuuritaustaga noortega tegelevaid, erineva erialase taustaga ning erinevates Eesti piirkondades tegutsevaid noortejuhte. Kokku saadi 23 noortejuhi vastused: 13 intervjuud 19 inimesega ja kolm kirjalikku vastust neljalt inimeselt. Vastanud noortejuhtidest viit intervjueriti vene keeles, 18 vastasid eesti keeles; 11 tegeles eesti, 9 teise emakeelega noortega, 3 mõlemaga; 8 olid õpetajad, 13 noorsootöötajad, 2 õpetajad-noorsootöötajad; 6 Harjumaalt, 7 Ida-Virumaalt, 5 Lõuna-Eestist, 5 mujalt Eestist. Lisaks intervjuudele noortejuhtidega tehti viis intervjuud ekspertidega (kaks otseselt PNK seotud inimest, kolm noorte lõimumisega seotud inimest) ning kaks rühmaintervjuud PNK-s osalenud noortega (üks eesti ja üks vene emakeelega noortega).

Intervjuud ekspertidega aitasid vastata uurimisküsimustele, tõlgendada kogutud infot ning tulenevalt toimimise ajast aitasid täpsustada ka intervjuukava noortejuhtidele (vt Lisa 1). Intervjuud transkribeeriti¹, sh testiti seitsme intervjuu transkribeerimisel kõnetuvastusprogrammi^{2,3}. Transkriptsioonid kodeeriti vabataarkvara QDA Miner Lite'i kasutades, seejuures lähtuti eelkõige intervjuuküsimustest ning intervjuude käigus silma jäänud korduvatest teemadest. Aruannet lugedes tuleb silmas pidada, et kuna intervjueriti mitu korda projekte teinud ehk küllalt kogunud noortejuhte, ei pruugi intervjueritute hinnangud ühtida just alustavate ja vähem kogunud noortejuhtide hinnangutega. Infot koguti vähemalt kolm projekti teinud noortejuhtidelt, sest 1) neil on rohkem kogemusi ja selgemad arusaamad programmi läbiviimisest, tingimustest ja eesmärkidest, 2) nad saavad kirjeldada ja võrrelda erinevaid noortekohtumisi (sh analüüsida enda rolli muutust erinevates projektides) ning 3) seetõttu paremini selgitada programmi mõju, kuidas programm aitab kaasa Eestis elavate erineva emakeelega noorte lõimumisele ja noorte pädevuste arengule, ning anda soovitusi programmi muutmiseks.

Teiseks analüüsiti pilootaasta (2015) mõju-uuringu käigus kogutud küsitlusandmeid. Analüüsi on kaasatud 284 noort, kes vastasid küsimustele nii esimeses kui ka teises ringis⁴. Seejuures keskenduti eelkõige

¹ Kahe intervjuu puhul on erinevatel põhjustel vaid märkmed.

² Alumäe, T., Tilk, O., Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *Baltic HLT 2018*. Programmiga transkribeeritud tekstid hiljem täiendati ja parandati.

³ Anonümiseeritud transkriptsioonid on esitatud Tellijale.

⁴ Tulenevalt uuringu uurimisküsimustest ei ole arvestatud kõiki pilootaasta mõju-uuringu aruandes arvestatud vastuseid küsitlusele: oluline oli arvestada vaid nende noorte vastuseid, kes vastasid küsitlusele enne ja pärast noortekohtumisi, mistõttu jäeti välja vastused neilt, kelle puhul ei olnud võimalust kahe ringi vastuseid kokku viia.

muutustele vastustes (nii enda pädevuste hindamisel kui ka hoiakutes)⁵. Muutuseid vastustes analüüsiti nii üldiselt, ankeedi keele, noore kodukeele, soo, vanuse, noorte rolli järgi projektis ja varasema kokkupuute järgi sarnaste tegevustega. Kuna antud uuringu eesmärgiks oli vastus saada küsimusele, millised noorte pädevused on arenenud PNK-s ja kuidas on PNK kaasa aidanud lõimumisele ning seletada seda, miks on erineva emakeelega noorte hoiakud erinevalt muutunud, siis piirdub analüüs eelkõige sellega. Tellijale anti üle ka loodud SPSS fail, mis võimaldab huvipakkuvaid teemasid põhjalikumalt edasi analüüsida. Tulenevalt uuringu mahust analüüsiti pilootaasta küsitluse vastustest kvalitatiivselt vaid noortejuhtide vastuseid küsimustele, mida õppisid nemad ja noored noortekohtumisest ning kuidas nad toetasid ja suunasid noori, et need oleksid võimalikult kaasatud.

Kolmandaks koostati mai 2019 seisuga ülevaatlik tabel 2015.-2018. aastal toetuse saanud PNK projektidest koos projektide aruannete ja hindamistulemustega. Projekti aruandluse (taotluse, aruannete ja selle hindamise) puhul analüüsiti kvantitatiivselt projekti tegijate poolt ära märgitud projekti käigus arendatud pädevusi noorte võtmepädevuste nimekirjast ning kvalitatiivselt tegijate vabas vormis antud vastuseid küsimustele, millised noorte ja noortejuhtide pädevused on kõige enam arenenud ning mis on noortekohtumise kõige suurem kasu.

Intervjuude küsimustike koostamisel ja uuringu raames kogutud info analüüsil tugineti aruandes viidatud varasematele sarnastele uuringutele ja valdkondlikele dokumentidele.

Erinevatest allikatest kogutud ja analüüsitud info esitatakse sünteesitult temaatiliste peatükkide all.

⁵ Keskmiste võrdlemiseks ja selle muutuse olulisuse hindamiseks on kasutatud seotud valimite t-testi (*paired samples T-Test*), seejuures on lisas 2 esitatud vaid statistiliselt olulised keskmiste muutused juhul, kui $p < 0.05$. Kõigi hoiakute ja pädevuse hinnangute keskmiste arvutamisel on välja jäetud. Hoiakute skaala on olnud järgmine: 1 (Ei nõustu üldse), 2 (Pigem ei nõustu), 3 (Pigem nõustun), 4 (Nõustun täiesti), "Raske öelda" vastused on analüüsist välja jäetud; pädevuste hinnangute skaala on olnud järgmine: 1 (Ei oska üldse), 2 (Oskan veidi), 3 (Oskan), 4 (Oskan hästi), "Pole ette tulnud" vastused on analüüsist välja jäetud.

2. VALDKONNA ÜLEVAADE

2.1. Noorsootöö

Noorsootöö on „tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgsaks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda”.⁶ Eestis mõeldakse noore all 7-26-aastast inimest. Eesti noorsootöö seadus pöörab tähelepanu ka noorte vajaduste ja huvidega arvestamisele, noorte osalusele ja vabale tahtele, noorte omaalgatuse toetamisele ning võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõtetest lähtumisele. Noorsootöö hõlmab kombineeritult mitmekesisid noorte personaalset ja sotsiaalset arengut mõjutavaid tegevusi. Noorsootöö sisuks on noorte sotsiaal-, kultuuri- ja tervisekasvatus, mis soodustab noorte vaimset ja füüsilist arengut.

Noorsootõtaja juhendab noorte mitteformaalse õppimise protsessi, luues tingimusi noorte isiksuse mitmekülgsaks arenguks ja toetades noorte sotsialiseerumist. Noorte isiksuse arengu ja õppimise protsessi analüüsiks on EL programmi Euroopa Noored raames töötatud välja Noortepass, mida rakendatakse ka programmis Noortekohtumised. Noortepass aitab läbi õpitu mõtestamise kirjeldada ja näidata projektides osalemise kaudu õpitud nii osalejatele endile kui ka väljapool seisvatele inimestele. Noortepassis kirjeldatakse õppimist järgnevate elukestva õppe Euroopa **võtmepädevuste raamistiku** abil^{7 8}:

- Suhtlus emakeeles
 - Võime väljendada mõtteid, tundeid ja fakte, suuliselt ja kirjalikult
 - Võime suhelda sobival viisil
- Suhtlus võõrkeeletes
 - Oskus end võõrkeeles väljendada ja sellest aru saada
 - Kultuuriliste erinevuste ja mitmekesisuse mõistmine ja aktsepteerimine
 - Uudishimu keelte ja kultuuridevahelise suhtluse vastu
- Matemaatika-pädevus ning teadmised teaduse ja tehnoloogia alustest
 - Oskus kasutada loogilist mõtlemist igapäeva elu probleemide lahendamisel
 - Oskus teha faktidel põhinevaid järeldusi
- Infotehnoloogiline pädevus
 - Oskuslik ja kriitiline infotehnoloogia kasutamine
 - Põhilised arvuti ja interneti kasutamise oskused
- Õppimisoskus
 - Oskus korraldada oma õppimist
 - Oskus vastutada oma õppimise eest ja sellega seotud takistustest üle saada
 - Oskus analüüsida ja hinnata oma õpitulenumusi
- Isiklik, kultuuridevaheline, sotsiaalne ja kodanikupädevus
 - Oskus suhelda kohasel viisil sõprade, pere ja kolleegidega
 - Oskus käia läbi eri taustaga inimestega
 - Oskus lahendada konflikte konstruktiivsel viisil
 - Ülevaate omamine sellest, mis toimub teie külas, linnas, riigis, Euroopas ja maailmas
 - Teadmised demokraatia, kodanikuühiskonna ja inimõiguste kontseptsioonide ning ideede kohta
 - Osalus ühiskonnaelus
- Algatusvõime ja ettevõtlikkus
 - Võime tegutseda oma ideede elluviimise nimel
 - Loovus ja uuenduslikkus
 - Julgus riskida

⁶ Noorsootöö seadus (RT I 2010, 44, 262). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13335738?leiaKehtiv>.

⁷ SA Archimedese noorteagentuur. Võtmepädevused. Kättesaadav: <https://noored.ee/votmepadevused/>, vt ka Mitteformaalne.ee. Kättesaadav: https://mitteformaalne.ee/wp-content/uploads/2015/04/Key-competences_ee_v0tmep2devused_mindmap.pdf.

⁸“Mõiste „võtmepädevus” (ingl key competence) viitab millelegi, mis on igas eluvaldkonnas vajalik ning toetab inimese eneseteostust, sotsiaalset ühtekuuluvust, kodanikuaktiivsust ja tööalast konkurentsivõimet.” (Mitteformaalne.ee Noortepassi kontseptsioon. Kättesaadav: <https://mitteformaalne.archimedes.ee/koolitusprojektid/arenguprogramm-level-up/noortepass/>)

- Projektjuhtimisoskused
- Kultuuriteadlikkus ja kultuuriline eneseväljendus
 - Kõik, mis on seotud meedia, muusika, näitekunsti, kirjanduse, kujutava kunstiga jne, ning nende kaudu väljendatud loominguga

Noorte isikliku arengu ja iseseisvuse kasvu saavutamine, toimetulekuvõime suurendamine ning kiiresti muutuv maailmas eluks vajalike oskuste andmine⁹ eeldab noorsootõtaja panust. Noorte suunamiseks vajalikud ja **Noorsootõtaja kutsestandardis**¹⁰ kajastatud kohustuslikud kompetentsid on järgmised:

- Noorsootöö korraldamine, sh
 - noorte huvide ja arenguvajaduste kaardistamine,
 - mitteformaalset õpet toetavate tegevuste kavandamine,
 - noorte mitteformaalse õppe toetamine,
 - mitteformaalses õppes kogetu ja saavutatu mõtestamine koos noortega,
 - mitmekesiste noorsootöö keskkondade ja meetodite kasutamine ning arendamine,
 - noorte kaasamine,
 - kodanikuhariduse toetamine,
 - noorte ettevõtlikkuse toetamine,
 - tervislike ja keskkonnasäästlike eluviiside kujunemise toetamine,
 - õiguskuuleka käitumise kujundamine,
 - kultuuridevaheliste pädevuste arendamine,
 - noorte infovajaduse väljaselgitamine, informatsiooni analüüs ja süstematiseerimine,
 - noorteinfo teenuse korraldamine,
 - noorte digitaalse kirjaoskuse arengu toetamine,
 - noorte esmane nõustamine.
- Juhtimine (sh tegevuste algatamine, inimeste ja protsesside juhtimine, juhendamine, asjaajamistoimingud) Suhtlemine avalikkusega ja koostöö (noorsootöö ja tehtava tutvustamine, noorsootöö valdkonna osapoolte ning sidusrühmadega koostöö tegemine lähtuvalt noorsootöö väärtustest)
- Turvalise keskkonna tagamine (füüsiliselt ja vaimselt turvalise keskkonna loomine, riskide maandamine ja ohutusnõuete järgimine)
- Noortevaldkonna arendamine (noortepoliitika arengute ja uuringute tulemustega kursis olemine ja nendega arvestamine tegevuste planeerimisel)
- Professionaalne enesearendamine (enda ja tehtava analüüsimine ning sellest tulenevalt enesearendamine)

Nimetatud kompetentside mõtestamine ja noorsootõtajate arendamine lähtuvalt neist kompetentsidest toetab teadlikku noorte toetamise ja nende võtmepädevuste arendamisele kaasa aitamise võimekust.

Nii noorte pädevusi, noorsootõtajate kompetentse kui ka noorsootöö valdkonna probleemkohti arvestades on **Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 üldeesmärgiks** aidata kaasa, et noorel oleksid avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, et **toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist**. Üldeesmärgi täitmise soodustamiseks on seatud järgmised **alaeesmärgid**:¹¹

- noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks;
- noorel on väiksem risk olla tõrjutud;
- noore osalus otsustes on rohkem toetatud;
- noortevaldkonna toimimine on mõjusam.

⁹ Üks Euroopa Liidu noortestrategie 2019-2027 eesmärkidest. Vt Euroopa Liidu Teataja. Euroopa Liidu Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate resolutsioon noortevaldkonnas tehtava Euroopa koostöö raamistiku kohta: Euroopa Liidu noortestrategie 2019-2027. Kättesaadav: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:42018Y1218\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:42018Y1218(01)&from=EN).

¹⁰ Eesti Noorsootöö Keskus. (2018). Noorsootõtaja kutsestandard 2018. Kättesaadav: https://entk.ee/sites/default/files/Noorsootõtaja_kutsestandard_2018_EST.pdf.

¹¹ Haridus- ja Teadusministeerium. Noortevaldkonna arengukava 2014-2020. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf.

Seega toetab Noortevaldkonna arengukava noorte võtmepädevuste arengut ning pöörab tähelepanu noorsootöötajate kompetentsidele.

Sidusa ühiskonna kujunemisele kaasa aitamist kajastab põhjalikumalt järgmine alapeatükk.

2.2. Lõimumine Eestis

2.2.1. Lõimumise definitsioon

Eestis on ühiskonna lõimumist strateegiliselt edendatud alates 1990ndate aastate lõpust, kulmineerudes esimese lõimumisalase riikliku programmi - "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007" – väljatöötamise ja vastuvõtmisega 2000. aastal. Sellele järgnes riiklik arengukava „Eesti Lõimumiskava 2008-2013“ ning 2014. aastal vastuvõetud ja praegu kehtiv arengukava „Lõimuv Eesti 2020“.

Lõimumisega seotud probleemid üheksakümneandel, aga ka tänasel päeval, tulenevad suuresti Nõukogude perioodist pärineval ning iseseisvumise algusaastatel süvenenud Eesti ühiskonna rahvuslikust - nii keelelisest, kultuurilisest, poliitilisest kui ka majanduslikust - lõhestumisest. Oluline on mõista, et Eesti lõimumisprotsess toimub veel ka praegu nende poliitiliste otsuste raames, mis võeti vastu 1990ndate alguses, mille mõneks iseloomulikuks näiteks on olnud kodakondsuspoliitika või keeleseaduse vastuvõtmisega kaasnenud pinged ning Eesti venekeelse elanikkonna (toona nimetatud ka kui „mitte-eestlased“) ühiskondliku isolatsiooni ja segregatsiooni kinnistamine.¹²

Sellisest arengust tulenevalt oli ka lõimumispoliitika (algselt nimetatud kui integratsioonipoliitika) fookus algusaastatel peamise lõimiva meetmena keelel ehk eesti keele õppimisel ja omandamisel. See jättis tagaplaanile teised lõimumisega seotud valdkonnad nagu näiteks sotsiaalmajanduslik ja poliitiline lõimumine, sh meetmed (etniliste) eestlaste endi kaasamiseks ühiskonnas toimuvasse lõimumisprotsessi. Aja jooksul on toimunud aga oluline nihe lõimumise mõtestamisel - praegu nähakse lõimumist kui protsessi, mille eesmärk on luua „sotsiaalselt sidus Eesti ühiskond, kus erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ning jagavad demokraatlikke väärtusi“¹³.

Teisisõnu on lõimumise eesmärk täna toetada sellise ühise väärtusruumi loomist ja hoidmist, mis kultuurilise mitmekesisuse teadvustamise kaudu soodustab kõikide Eestis elavate ühiskonnaliikmete kaasamist, mis võimaldab leida ja luua ühisosa erinevate kogukondade vahel, suurendades mh nende omavahelist suhtlust ja kontakte, ning mis pikemas perspektiivis aitaks vähendada eraldatust ja segregatsiooni erinevate rahvusrühmade vahel.

Eraldi tuleb ära märkida, et kui ennekõike on lõimumise sihtrühmad olnud peamiselt (etnilised) eestlased ja Eesti venekeelne elanikkond, siis viimastel aastatel on Eesti lõimumispoliitika fookusesse võetud ka Eestisse hiljuti saabunud välismaalased ehk uussisserändajad ja nende kohanemine Eestis.

2.2.2 Lõimumise praegune seis, sh noorte seas

Tänased probleemid ja väljakutsed seoses lõimumisega on äärmiselt mitmekihilised, alates Eesti ühiskonna (etniliste eestlaste) suhtumisest kultuurilisse mitmekesisusse kuni keeleoskuse ja keeleõppeni, rahvusliku ebavõrdsuseni tööturul, erinevusteni meediatarbimises ja infoväljas ning geograafilise eraldatuseni. Lõimumisvaldkonna arengut on Eestis uuritud mitmete valdkondlike uuringutega, sh aastast 2000 toimuvate regulaarsete integratsiooni monitooringutega. Viimase, 2017. aasta integratsiooni monitooringu¹⁴ tulemused näitavad, et eesti keele oskusega on hästi – selle omandamine ja oskus paraneb aasta-aastalt ning vajadus eesti keele kasutamise järele on tõusnud nii töö- kui ka vabal ajal. Samuti on hästi lõimumise põhiküsimusega

¹² Kallas, K., Mihkelsoo, I., Plaan, K. (2012). Lõimuv Eesti 2000-2011: Integratsiooni Monitooringute analüüs. Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/IBS-integratsiooni-monitooringute-analuu.pdf>.

¹³ Hartman, P. (2019). Lõimumisvaldkonna hetkeseis. Kultuuriministeerium. Kättesaadav: https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/piret_hartman.pdf.

¹⁴ Kaldur, K., Vetik, R., Kirss, L., Kivistik, K., Seppel, K., Kallas, K., Masso, M., Anniste, K. (2017). Eesti ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2017. Balti Uuringute Instituut, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>.

- ehk milline on Eesti rahva kui terviku üksmeel Eesti riikluse põhiküsimustes. Seda toetab ühiselt 4/5 kogu elanikkonnast. Lisaks toetab valdav enamik Eesti elanikest eestikeelset õpet selle kõige varajasemas etapis (lasteaias). Samuti toetatakse ja eelistatakse aasta-aastalt üha enam ka ühist eestikeelset lasteaeda. Mitte nii hästi ei ole edenenud aga olukord tööturul, kus valitseb jätkuvalt rahvuspõhine ebavõrdsus nii töötasus, hõivemääras, ametikohtade jaotuses kui ka tööalases mobiilsuses. Samuti on jätkuvalt väga suur rahvusrühmade omavaheline eraldatus – eestlased ja teisest rahvusest elanikud elavad suuresti omaenda keeleruumis ehk põhiline kokkupuude piirdub eelkõige töö, kooli ja avaliku sfääriga ning vabal ajal suhtleb vastastikku igapäevaselt vaid kümnendik eestlastest ja teistest rahvustest inimestest.

Noorte jaoks algab peamine lõimumisega seotud probleem Eesti (suuresti) kakskeelsest ja eraldatud haridussüsteemist – rahvusrühmade eraldatus algab juba lasteaedades ja koolisüsteemis ning jõuab sealt protsessi loomuliku tulemusena ka tööturule. Seega ei toeta tänane Eesti haridussüsteem, kui mõned erandid välja jätta, eri rahvusest noorte koos õppimist, noorte tegelikku omavahelist sisulist kontakti ja kokkupuudet ega nende pikemaajalist lõimumist.

Siiski annavad viimaste aastate trendid märku sellest, et olukord pole sugugi lootusetu. Viimased uuringud viitavad asjaolule, et venekeelsed noored oskavad aina paremini eesti ja inglise keelt. Samuti on teisest rahvusest noored vanematest põlvkondadest oluliselt altimad suhtlust alustama või jätkama eesti keeles. Venekeelsed noored kasutavad aina rohkem ka eestikeelseid info- ja meediakanaleid.¹⁵

Lõimumiskava Lõimuv Eesti 2030

2018. aastal alustati ettevalmistusi uue lõimumiskava loomiseks aastateks 2020-2030 („Lõimuv Eesti 2030“). Uus lõimumiskava tugineb suuresti praegu kehtivale lõimumiskavale, st paljuski samad on lõimumise sihtrühmad (kogu ühiskond, sh eestikeelsed püsielanikud, eesti keelest erineva emakeele ja kultuuriga püsielanikud, uussisserändajad), kuid plaaniga seada senisest mõnevõrra suurem fookus eestlastest tagasipöördujatele (nn rahvuskaaslastele), rahvusvahelise kaitse saajatele ning romadele. Uue lõimumiskava üldeesmärgiks on luua tingimused, et Eesti ühiskond oleks lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osaleksid aktiivselt ühiskonnaelus ja jagaksid demokraatlikke väärtusi. Sellest lähtuvalt keskendutakse kuuele peamisele teemale: 1) tugev ja usalduslik side Eestiga; 2) tihedad inimeste- ja kogukondadevahelised kontaktid; 3) sotsiaalmajanduslik toimetulek ja ettevõtlikkus; 4) tõhus eesti keele omandamine; 5) ühise infovälja loomine ja 6) koos õppimine. Regionaalselt on erifookus Ida-Virumaal ning Tallinna lähipiirkondadel.¹⁶

Seega jätkab planeeritav LE2030 suuresti täna kehtiva LE2020 rõhuasetusi ja tegevusi. LE2030 võetakse plaanide kohaselt vastu 2020. aasta kolmandas kvartalis ning kava koostamisse on kaasatud ning kaasatakse suurt hulka erinevaid osapooli ja erinevate sihtrühmade esindajaid.¹⁷

2.3. Noortekohtumiste programm

Noortekohtumiste programm (PNK) on Eestis elavate erineva kultuuritaustaga noortegruppidele suunatud programm, mille eesmärgiks on **soodustada Eestis elavate 11-19-aastaste erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist, koostööd, teineteisemõistmist ja ühist arengut**. Sõltuvalt noortegrupist ja noorte emakeelest võib projekti fookus olla erinev keskendudes nt eesti keele või kultuuri õppele, vene keele praktiseerimisele, ühistegevusele vms, eeldusel, et see panustab programmi eesmärkide täitmisesse. Noortekohtumised pakuvad noortele head võimalust üksteist, üksteise mõtteviisi, kultuuri ja väärtusi paremini tundma ning mõistma õppida.¹⁸ Programmi koordineerib SA Archimedese noorteagentuur (SANA).

¹⁵ Kaldur, K., Vetik, R., Kirss, L., Kivistik, K., Seppel, K., Kallas, K., Masso, M., Anniste, K. (2017). Eesti ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2017. Balti Uuringute Instituut, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>.

¹⁶ Kultuuriministeerium. (2019). Lõimuv Eesti 2030. Kättesaadav: <https://www.kul.ee/et/loimuv-est-2030>.

¹⁷ Vt täpsemalt koostamise protsessi kohta Kultuuriministeeriumi veebilehelt. Kultuuriministeerium. (2019). Lõimuv Eesti 2030. Kättesaadav: <https://www.kul.ee/et/loimuv-est-2030>.

¹⁸ SA Archimedese noorteagentuur. Noortekohtumised. Kättesaadav: <https://noored.ee/rahastus/noortekohtumised/>.

Noortekohtumiste projekti toetust on võimalik **taotleda kaks korda aastas** – kevadel ja sügisel. Projektitoetust saavad taotleda mitteametlikud noortegrupid, registreeritud organisatsioonid (mittetulundusühingud ja sihtasutused), kohalikud omavalitsused (või nende allasutused nt kool, noortekeskus), jt juriidilised isikud (sh sotsiaalsed ettevõtted), täites ja esitades vastava taotlusvormi. Noortegrupi puhul vastutab üks vähemalt 18-aastane grupiliige (noortejuht) taotluse esitamise ja toetuse saamise korral lepingu sõlmimise eest. Esitades PNK projektitaotluse SANA-le eeltähtjaks (mõni nädal enne lõplikku taotlustähtaega) on sellele **võimalik saada tagasisidet projektitaotluse arendamiseks**. Programmi protsessist annab ülevaate joonis 1. Projekti taotlusvormi on võimalik täita eesti, vene või inglise keeles¹⁹. Projektitaotluste hindamine, otsuste langetamine ja sellele järgnev asjaajamine ning lepingu sõlmimine võib aega võtta kuni kaks kuud.²⁰ 2019. aasta I taotlusvooruni iseloomustas rahastusotsuste langetamist tingimusliku positiivse rahastusotsuse tegemine: saadavale tagasisidele tuginedes projekti kohendades oli võimalik projektitoetus saada ja projekt ellu viia²¹.

Joonis 1. Noortekohtumiste programmi protsess

Noortekohtumiste **projekti kestuseks on määratud 3-6 kuud** ning see jaguneb kaheks osaks – ettevalmistav kohtumine²² ja põhitegevus. **Ettevalmistav kohtumine** kestab **1-2 päeva**, mille jooksul kohtuvad igast projektis osalevast grupist 1-2 noort ja täisealine noortejuht, et põhitegevusi täpsemalt ette valmistada. **Põhitegevuse** kestuseks on määratud **3-6 päeva**, millest võtab üldjuhul osa **16-30 noort vanuses 11-19 aastat**²³, kellest **pooled räägivad emakeelena eesti keelt**.²⁴ Teise emakeelena kõnelejateks on noortekohtumiste projektides valdavalt vene keelt kõnelevad noored. Igas grupis peab olema vähemalt 8 noort ja üks täisealine grupijuht (noortejuht), kelleks on tavaliselt õpetaja või noorsootöötaja.

Projekti teostamiseks on ette nähtud **fikseeritud toetuse suurus**: nii ettevalmistava kohtumise kui põhitegevuse (noortekohtumine) puhul on see 23 eurot päevas iga ettevalmistaval kohtumisel või noortekohtumisel osaleva noore ja grupi kohta ühe noortejuhi kohta. Toetuse kasutamisele piiranguid seatud ei ole ehk noortehid ja noored saavad ise otsustada, mida ja kuidas teevad, kus kokku hoiavad ja kas ning palju projekti täiendavaid vahendeid otsivad.

Noortekohtumiste programmi **taotluste hindamisel lähtutakse teatud kvaliteedi hindamise aspektidest**, milleks on õppimise planeerimine ja mõtestamine (sh arvestamine võtmepädevustega), partnerluse kvaliteet, projekti mõju (sh nähtavus ja tulemuste levitamine), noorte aktiivne osalus, projekti korraldus ja turvalisus.²⁵ Programmi kvaliteedi hoidmist toetavad ka paikvaatluste/ projektivisiitide tegemine, läbiviidavad kvaliteedikoolitused ja individuaalsed nõustamised. Samuti viiakse programmi raames läbi Idee45 koolitust, kus saab arendada oma projektiideed ja koostööd partneritega või leida endale sobivaid partnereid. Idee45 koolitusel osaletakse enne projektitegevuse algust ja see on mõeldud tuumiknoortegruppidele (2-4 noort) koos noortehiiga. Koolituse jooksul on noortel võimalik tunnetada oma rolli ja vastutust, tegeledes detailsema noortekohtumise projekti ettevalmistamise ja kirjutamisega ning arendada projekti ideed läbimõeldud kavani, mis sisaldab juba tegevusi, tulemusi ja mõju.

¹⁹ Käesoleva uuringu kohaselt suurendab võimalus mõnes teises keeles taotlus kirjutada teise emakeelega inimeste huvi PNK kohta lähemalt uurida ning nende valmisolekut projekti kirjutada.

²⁰ SA Archimedese noorteagentuur. Taotlemine. Kättesaadav: <https://noored.ee/rahastus/noortekohtumised/taotlemine/>.

²¹ Alates 2019. aasta II taotlusvoorust enam tingimustlikku positiivset rahastusotsust ei ole. On koheselt kas positiivne või negatiivne rahastusotsus. Siiski võetakse arvesse olulisimat tingimust, mis tingliku rahastusotsuse puhul oli: kvaliteediseminaril (koolitusel) osalemine, et tagada projektide kvaliteet.

²² Ettevalmistava kohtumise võimalus tekkis 2019. aastal, ajavahemikus 2015-2018 seda ei olnud.

²³ Pilootaastal olid sihtgruppi kaasatud vaid põhikoolinoored. Pilootaasta kogemusele tuginedes laiendati 2016. aastal sihtgruppi gümnaasiumini.

²⁴ SA Archimedese noorteagentuur. Tingimused. Kättesaadav: <https://noored.ee/rahastus/tingimused/>. 2019. aastast ei ole projekti põhioõue venekeelsete noorte kaasamine, vaid lisaks eestikeelsetele noortele on kaasatud mistahes kultuuritaustaga noored.

²⁵ SA Archimedese noorteagentuur. PNK hindamiskriteeriumid. Kättesaadav: https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/03/2017_PNK_hindamiskriteeriumid_hindaja.pdf

Projekti lõpparuanne tuleb esitada hiljemalt 30 päeva pärast projekti lõppemist taotleja organisatsiooni või grupi esindajate poolt digitaalselt allkirjastatuna eesti, inglise või vene keeles SA Archimedese kodulehe kaudu vastavasse dokumendihaldussüsteemi.²⁶

2.3.1. Toetust saanute ülevaade

Noortekohtumiste programmi raames on 2015-2018 aastal toimunud **178 projekti**. Temaatiliselt võib need jagada kümnesse tabelis 2 nähtavasse kategooriasse.

Tabel 2. Projektide teemade kategooriad.

Kategooria	Toimunud projektide arv/ % kõigist projektidest	Teemad
Kultuuridevaheline õppimine, sallivus ja stereotüüpide lõhkumine.	44/ 25%	Teineteise kultuuri tundmaõppimine, teineteisemõistmine, avatus, sallivus
Looming	29/ 16%	Koostöine eneseväljendus läbi kujutava kunsti, teatri, tantsu, kirjanduse, muusika.
Füüsiline ja vaimne tervis	28/ 16%	Projektid, mille eesmärk on teadvustada tervislikke eluviise ja olla tervem: liikumine, toitumine, nutinarkomaaniast vabanemine
Keskkond	13/ 7%	Keskkonnahoid, taaskasutus, looduskirjaoskus (toimetulek looduses, matkatarkused)
Koostöö kogukonnas või samatüübiliste organisatsioonide vahel	12/ 7%	Õpilasesinduste, skautide vaheline koostöö, koostöö sama regiooni noorte vahel, koostöö soodustamine oma organisatsioonis
Mängud	11/ 6%	Rollimängud, mängude tundmaõppimine loomine
Keeleõpe	9/ 5%	Eesmärk parandada eesti keele oskust
Sport	9/ 5%	Koostööoskused läbi sporditegevuste (eesmärk pole tervis, vaid sportlikest tegevustest saadavad oskused)
Karjäär ja võimalused tööturul	8/ 5%	Karjäärivalikud, ameti valiku oskus
Loomad	4/ 2%	Loomakaitse ja loomade aitamine, teadlikkus kodu- ja metsaloomade kohtlemisest
Muu	11/ 6%	Tihti mõni oskus (initsiatiiv, õpioskus, digioskus, kiusamise vastu võitlemine, sõjaajalugu)

Allikas: SA Archimedese noorteagentuur

Perioodil 2015-2018 on Noortekohtumistes osalenud **226 noortejuhti**, neist pooled noorsootöö ja pooled üldhariduse taustaga (tabel 3; ühes projektis osaleb vähemalt 2 noortejuhti).

Tabel 3. Noortejuhtide taust.

Kategooria	Kokku	Osakaal (%)
Noorsootöö, sh koolinoorsootöö ²⁷	139	62
Üldharidus kokku, sh	87	38
Üldharidus (õpetajad, sh programm „Noored kooli“)	77	28
Õpilane ²⁸	10	6

Allikas: SA Archimedese noorteagentuur

²⁶ SA Archimedese noorteagentuur. Lõpparuanded. Kättesaadav: <https://noored.ee/rahastus/noortekohtumised/lopparuanded/>.

²⁷ Noorsootöö kategooriasse kuuluvad noortekeskuste noorsootöötajad, vabatahtlikud noorsootöötajad (noorsootöök ja noorte huvikaitseks loodud MTÜ-de töötajad), huvi- ja spordikoolide treenerid ja õpetajad, muuseumipedagoogid ja raamatukogutöötajad.

²⁸ Juhendaja rollis on olnud 11 või 12 klassi õpilane (18-19. a).

Vähemalt kolm projekti on 2015-2018. aastal ellu viinud 36 noortejuhti e 16% noortejuhtidest. Tabelis 4 on toodud noortejuhtide (NJ) osakaal projektide arvu järgi, milles nad on (ametlikult) juhendajana osalenud. Kahes viimases tulbas on juhtide arv lähtuvalt sellest, kas nad on üldhariduse või noorsootöö taustaga.

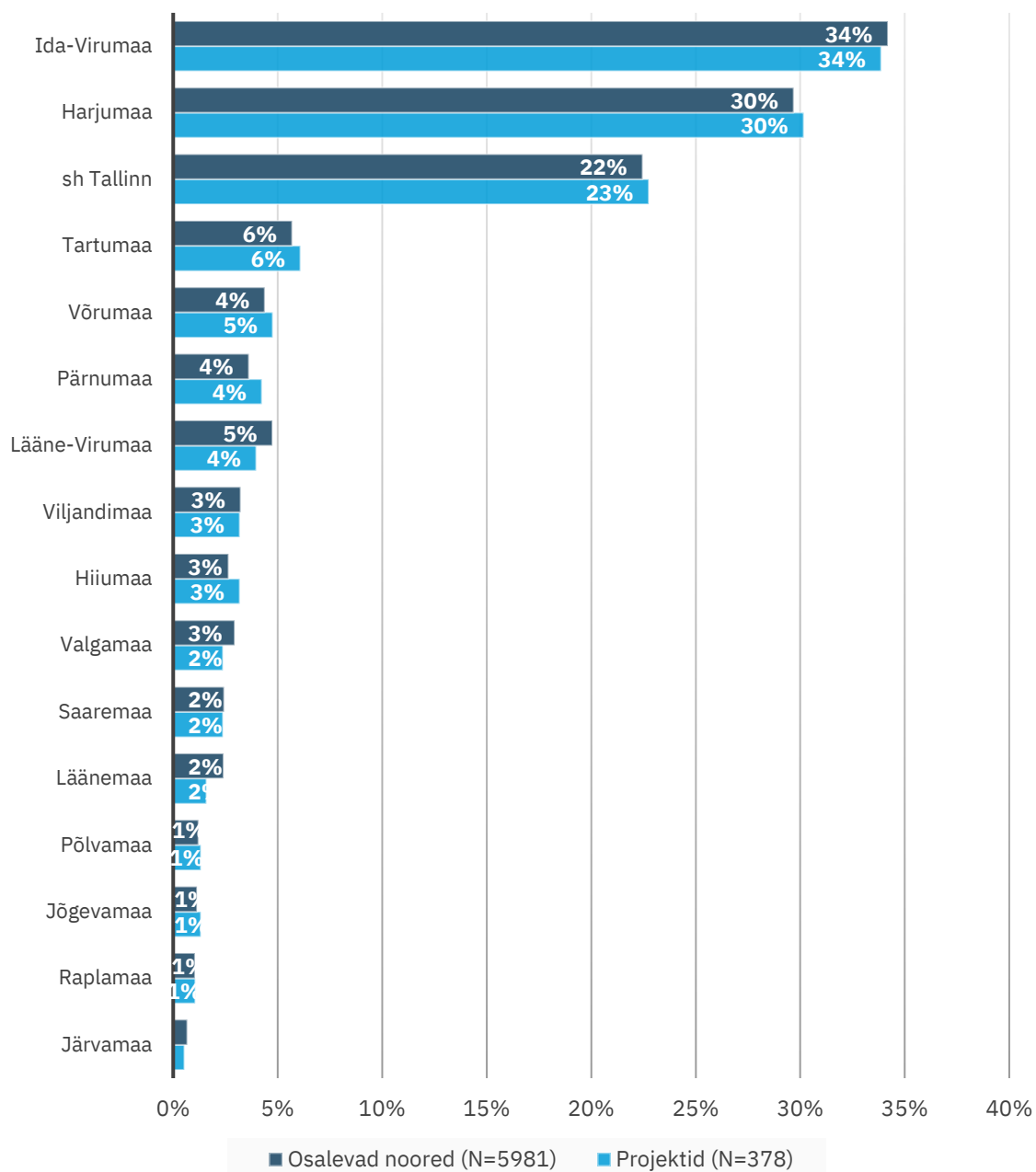
Tabel 4. Noortejuhtide (NJ) osakaal projektide arvu järgi.

Projektide arv	NJ arv	NJ osakaal (%)	NJ noorsootöö valdkonnast (arv)	NJ üldhariduse valdkonnast (arv)
1 projekt	151	67%	75	76
2 projekti	39	17%	24	15
3 projekti	18	8%	8	10
4 projekti	9	4%	3	6
5 projekti	5	2%	1	4
6 projekti	2	1%	0	3
7 projekti	1	< 1%	0	0
8 projekti	0		0	0
9 projekti	1	< 1%	1	0

Allikas: SA Archimedese noorteagentuur

Kõige enam projekte on tehtud ning kõige enam noori on osalenud Ida-Virumaalt ja Harjumaalt (koos Tallinnaga), mõlemad regioonid katavad ligi kolmandiku projektidest ja neis osalejatest (vt joonis 2). Teistes maakondades on projekte tehtud oluliselt vähem. Eriti vähe projekte on tehtud Kesk-Eesti maakondadest. Kui võrrelda seda maakondade rahvaarvuga²⁹, siis on Ida-Virumaa üleesindatud ning Harjumaa ja Tartumaa alaesindatud, kuid arvestades PNK eesmärki viia kokku eesti ja muu emakeelega noored, on selline jaotus väga ootuspärane.

²⁹ Siseministeerium. (2017). Eesti elanike arv KOV-de lõikes seisuga 01.01.2017. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumentid/Rahvastiku-statistika/eesti_elanike_arv_kov_01.01.2017.pdf.

Joonis 2. Projektide ja neis osalenud noorte osakaal maakondade järgi. Allikas: SA Archimedes noorteagentuur

3. NOORTE PÄDEVUSTE ARENG

Uuring näitab, et noorte võtmepädevused („toetab inimese eneseteostust, sotsiaalset ühtekuuluvust, kodanikuaktiivsust ja tööalast konkurentsivõimet”³⁰) ja nende arendamise (teadmised, oskused, suhtumine) toetamine mõjutavad PNK panust Lõimuv Eesti 2030-sse ja Noortevaldkonna arengukavasse. Käesolevas peatükis on kõigepealt analüüsitud PNK panust noorte pädevuste arengusse võtmepädevuste lõikes ja seejärel lähtuvalt lõimumisvaldkonna arengukava Lõimuv Eesti 2030 põhieesmärkidest. Seejuures kasutatakse noorte pädevuste arengu hindamiseks lisaks intervjuudele noorteuhiite, ekspertide ja noortega ka pilootaasta küsitlusega kogutud andmeid (vt lisa 2) ning PNK toetatud projektide aruandeid.

3.1. Noorte pädevuste areng võtmepädevuste lõikes

Noortekohtumistes on noorteuhiitel ja noortel väga suur vabadus projekti sisu kavandamisel lähtuvalt enda huvidest. Sõltuvalt projektist on nii projektide aruannete kui intervjuude kohaselt õpitud mitmeid projekti teemaga ja üldiselt elus hakkama saamisega seotud praktilisi oskusi, näiteks ellujäämisoskus looduses, keskkonnateadlikkus, terviseteadlikkus, esmaabivõtted, isikliku hügieeni eest hoolitsemine, toidu valmistamine, uued spordialad. Projekti teemadega seotud oskuste kõrval on PNK panustanud märkimisväärselt ka noorte võtmepädevuste arengusse. Järgnevalt ongi toodud vastavaid näiteid, kusjuures täpne panus sõltub uuringule tuginedes noorteuhiite, projekti teemast, valitud tegevustest ja nende korraldusest ning programmis osalevate noorte vanusest ja sellest, mitmendat korda noortekohtumistes osaletakse. Iga alapeatüki alguses on toodud noorte võtmepädevuste selgitused. PNK panust hinnatakse, tuginedes pilootaasta küsitluse tulemustele (peegeldab ühe noortekohtumise esialgset mõju), 2015.–2018. aasta projektide aruannetele (kajastab ühe noortekohtumise projekti esialgset mõju, sõltuvalt projektist 1-3 kohtumist) ja käesolevas uuringus tehtud intervjuudele (noorteuhiite puhul mitme noortekohtumise projekti panus). Noorte pädevuste arengut ilmestab joonis 3.

Joonis 3. Sõnapilv. Pilootaasta küsitluse noorteuhiite vabad vastused küsimusele “Andke oma hinnang, mida noored noortekohtumises osalemise kogemusest kõige rohkem õppisid?”

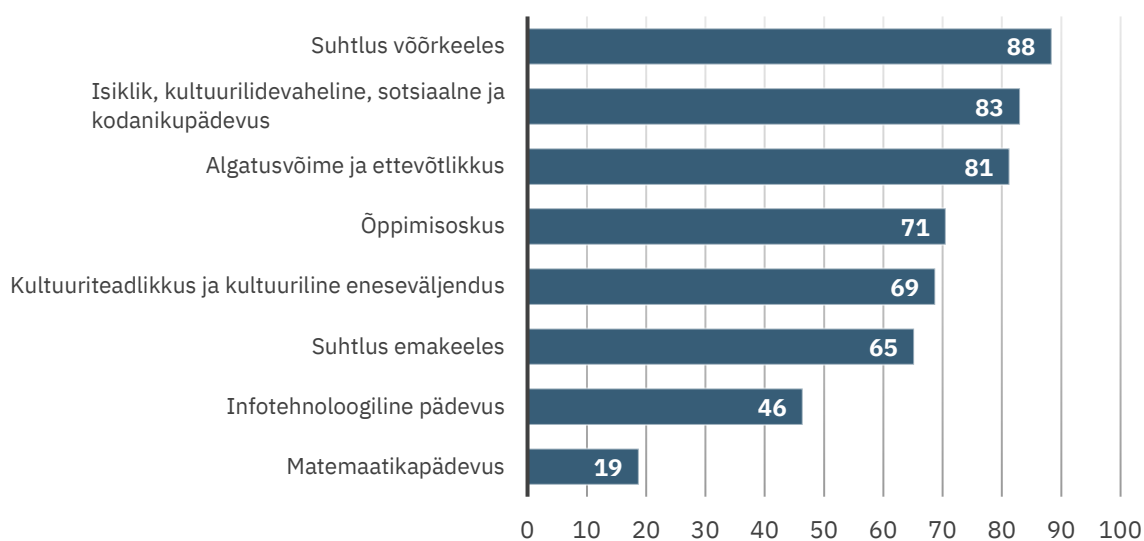
³⁰

3.1.1. Suhtlus emakeeles

- Võime väljendada mõtteid, tundeid ja fakte, suuliselt ja kirjalikult
- Võime suhelda sobival viisil

Pilootaasta küsitluse järgi on võime emakeeles suhelda ja ennast väljendada noortekohtumiste käigus arenenud. Nii üldiselt kui ka ankeedi keele järgi eristades on näha, et nii eesti kui vene keeles vastanud noored hindavad pärast noortekohtumist enda oskust oma mõtteid arutelude käigus selgelt väljendada ja oma seisukohti meedias (televisioonis, raadios, ajalehes, internetiportaalis vms) esitada kõrgemalt (vt lisa 2). Seejuures on selge, et arengut vastavates oskustes võib täheldada just aktiivsemalt osalenud noortel: kelle ideega arvestati, kes osalesid algusest peale projekti välja töötamises ning ka neil, kellel on projekti käigus tekkinud sõbrad. Ühtlasi on oskused arenenud just tüdrukute ja pigem vanemate noorte ehk 14-16-aastaste seas.

Kuigi projektide aruannete järgi ei olnud suhtlus emakeeles kõige enam arenenud noorte võtmepädevus – selle arenemist noortel märgiti 2/3 projektide puhul (vt joonis 4) –, toodi vabas vormis olulisemate õpitud oskuste seas siiski muuhulgas välja ka paranenud kõne- ja väljendusoskust ning esinemisoskust.

Joonis 4. Noortekohtumistel arendatud üldpädevused, projektide aruanded, osakaal kõigist projektidest (%), N=112)

Kui üldist suhtlemisoskust ja suhtlemisjulgust toodi intervjuudes välja kui noortekohtumistega üht enam arenenud pädevust, siis emakeelse (vastavalt siis eesti- või venekeelse) suhtluse ja eneseväljenduse arengut mainiti pigem harva või siis üldisemalt väljendusoskuse paranemisena. Seejuures leiti, et eriti eesti keele kui emakeele areng on väljendunud selle korrektsusele keskendumises. Keelelisele eneseväljendusele ja selle korrektsusele on pannud mõtlema nt **blogi pidamine, teise emakeelega noortele keele õpetamine, sõnade seletamine** jne. Vähemalt üks noortejuht leidis, et noortekohtumised on muutnud ka suhtumist keelde, tekitades (erinevalt formaalsest koolikeskkonnast) noortes suurema austuse eesti keele vastu:

„Minu meelest küll noored õppisid /.../, austasid rohkem eesti keelt. /.../ [Õppisid] rohkem kui mul tundides või kuskil. Minu meelest võib selles mõttes formaalse kooli isegi kinni panna. Kellel on vaja keelt õppida, [saab] teha seda keelekeskkonnas, et saaks neid kogemusi.“ (Noortejuht, intervjuu)

Seega võib öelda, et PNK aitab teatud määral kaasa emakeelse väljendusoskuse arengule, kuid sõltub sellest, kui palju sellele konkreetset projektis ja noortekohtumisel tähelepanu pööratakse. Kui noored peavad vastastikku sõnu õpetama või enda emakeeles midagi kirjutama või ka niisama selgelt ja konkreetsemalt oma mõtteid väljendama, siis paneb see neid oma emakeele peale enam mõtlema. Ühtlasi, kuna enamikes

projektides on eesti keeles suhtlemine olulisemal kohal, areneb emakeeles suhtlemine enam eesti emakeelega noortel. See tendents oli välja toodud ka Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuringus³¹.

3.1.2. Suhtlus võõrkeeltes

- Oskus korraldada oma õppimist
- Oskus vastutada oma õppimise eest ja sellega seotud takistustest üle saada
- Oskus analüüsida ja hinnata oma õpitulemusi

Pilootaasta küsitluse järgi ei hinnanud noored enda võõrkeele oskust kui sellist pärast noortekohtumist oluliselt kõrgemalt, kuid nad, eelkõige vene emakeelega noored, hindasid kõrgemalt enda võimet suhelda võõrkeeles ja teiste rahvustega (vt lisa 2). Venekeelsele ankeedile vastanud noored hindasid pärast noortekohtumist enda oskust teist keelt rääkivate inimestega suhelda kõrgemalt ning nõustusid enam sellega, et neil on huvitav suhelda teisest rahvusest inimestega. Ootuspäraselt hindavad ka teise rahvusega enam kontaktis olnud ning kohtumistelt sõpru leidnud noored kõrgemalt oma oskust ja huvi teisest rahvusest inimestega suhelda. Pilootaasta küsitluse vabades vastustes tõstsid noortejuhid esile kõige enam noorte arengut järgmises: suhtlusoskus, julgus suhelda, sh endast erinevate ja võõraste inimestega, julgus suhelda teises keeles. Vene keeles vastanud noortejuhid tõid enam välja ka arengut eesti keele oskuses ja julguses eesti keeles kõneleda, mis on oodatav, arvestades seda, et just nemad näevad vene emakeelega noorte arengut lähemalt.

Projektide aruannete järgi on suhtlus võõrkeeles kõige enam arendatud pädevus noortel, seda arendati 88% projektides (vt joonis 4 eespool). Aruannetes toodi välja nii eesti kui ka vene keele õppimist mitte emakeelena, seejuures eelkõige julgust suhelda teisest rahvusest inimestega, julgust suhelda teises keeles ilma hirmuta teha vigu ning ka uute sõnade õppimist. Korduvalt rõhutati projekti tulemustena julgust ja soovi suhelda teisest rahvusest inimestega isegi ühise keele puudumisel. Noored kirjeldasid tulemusi järgmiselt:

„See projekt on aidanud mul keelebarjääri ületada. Mõistsin, et venelased ei ole /.../ agressiivsed. Jah, nad on emotsionaalsemad, kuid lahked ja sõbralikud. Tuleb välja, et kui üritan vene keeles midagi öelda, mõistavad Narva õpilased mind.“ (Noor, aruanne)

Ka intervjuudes pidasid noortejuhid ja noored **suhtlemisjulgest** üheks olulisemaks pädevuseks, milles noored arenesid. Sama rõhutati võõrkeelse suhtluse puhul: teisest rahvusest noortega suheldes **kaob hirm rääkida võõras keeles**, ka seda eriti oskamata ja vigu tehes.

„Ma teeksin selliseid kohtumisi veel ja veel just keele pärast, et seal nagu kaob see hirm öelda valesti. Nad on nii sarnased, nad saavad kohe aru, et nad on ühe vanused, [neil on] ühesugused huvid... Lihtsalt keel on natukene teine.“ (Noortejuh, intervjuu)

„Kui nüüd nad olid täiesti eestikeelsete laste keskkonnas, siis nad nagu kuulsid seda keelt rohkem ja said äkki ise ka julgust nagu harjutada. Me pidevalt rõhutasime ka, et [isegi] kui räägid vigadega, siis räägi ikkagi.“ (Noor, intervjuu)

„Nad mõtlevadki, et mis nüüd saab, neil on hirm, aga kui nad käivad ära seal projektis, on suhelnud, kõigepealt kaob see hirm ära, ah, mis mõttes ei saa hakkama, teen käte ja jalgadega nagu siingi ja paar lauset on mul selge. Väga hästi saan hakkama. Nad on, nad ise arutavad ka, et see on tulevikus nagu nendele kasulik, see kohtumine on nendele kasulik. Nad on aktiivsemad ja kaovad sellised hirmud ka ära.“ (Noortejuh, intervjuu)

Leitakse, et **saadakse hakkama**, suheldud ja koos õpitud ka **ilma ühise keele oskuseta**. Sel juhul lihtsalt peab rõhk olema mujal, mitte keelega seotul, vaid nt tantsul, kunstil või mingil muul ühistegevusel. Ühise keele puudumine võib olla mõneti isegi positiivne, soodustades ja arendades omal moel noorte leidlikkust uute lahenduste kasutusele võtmisel. Vajadusel kasutatakse kehakeelt ja internetipõhiseid rakendusi, et ennast üksteisele arusaadavaks teha. Samas tõid mitmed noortejuhid välja, et valivad projekti pigem siiski noori, kes vähemalt mingil tasemel suudavad eesti keeles suhelda, et võimaldada vähemalt mingit noortevahelist suhtlust.

³¹ Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Lk 37-8. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

„Kuna kõik eesti keelt kõnelevad noored ei oska vene keelt ja vastupidi, siis võetakse tihti appi kolmas võõrkeel või leitakse muid suhtlusviise nagu nt Google translate jms. Sellised koos tegutsemise võimalused arendavad noortel nii suhtlemist sõnadega kui ka nutikamaid lahendusi leides.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Mina valisin need, kellega ma minna julgesin. Selles mõttes nad pidid oskama natukene eesti keelt, et saaks nendega suheldud. Vähemalt baastasemel.“ (Noortejuht, intervjuu)

Üldjuhul on noortekohtumistel soodustatud või isegi eesmärgistatud eesti keeles suhtlemine, mõnikord ka nii vene kui ka eesti keeles suhtlemine ja üldjuhul **kasutataksegi eesti-vene segakeelt** (koos kehakeelega). Seda toetab asjaolu, et üldjuhul on vene emakeelega noored enam eesti keelt õppinud kui eesti emakeelega noored vene keelt. Eesti keelele orienteeritus seletab ka PNK pilootaasta mõju-uuringus³² toodud erisust, et just vene emakeelega noortel areneb suhtlus võõrkeeltes enam.

Mõnes projektis ei ole eesti keel olnud olulisel kohal ning ühiseks keeleks ongi kohe valitud inglise keel. Inglise keele kasutamisse suhtuvad noortejuhid erinevalt. On arvamusi, et omavaheline suhtlus ükskõik mis keeles, sh inglise keeles, on kõige olulisem ja toetatakse erinevate keelte õppimist ja neis suhtlust. Teisalt on neid, kes eelistavad eesti (ja vene) keeles suhtlust inglise keeles suhtlemisele, sest noortekohtumiste eesmärgina nähakse ka eesti keeles suhtlemise soodustamist. Eesti keeles suhtlemist soodustab ka mõne noortejuhi tähelepanek, et kui varem kasutati võimaluse korral kohe inglise keelt, siis nüüd on **eesti keele kasutamine enam au sees** (vt ka ptk 3.1.1). Lisaks võimaldab noortekohtumine keelt keelekeskkonnas õppida ja praktiseerida, vastupidiselt tavapärasele koolis keele õppimisele. Noortejuhid tõid välja palju positiivseid näiteid sellest, kuidas noortekohtumistes osalemine mõjutas keeleoskust. Näiteks on esimesel kohtumisel eesti keelt üldse mitte osanud noored pärast paari-kolme kohtumist esinenud juba eesti keeles. Seejuures on välja toodud, et noortekohtumised **suurendavad motivatsiooni keelt õppida ja juba õpitud rakendada** (ka projekti järgselt), **nii eesti kui ka vene keeles rääkida**, eriti neil noortel, kel ei ole pidevat kokkupuudet teise emakeelega noortega ning võimalust teises keeles suhelda. Paar noortejuhti teadis tuua ka näiteid, kuidas noortekohtumistes osalenud noored said julguse minna vahetusõpilasena eesti õppekeelegra kooli.

„Kõikidel noortel kasvas see eesti keele rääkimise motivatsioon täiesti kordades.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Kui nad /.../ just hakkasid vene keelt õppima, siis neil on see motivatsioon, miks õppida.“ (Noortejuht, intervjuu)

Ka noorte PNK-s osalemise põhjused viitavad soovile võõrkeelt arendada. Kuigi noortejuhtidel on kogemusi vene emakeelega noortega, kelle jaoks mõte noortekohtumistest, laagritest jms on täitsa võõras, on intervjuueeritud noortejuhtide sõnul vene emakeelega noori olnud üldiselt lihtsam projekti leida (vt ka ptk 6.3). Intervjuueeritud arvasid, et see võib tuleneda ka sellest, et noored ja nende vanemad näevad projektis osalemises võimalust oma eesti keele oskust parandada. Viise, kuidas omavahelist suhtlust ja keeleoskust projekti raames arendatakse, on erinevaid. Kõige tavalisem ja intervjuueeritud noorte hinnangul ka efektiivsem on **segakeelerühmades või -paarides tegevuste ja meeskonnatöö korraldamine**, sh ühiselt ülesannete lahendamine. Vastastikuse keeleoskuse arendamiseks on loodud mitmekeelseid temaatilisi sõnastikke ning kordamööda nt eesti ja vene keeles suheldud.

„Kui näiteks oli sporditeemaline projekt, siis sporditeemaliste sõnade jaoks oligi spetsiaalset töötuba. Anti neile näiteks mingites segarühmades ülesanded, nad pidid kokku viima näiteks eestikeelseid, venekeelseid vasted või leidma kuskilt poole pealt õiged vastused. Reegel oli selline, et eestlane teise eestlasega suhelda ei tohtinud või venelane teise venelasega. Pidid leidma endale sõbra ja olema loominguks ning leidma vastuse.“ (Noortejuht, intervjuu)

Noored tõid välja ka noortejuhi rolli paaride ja meeskondade moodustamisel, et kõik koostööd teeksid, omavahel suhtleksid ja tegevustesse panustaksid.

„Pigem mitte panna kahte kooli nagu omavahel võistlema, vaid segatiimid.“ (Noor, intervjuu)

³² Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Lk 4, 14. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

„Parem on jagada meid paarideks, sest grupis võib istuda, vaikida, aga paaris peab töötama, suhtlema“ (Noor, intervjuu)

„Paarides istuvad ka paljud venelased. On vaja, et meid endid jagataks, eestlane ja venelane.“ (Noor, intervjuu)

On ka noortejuhte, kes segakeelerühmade loomise eesmärgil isegi komplekteerivad enda projektis osalejaid väga põhjalikult keeleoskuse järgi.

„Ma olen siin mõned korrad ka jaganud oma seda nippi, seda kaardi nippi mõnele koolile, isegi paaril-kolmel korral koolitustel. /.../ Aga see eeldabki seda, et sa tunnend neid lapsi, kes tulevad, et siis sa saad seda rakendada, muidu sa ei saa, muidu sa reedad kohe ära selle. Et sul peab see taust teada olema, näiteks kui /.../ [mõni noortejuht] ütleb, et oh, mul on üks laps, kes tahab tulla sealt koolist. Ma küsin, milline ta keeletase on, mis keelt ta kodus räägib, kuidas ta sinuga räägib ja kuidas tal koolis läheb. Ta ütleb mulle ausalt ära, nii nagu asjad on. Kõik on selge, see on nüüd see grupp, sest ma põhimõtteliselt jagan tugev vene keel, tugev eesti keel ja siis poolik eesti keel ja poolik vene keel. See on põhiliselt 4 sihukest klassi. Ja kui ma gruppidesse jagan, siis ma vaatan, et koguaeg oleks igas grupis kõigest neljast.“ (Noortejuht, intervjuu)

Noortejuhtide ja noorte intervjuudest kõlas ka arvamus, et nooremad, nt 5. klassi õpilased, võivad vajada suuremat suunamist omavahel suhtlemiseks. Erinevalt paar aastat vanematest noortest otsivad nad omaalgatuslikult vähem kontakti. Seega on nende puhul juhendatud meeskonna- või rühmatöö eriti oluline.

„Kui on vaba aeg, siis nad ei suhtle omavahel väga palju. Suuremad suhtlevad, aga need viiendikud veel ei suhtle. Aga samas kui toimub mingi rühmatöö, kus nad on koos, siis nad isegi ei märka, et nad lähevad ühest keelest teise. Nad lihtsalt nagu räägivad. Kuigi nad ei valda, ei eestlased ega venelased, teist keelt nii hästi, et nad võiksid suhelda. Aga samas nad leiavad selle ühise keele.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Ega meile tegelikult loodi nagu päris palju võimalusi suhtlemiseks ja üksteisega läbi saamiseks, aga no olimegi nagu natukene võib-olla liiga noored, et niimoodi teha kui praegu teeks näiteks.“ (Noor, intervjuu)

Heaks viisiks midagi uut õppida ja eesti keele oskust arendada pidasid noortejuhid ka **ettekannete ettevalmistamist või millegi tutvustamist**, mida võivad teha noored olenemata emakeelest ja nii emakeeles kui ka teises keeles.

„Kui me Tallinnas käisime, siis Tallinna vanalinna ekskursioon oli sedasi, et nad olid valmistanud spetsiaalselt, et nende [vene emakeelega] lapsed rääkisid eesti keeles.“ (Noortejuht, intervjuu)

Seega on PNK mõju noorte võõrkeeles suhtlemise pädevusele oluline. Noortekohtumised aitavad eriti kaasa julgusele suhelda teise emakeelega või teisest rahvusest inimesega, aga annavad võimaluse ka oma keeleoskust praktiseerida. Seejuures areneb noortekohtumiste käigus mõnevõrra enam vene või muu emakeelega noorte eesti keele oskus, sest eesti keele oskuse arendamiseks on soodsamad tingimused. Võõrkeele arengule aitab oluliselt kaasa noortejuht, kes arvestades laste vanust, keeleoskust, kogemusi ja huvisid suunab neid väiksemate gruppide või paaridena erinevaid ülesandeid lahendama ja õppima.

Noorte omavahelise suhtluse, lõimumise, stereotüüpide ja sallivusega seotud teemasid on pikemalt käsitletud peatükis 3.2.2.

3.1.3. Õppimisoskus

- Oskus korraldada oma õppimist
- Oskus vastutada oma õppimise eest ja sellega seotud takistustest üle saada
- Oskus analüüsida ja hinnata oma õpitulemusi

Pilootaasta küsitluses ei küsitud otse õppimisoskuse ja -analüüsi kohta, kuid oskus leida lisaks koolile teisi õppimisvõimalusi (näiteks kursused, koolitused) ja nendes osaleda arenes just eesti emakeelega noortel, pigem vanematel ning aktiivsematel noortel (vt lisa 2). Seejuures hindasid nooremad osalejad (11-12 a) enda oskust leida võimalusi huvitegevuseks väljaspool kooli pärast noortekohtumist isegi madalamalt, mis võib tähendada kriitilisuse tekkimist enda teadmiste osas. Projektide aruannete järgi arenes ligikaudu 70%

projektides (vt joonis 4) noorte õppimisoskus. Samas ei toodud aruannetes õppimise analüüsimise oskust välja selgelt ühena kõige enam arenenud pädevustest, mistõttu võib arvata, et ka noortehid ei oska õppimise analüüsimisoscuse arengut täheldada või enda jaoks lahti mõtestada.

Intervjueeritud noortehid pidasid aga õppimisoscuse arenemist noortekohtumiste väga oluliseks tulemuseks, mis võib viidata sellele, et kogenumad noortehid oskavad sellele rohkem tähelepanu pöörata ja oluliseks pidada. Samas tuli mõnel noortehil õppimisoscuse näitena esimesena pähe ka lihtsalt millegi uue õppimine, mitte niivõrd oskus enda õppimist korraldada. Noortehid tõdesid, et erinevalt teistest oskustest on noortel endal selle oscuse arengu analüüsimisel ja mõtestamisel raskusi.

Mõnede projektide keskmes on olnud ka õppimisoscuse arendamine, kuid üldiselt toimub eesmärkide seadmine, õppimine ja analüüs sel moel, et noortekohtumise alguses või enne seda seatakse endale eesmärgid ja ootused ning nende täitmist analüüsitakse sõltuvalt projektist ja noortehitidest kas projekti jooksul, kohtumise lõpus või pärast kohtumist. Mõnikord toimub õpitu ja pädevuste arengu analüüs lihtsalt arutelu vormis, kuid järgnevalt on välja toodud ka mõned **konkreetsemad viisid, kuidas oskuste omandamist analüüsitakse**. Samas tunnistas üks noortehi, et õppimisoscuse arendamine läbi eesmärkide seadmise ja analüüsi on jäänud pealiskaudseks.

„Hästi palju erinevaid meetodeid, [nt] midagi joonistavad ja siis igasugused, toetavad küsimused. Kää meetod on juba noorte seas väga populaarne, nad oskavad neid ise läbi viia ja siis nagu igale sõrmele on oma küsimus. /.../ Jooksvalt on just see analüüs ja hindamine ka oluline. Niipalju kui võimalik, siis iga noorega päeva jooksul, kui kõndida kuskile, siis rääkida, et mis üldse toimus, et nad saaksid ka individuaalsemat tähelepanu. Pluss igasuguseid wifi-päevikuid oleme kasutanud ja blogide ja videoblogide tegemine, et nad üldse mäletaks, mis toimus.“ (Noortehi, intervjuu)

„Me oleme /.../ võtnud postri ja pannud sinna peale, mis nad õppisid. Et kellel keeleoskus oli nõrgem, nemad said sellise meetri peal arvamust avaldada, et võtsime nõõri ja nad jäid seisma selles otsas, mis poolega nõustusid. Siis oli topispall, et üks või kaks tükki saaksid rääkida, et miks nad selle koha peal on, miks nad seda arvavad. Mõni sai õelda ühe sõna, kes tahtis, rääkis pikemalt. /.../ Kui on tõsisem teema, /.../ siis ka värvid roheline ja punane, kas ma olen selle poolt või vastu, ja sihukesed väited /.../. Minu jaoks see tagasiside, see refleksioon on hästi oluline. Seda rohkem nad ise mõistsid seda tegevust.“ (Noortehi, intervjuu)

„Iga noortekohtumise õhtu oli meil mingi erinev meetod, mis oli noorte endi poolt leitud juba projektikirjutamise ajal. Mina andsin neile vihjeid, kust kohast midagi leida võiks. Nemad valisid välja, ise planeerisid, ise kohandasid mingit meetodit vastavalt vajadusele. Eneseanalüüs toimus, pluss toimus pädevuste analüüs ka. Kahe projekti käigus leutasime ise täiesti oma uued meetodid, et pädevuste analüüsi rakendada.“ (Noortehi, intervjuu)

„Kui see on individuaalne eesmärk, siis noored analüüsivad individuaalselt ja pärast jagavad meiega. Kas õnnestus või mitte.“ (Noortehi, intervjuu)

Kuna noortekohtumiste käigus analüüsitakse pidevalt seda, mida ja kuidas õpiti, siis leiavad noortehid, et noored võtavad endaga kaasa harjumuse õppimist analüüsida. Kui alguses ei oska noored tihti ise esialgu tegevuste käigus arenevaid oscuseid märgata ja mõistavad seda alles analüüsi käigus juhendajate suunamisel, siis hiljem osatakse näha ja planeerida oma tegevusi vastavalt. Mõned õpetajatena töötavad noortehid tunnetasid õpitu analüüsimise oscuse rakendamist ja kasu ka klassiruumis. Seega on **õppimisoscuse arendamisel ja analüüsi toetamisel ning suunamisel noortehi roll väga oluline**.

„Hea näide on kõige tavalisem tagasiside tegevusele. Kui küsisime noortelt, mida te õppisite, paljud oskasid küll välja tuua, et näiteks kanuutamine oli neile esmakordne tegevus, kuid ei osanud esialgu tähele panna, et tegelikult oli tegemist nii meeskonnatõõ, õksteise usaldamise, koos toimimise kui ka eneseõletamisega, hirmude ja eelarvamuste õletamisega. Ja kui me siis nendele nõanssidele tähelepanu juhtisime, arvasid kõik, et järgmisel korral oskaksid nad juba ise oma meeskonna komplekteerida ja oma rollid kanuus paremini ära jagada.“ (Noortehi, intervjuu)

„See analüüsi toetamine, see on loomulikult grupijuhhi roll. Et nad iga kord, kui me midagi teeme, kui midagi toimub, siis me küsime hästi palju küsimusi, et nad saaksid mõelda selle peale, millele nad midu ei mõtleks. No ja julgustada neid, et nad saaksid teistega koos hakata suhtlema. Et õngi pigem toetamine ja julgustamine.“ (Noortehi, intervjuu)

„Rääkida sellest, et noored rohkem teadvustaksid oma õppeprotsessi, on üks [asi]. /.../ Vastutust noortele andes ja vigu tegema hakates] vigade kaudu nad hakkavadki õppima. Kui midagi ei läinud hästi, näiteks hilinesid natuke /.../ ja siis midagi ei jõudnud [teha]. Siis pärast päeva lõppu arutasime, et miks see nii juhtus ja mida ma sellepärast ei saanud teha ja mida ma järgmine kord saaksin teistmoodi teha.“ (Noortejuht, intervjuu)

Seejuures **oleneb nii õpieesmärkide seadmise kui ka analüüsi tase osalejate vanusest**. 9. klassi noored ja vanemad suudavad noortejuhtide hinnangul läbimõeldult eesmarke seada, 5. klassi noored üldjuhul aga veel mitte. Nende jaoks tuleb asi märguliseks teha ning nad kipuvad endale seadma lihtsaid eesmarke, nagu nt õpin keelt, leian sõpru. Ühtlasi leitakse, kinnitades ka pilootaasta küsitluse tulemusi, et projekti rohkem kaasatud noortel areneb õppimisoskus teistest enam.

„Kui noored on korraldustiimis, siis nende õpioskus kindlasti areneb rohkem kui teistel, sest nad ise planeerivad, kuna ja mida nad teevad, ja panevad paika oma ootused, oma eesmärgid ja tähtsajad. Need, kes osalevad [aktiivselt] projektis, nad kirjutavad või teadvustavad oma ootusi ja eesmarke ka.“ (Noortejuht, intervjuu)

Mõned noortejuhid tõdesid intervjuudes, et ka noorte teiste pädevuste arengule aitab kaasa õpieesmärkide seadmine ja nende analüüs.

„Mõned noored on rohkem avatud sellele, et minnagi selleks, et areneda. Kui nad on ise ka eesmärgistanud, et see on nende jaoks nagu kasulik kogemus, mitte lihtsalt niisama aja veetmine [siis nad õpivad rohkem].“ (Noortejuht, intervjuu)

Noortekohtumiste projektid võivad õppimisoskuse arengule kaasa aidata ka kaudsemalt – mitmed noortejuhid ütlesid, et noortekohtumistel osalemise tingimuseks on nende poolt seatud see, et noorel on õppimine korras, ning see sunnib õpilast enda õppimise ja hinnete eest suuremat vastutust võtma ning tagama, et enne noortekohtumise algust oleks formaalse hariduse õpieesmärgid täidetud. Ka noortekohtumistes osalemine suurendab õpimotivatsiooni, pannes noori tundma, et õppida on tore, nähakse põhjust õppida (nt on tuttavad, kellega saab vene keeles rääkida) ning noortejuhtide hinnangul õpitakse ka efektiivsemalt kui koolis.

Lisaks sellele, et mitmed noortejuhid arvavad, et mitteformaalses keskkonnas õpitakse efektiivsemalt või kinnistatakse väga hästi juba eelnevalt koolis teoreetiliselt õpitud teadmisi, rõhutas üks noortejuht ka võimalikult praktilise tegevuse ja õppimise olulisust mitteformaalse hariduse keskkonnas – see tähendab igasuguste tutvustavate loengute minimaalsena hoidmist.

„Seal oli arvutitund, kus õpetaja seletas arvuti kasutamist ja video kasutamist, aga /.../ tegevuse käigus nad õppisid palju rohkem. Me tegelt raiskasime aega, et oli selline formaalne tunnimoodi õpe.“ (Noortejuht, intervjuu)

Just õppimisoskuse arendamine noortes ja selle suunamine on see, mida noortejuhid on ka väljaspool noortekohtumisi enda tavatöös, nt koolis, rakendanud, ning ka noortekohtumistel õppimisoskuse analüüsiga kokku puutuvad noored võtavad selle kaasa enda järgmiste tegevuste juurde. **Kuna aga mitte kõigi noortejuhtide jaoks ei ole õppimisoskus, õpieesmärkide seadmine ja pädevuste analüüs veel täiesti iseenesest mõistetav ja sujuv tegevus, võiks senisest enam arendada noortejuhtide oskust toetada ja suunata noori nende pädevuste analüüsis ja õppimisoskuse arengus** (vt ka ptk 4.1).

Lõpetuseks ka üks näide sellest, kui suur mõju võib olla ka noortekohtumiste käigus saadud tagasisidel, tõstes eeldatavasti ka edasist õpimotivatsiooni.

„Kõik istusid ringis ja /.../ igaüks kirjutas, mulle meeldis sinu juures, ja siis järgmine, et mulle meeldib sinu juures see. Ja tingimus oli see, et tuleb tuua midagi positiivset välja /.../. Ja siis niimoodi, et kõikide arvamus jäi sinna tunnistusele peale. Ja siis ma ehmun sinu päris ära, kui mul siis järgmine päev tuli paar lapsevanema kõnet, et mis te nende lastega tegite, siis ma mõtlesin, et midagi on nüüd kuskil. Aga see laps võttis selle tunnistuse öösel kaissu, pani sinna kapi peale ja ütles, et talle ei ole kunagi midagi nii palju ja nii ilusat öeldud. Siis ma sain aru, et ahah, see on nüüd see, mis tuleb jätta traditsiooniks, et see tähendas neile nii palju. Ja siis meili peale tuli kirju ja tänati selle tunnistuse eest.“ (Noortejuht, intervjuu)

Kokkuvõttes võib öelda, et kuigi noorte õppimist analüüsitakse, ei tehta seda sama põhjalikult kõigis noortekohtumistes. Kuna õppimisoskuse arendamine on oluline, sest see aitab noorel ennast teadlikumalt arendada ja õpitud oskusi väljaspool PNK-d rakendada, peaksid noortehamid pideva pädevuste ja õppimise analüüsi olulisust enam teadvustama. Seejuures on oluline meeles pidada, et noorte kaasatus aitab eneseanalüüsi oskuse arengule kaasa, kuid ka seda, et noorte suutlikkus enda arengut analüüsida erineb ning sõltub palju vanusest. Seega ei peaks eeldama, et nt 5. klassi noored oskavad eesmärgistada ja analüüsida sama hästi kui 9. klassi noored. Oluline on tegeleda noorte eneseanalüüsi oskuse arendamisega sammhaaval.

3.1.4. Algatusvõime ja ettevõtlikkus

- *Võime tegutseda oma ideede elluviimise nimel*
- *Loovus ja uuenduslikkus*
- *Julgus riskida*
- *Projektijuhtimisoskused*

Pilootaasta küsitluse järgi arenesid noortekohtumise käigus noortel oluliselt algatusvõime ja ettevõtlikkusega seotud oskused (vt lisa 2). Oskus arendada mõnda uut ideed ja seda praktikas rakendada arenes enam eesti keelt kõnelevatel noortel. Oskus mõnes meeskondlikus tegevuses võtta eestvedaja roll arenes enam poistel ja vene keelt kõnelevatel noortel. Eriti selgelt arenes oskus projekti kavandada ja korraldada just vanemate (15-16 a) noorte seas ja neil, kes osalesid projekti algusest, kelle ideedega arvestati või kes viisid kohtumise jooksul mõne tegevuse läbi. Pilootaasta küsitluses märkisid just vene keeles vastanud noortehamid, et noored arendasid kõige enam julgust ja ettevõtlikkust, iseseisvust, aga ka loominguilist; eesti keeles vastanud noortehamid rõhutasid noorte vastutustunde kasvu.

Projektide aruannete järgi arenes 81% projektides (vt joonis 4) noorte algatusvõime ja ettevõtlikkus. Ka projektide aruannetes nimetati korduvalt 3-5 kõige olulisema asjana, mida sellest kogemusest õpiti, algatamisoskust, organiseerimisoskust, eestvedamisoskust, vastutuse võtmist, planeerimise, sh ajaplaneerimise ja projekti korraldamise oskust. Nt ütles üks noor järgmist:

„Nüüd algatan ise rohkem asju ning julgen rohkem ametlikult asju ajada (nt bussi tellida, arvete jaoks rekvisiite saata ja ekskursiooniks giidi leida).“ (Noor, aruanne)

Suurem osa noortehamidest leidis intervjuus, et **noortekohtumised arendavad noorte ettevõtlikkust ja algatusvõimet**. Vahetevahel õpitakse noortekohtumistel projektikirjutamist ka konkreetset, kuid üldiselt on pigem isiklik kogemus noortekohtumiste tegevuste planeerimisel, elluviimisel ja selle eest vastutamisel see, mis muudab noored aktiivsemaks ja julgemaks ning õpetab projektide läbiviimist. Mitmed noortehamid toovad välja, et noortekohtumistest on noored saanud n-ö **projektipisiku** ja selleks vajalikud teadmised. Tihti kasvab pärast esimest projekti juba noorte enda algatusel välja uus projekt, kus põhiroll ja vastutus on noortel. Edukat arengut kinnitavad ka juhud, et noortekohtumistel osalenud noored on hiljem ise noortehamidena programmis osalenud (vt ka peatükki 6.2.) või nad on programmi väliselt mingeid tegevusi läbi viima kutsutud.

„Pärast esimest kohtumist on juba noored valmis ette võtma uued projektid ja tulevad lagedale jätkutegevuste või uute ideedega. Ka väljaspool projekti on need samad noored hea algatusvõimega, kuna neil on juba mingi projektijuhtimise ja läbiviimise kogemus, osatakse tegevusi planeerida ning kalkultatsioone teha, analüüsida, et näha, kas ideed on ka realselt teostatavad.“ (Noortehamid, intervjuu)

„Möödunud aasta meid kutsuti /.../ keskkonna programmi läbi viima. Selleks aastaks on jälle neil kutse olemas, et siin neid matku läbi viia. Et neil on avanenud mingid väravad.“ (Noortehamid, intervjuu)

Mõned noortehamid on toonud välja, et algatusvõime ja aktiivsus on arenenud ning väljendunud juba enne kohtumist, mitte ainult aktiivsete noorte seas, vaid ka muidu tagasihoidlike noorte puhul, kes avanevad ja leiavad endas julguse olla aktiivne.

„Ikkagi päris tihti on õnnestunud ka nendel, kes muidu on tagasihoidlikud, viia nad nii kaugele, et [nad] ikkagi julgevad oma ideid välja käia ja ka midagi läbi viia.“ (Noortehamid, intervjuu)

„Minu silmis arenesid väga palju need noored, kes tavaliselt olid hästi vaiksed ja mitteaktiivsed. Nad võtsid vastutuse mõni töötuba läbi viia. Nad kindlasti arendasid oma esinemisoskust, /.../ sest nad pidid teiste ees rääkima ja selgitama.“ (Noortehamid, intervjuu)

3.1.4.1 Noorte roll

Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuringu aruandes³³ toodi välja, et kuigi noored osalevad tihti projektis selle algusest lõpuni ja nende ideedega arvestatakse, on neil oluliselt väiksem roll ja vastutus taotluse või aruande kirjutamisel või eelarve eest vastutamisel. Seejuures arvas uuringu autor, et kui arvestada, et noortekohtumistes osalevad pigem eesti keskmisest aktiivsemad noored, on takistuseks eelkõige noortejuhtide oskus noori kaasata. Seda, et noorte roll noortekohtumistes sõltub väga palju juhendajast – kui palju ta laseb ja oskab anda vastutust ning delegeerida ülesandeid noortele – tunnistavad käesolevas uuringus ka noortejuhid ise (vt ka ptk 4.1.1). Järgnevalt on intervjuude põhjal natuke pikemalt kirjeldatud noorte rolli ja kaasatust projekti erinevates etappides, kaasatuse mõju algatusvõimele ning kuidas mõjutavad kaasatust noorte ja noortejuhtide omadused. PNK projektides varieerub palju, millal ja kui palju saavad noored ise otsustamises osaleda. Uuringu kohaselt sõltub noorte aktiivne kaasamine, sh otsustes osalemine ja vastutavate rollide jagamine järgnevast:

- Noortejuhi arusaam kaasamise ja vastutuse andmise olulisusest (noortejuht valib ise projekti teema ja noortekohtumiste eesmärgid vs laseb noortel otsustada teema ja projekti täpsema sisu üle);
- Noorte ja noortejuhtide osalus Idee45 koolitustel (võimalus kohtuda, tutvuda, programmi olemust paremini mõista, projekti ideed ja sisu arutada ning edasi arendada, sh võimalikke rolle jagada);
- Noorte ja noortejuhtide varasem kogemus noorsootöös ning PNK-s (esimest korda osaledes on projekti idee valimine, arendamine ja tegevuste elluviimine ning noortejuhtide puhul ka noortele vastutuse andmine keerulisem, millest tulenevalt valmivad taotlus ja projekt suurema noortejuhi panusega, järgmistes projektides on noorte oskused, valmisolek ja seega ka roll üldjuhul (ja ideaalis) suuremad)³⁴

„Hästi palju oleneb sellest, kui palju noored ise on teinud neid projekte. Kui nad on juba kogemuse kätte saanud, siis nad ei vaja väga [abi]. Aga kui alustate uute teemade, uute inimestega, uute partneritega, siis on noortejuhtide roll tähtsam ja suurem.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Nad ei oska veel nii palju kirjutada. Ja mitte ainult keeleoskus, vaid digioskuste nappus ka natuke, arvutioskus. Et nad ei ole harjunud nii palju ise arvutis tegema, tabeleid ja dokumente täitma ja nii edasi. Siis peabki nende kõrval istuma ja koos kõike tegema.“ (Noortejuht, intervjuu)

- Kas tegu on noorte ideede elluviimisega (suurendab tõenäosust, et noortel on suurem roll ning esialgsed kokkulepped ülesannete täitmisel peavad projekti lõpuni)

„Jah, [teema on valitud] noorte endi poolt vastavalt sellele, mis nende huvid on. Mina ei näe ka sellel mõtet, et mina kusagil rassin ennast pooleks ja lõpuks on niimoodi, et pooled noored kuskile ei tule. Siin on hästi suur osakaal sellel, et noored ise on näinud vaeva ja välja mõelnud selle, mis neid huvitab, siis on neil palju raskem alt hüpata.“ (Noortejuht, intervjuu)

- Noortejuhi oskus noori toetada, ideede ja projekti elluviimiseks vahendeid ja sobivat keskkonda pakkuda;
- Noorte soov õppida, vastutust võtta ja tegevustesse panustada (ajendab ka teadlikumalt pädevuste arendamisega tegelema toetades algatusvõimet ja ettevõtlikkust)

„Kes vanemad noored olid, et nemad võtsid küll endale juba teadlikumalt selle liidrirolli. Ja siis nad õppisid ka, et kuidas ma gruppi juhendan. Kuidas ma igasuguseid tegevusi viin läbi, et mismoodi ma planeerin, mis meetodi ma valin, kuidas ma aega planeerin, et juba sellisel tasemel.“ (Noortejuht, intervjuu)

³³ Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Lk 16-17. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

³⁴ Mitmed uuringus osalenud töid noorele antava rolli sõltuvust noore vanusest ja pigem suhtuti nooremate, 5-6 klasside õpilaste võimetesse suuremate eelarvamustega samas kui uuringu tulemusi terviklikult vaadates on pigem olulisem noore varasem kogemus, mis võib, aga ei pruugi olla sõltuvuses noore vanusega.

- Noortejuhi oskus ka esialgu keerulisemana ja vähem huvi pakkuvana tunduvatesse tegevustesse, nt aruande koostamisse, noori kaasata (noortejuht koostab aruande ise vs teevad seda (mingil määral) noored nt noortekohtumise viimasel päeval);
- Kuidas päevakava on koostatud, kas sellesse on arvestatud või jäetud ruumi noorte isetegevuse jaoks, mille tegevused ja rollid saab hiljem, projekti jooksul alles kokku leppida

„Meil ongi iga projekt, et kui me teeme segagrupid ja siis jagame ära, et näiteks igal õhtul on nagu justkui vaba aeg, aga et see on kellegi poolt organiseeritud, et mis toimub.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Ja siis on veel erinevad vastutusala, et näiteks kes teeb süüa, kes on selle eest vastutav, kes äratav inimesed üles, aga samas koguaeg räägime, et kes on millegi eest vastutav ja kes mida teeb.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Näiteks need tutvumismängud, lapsed alati teevad ise ka, viivad läbi seal kohapeal.“ (Noortejuht, intervjuu)

Lisaks näitas uuring, et kui noor saab ennast proovile panna, ideid välja käia, millegi eest vastutada, jne, on ta järgmistes projektides ja ka PNK väliselt algatusvõimelisem ning ettevõtlikum. Seega on noorele võimetekohaste rollide andmine väga oluline. Seda enam, et see mõjutab ka teiste ptk-s 3.1 kajastatud pädevuste arendamist. Küll aga tuleb arvestada, et ilma noorte õpetamiseta ja varasema kogemusega ei saa eeldada, et noored kõigega ise eeskujulikult hakkama saavad.

„Ma ei pea õigeks seda, et öeldakse, et need 13-aastased peaksid saama selle projekti tegemisega ise hakkama. Nad õpivadki lohkalt tegema tegelikult. Las ta saab selle koolituse ja las ta mängib selle kõik läbi, mul ei ole selle vastu mitte midagi selle koha pealt. Aga seal on ikkagi täiskasvanud inimene, kes peaks selle programmi selles mõttes üle vaatama, et see kõik jookseb.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Kuna tavaliselt on meie projektides osalejate noorte vanus 11-13/14, siis me ei saa eeldada, et nad on valmis kõike otsast lõpuni ise tegema ning juba see, et räägime nendega, kuidas või miks me midagi teeme või ei tee, on nende jaoks õppimise protsess, millest kogemusi saada.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Kui ma olin klassijuhatajana võtnud viienda klassi, siis /.../ aitasin põhimõtteliselt ise korraldada ja kaasasin neid vastavalt nende oskustele. Ja kui nad olid mul jõudnud kaheksandasse klassi, ei olnud mind enam korraldama vaja, nad korraldavad ise. Nad küsivad mu käest abi ja nõu, aga nad on õppinud samahaaval. Ja keskkoolis ei ole mul üldse probleemi, sest nad on suutelised kõik ise tegema.“ (Noortejuht, intervjuu)

Kokkuvõttes näitab uuring, et algatusvõime ja ettevõtlikkus ning oskus vastutada ja otsustada on noortekohtumistega väga palju arenevad oskused, mis arenevad ka loomult tagasihoidlikematel noortel. Eriti kui rollide jaotust projektis hästi jälgida ja kõigile võimalus anda. Uuring näitas, et väga oluline on noorte aktiivne kaasamine tegevustesse, alates ideest kuni aruandluseni, sest noortejuhtide arvates arenevad aktiivselt kaasatud noortel vastavad oskused eriti palju. Noorte kaasamine sõltub palju noortejuhist, kusjuures juba korra noortekohtumiste projektis osalenud noortejuhid on palju oskuslikumad ja rohkem valmis noortele vastutust delegeerima näidates noortejuhtide oskuste tõstmise olulisust ja programmi panust noortejuhtide vastava pädevuse arendamisse. Ka noored ise on ühe kogemuse järel palju muutunud ning valmis järgmistesse projektidesse enam panustama. Seejuures võtavad nad järgmistes projektides tihti juhtiva rolli enda peale juba alates projekti teema välja pakkumisest. Noorte kaasatuses ja nende panuses mängib olulist rolli ka noorte vanus – vanemad, 15-16-aastased noored on keskmiselt altimad ise korraldama, otsustama ja vastutama kui nooremad, nt 12-13-aastased. Kuna ka noortejuhid ise tunnistasid, et vastutuse noortele andmine on nende jaoks keeruline ning mitte kõik neist ei pea seda isegi väga oluliseks, siis tuleks kindlasti jätkuvalt selgitada kaasamise tähtsust ja anda näpunäiteid oskuslikuks kaasamiseks (vt ka ptk 4.1.1).

3.1.5. Isiklik, kultuuridevaheline, sotsiaalne ja kodanikupädevus

- *Oskus suhelda kohasel viisil sõprade, pere ja kolleegidega*
- *Oskus käia läbi eri taustaga inimestega*
- *Oskus lahendada konflikte konstruktiivsel viisil*
- *Ülevaate omamine sellest, mis toimub teie külas, linnas, riigis, Euroopas ja maailmas*
- *Teadmised demokraatia, kodanikuühiskonna ja inimõiguste kontseptsioonide ning ideede kohta*

- *Osalus ühiskonnaelus*

Pilootaasta küsitluse järgi arenes noortekohtumiste käigus noortel oskus kokku leppida ühises lahenduses, kui arvamused on erinevad, ning oskus kujundada enda arvamust erinevatest kanalitest tuleva info põhjal (näiteks ajalehed, raadio või televisioon jne) (vt lisa 2). Arvamuse kujunemises hindasid ennast kõrgemalt pärast noortekohtumist enam noored, kes on varem laagrites või rahvusvahelistes projektides osalenud, kuid noortekohtumiste projektis osalemise aktiivsuse poolest mitte selgelt eristuvad noored. Oskus meeskonnas koostööd teha arenes oluliselt vaid eestikeelsele ankeedile vastanud ja pigem vanematel (15-16 a) noortel. Pilootaasta küsitluses tõstsid noortehid vabades vastustes kõige enam esile noorte arengut suhtlusoskuses, julguses suhelda, sh erinevate ja võõraste inimestega, ning julguses suhelda teises keeles. Selle kõrval rõhutati palju arengut noorte koostöö- ja meeskonnaoskuses ning konflikti lahendamise oskuses. Ka PNK pilootaasta mõju-uuringu aruandes³⁵ toodi välja, et kõige enam on noortel arenenud suhtlemisega seotud oskused.

Nagu ka PNK pilootaasta mõju-uuringus³⁶ välja toodi, ei ole noortekohtumistel suurt mõju noorte kodanikupädevusele. Ka Pilootaasta küsitluse järeleanalüüs kinnitab, et noortekohtumiste käigus ei ole noorte huvi poliitikas osalemise vastu ja valmisolek poliitika teemal arutada oluliselt kasvanud, kuid huvi poliitika vastu tõusis nii üldiselt kui ka eriti eesti kodukeelega noorte, tüdrukute, 16-aastaste, varem noortelaagrites või rahvusvahelistes projektides mitte osalenud ning selles projektis aktiivselt kaasa löönud noorte seas (vt lisa 2). Ka kursisolek oluliste uute sündmustega poliitika vallas on paranenud noortekohtumiste käigus eelkõige neil, kes ei ole varem noortelaagrites või rahvusvahelistes projektides osalenud. Need, kelle ideedega on noortekohtumiste projektis arvestatud, nõustuvad pärast noortekohtumist endisest enam, et nendealised noortel on palju võimalusi, kuidas kaasa lüüa kodanikualastes (ka poliitilistes) tegevustes (vt lisa 2). Selle teema kohta vt ka ptk 3.2.1.

Projektide aruannete järgi arenesid 83% projektides (vt joonis 4) noorte vastavad oskused. Seejuures toodi siia pädevuse alla kuuluvat korduvalt välja 3-5 kõige olulisema asjana, mida sellest kogemusest õpiti. Kõige enam nimetati suhtlusoskust, teistega arvestamist ja meeskonnatööoskust.

“Noored tõid välja selle, et varasemalt puudus neil reaalne arusaam sellest, kuidas muuta võimalikuks omavaheline koostöö, kui inimeste peamised suhtluskeeled on nii erinevad.” (Noortehiit, aruanne)

Kohanemisoskus, suhtlemisjulgus ja -oskus, üldine aktiivsuse kasv ning teiste, sh endast erinevate inimeste mõistmine on ühed olulisemad noortekohtumistel arenevad noorte oskused käesoleva uuringu noortehiitide intervjuude järgi. Suhtlemisoskuse, meeskonnatööoskuse ja teiste inimeste mõistmise kohta on kirjutatud ka ptk-s 3.1.2 ja 3.2.2. Noorte isikliku, kultuuridevahelise ja sotsiaalse pädevuse arengu võtab hästi kokku järgnev noortehiiti kirjeldus:

„Kui esialgu ollakse veidi eelarvamuste küüsis, siis pärast esimest kohtumist on kõik osalejad alati toonud välja, et ei jõua järgmist kohtumist ära oodata. Näiteks on Hiiumaa noored väga kartnud kodumajutust Narva noorte juures, kui juba pärast esimest ööd on kõik noored olnud väga positiivselt üllatunud, et keeleoskus ei olnudki barjääriks, ja et vene peredes on külaline väga hea olla. Ning keegi ei ole kordagi hakanud koduigatsust tundma või maininud, et järgmine kord ta enam nii osaleda ei sooviks. Kindlasti saavad noored juurde enesekindlust suhelda teisest kultuuriruumist noortega, kaovad eelarvamused ning üksteise suhtes ollakse mõistvad ja sallivad, isegi vägagi toetavad. Kõik see kokku annab noortele tugevust olla aktiivne suhtleja või vähemalt julguse suhelda, kui selleks kunagi võimalus peaks tekkima ka väljaspool kooli, noortekeskust või projekti.“ (Noortehiit, intervjuu)

Lisaks on noortehid korduvalt välja toonud noorte teadmiste avardamist, mis puudutab Eestit. Noored külastavad enda kodupaigast erinevaid piirkondi Eestis ning näevad, kuidas elavad sealsed inimesed, saades parema ettekujutuse Eestist tervikuna.

„Ma arvan, et need, kes on nüüd kaasa teinud, /.../ kui nad gümnaasiumist lähevad kuskile välismaale õppima, siis need lapsed oskavad Eesti kohta rääkida.“ (Noortehiit, intervjuu)

³⁵ Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Lk 21-22. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

³⁶ *Ibid.* lk 32-35.

Kuigi kodanikupädevuse arengut noortehid eriti ei maininud, võib kodanikupädevuses oluliseks pidada üldist aktiivsuse kasvu osalemises ja otsustamises, millele on keskendunud alapeatükk 3.1.4.

„Kõik noored, kes osalevad projektides, on juba aktiivsed kogukonna liikmed, samuti noored, kes oma ideedega välja tulevad, et oma projekt teoks teha.“ (Noortehiht, intervjuu)

Noortehid ei rõhutanud eriti noortekohtumiste mõju kogukonnale. Peamiselt piirdub noortekohtumiste mõju kogukonnale noorte muljete ja kogemuste jõudmises nende lähedaste ja koolikaaslasteni. Noortekohtumiste nähtavuse parandamist ja selle kogemuse levitamist on tähtsaks pidanud ka intervjuueeritud noored.

Veel harvem on noortekohtumine panustanud millessegi konkreetseesse kogukonna jaoks tehtavasse. Ühes intervjuus toodi välja näiteks bussipaviljoni värvimine. Kuigi kogukonnas osalemine ja kogukonna heaks millegi tegemine ei ole PNK eesmärgiks, on see siiski heaks võimaluseks noortekohtumiste tegevust eesmärgistada, mitmekülgsemat tähendust anda, mistõttu võiksid noored ja nende juhendajad oma projekti teema valikul ka sellele mõelda.

Uuring näitas seega, et noortekohtumised panustavad pigem tagasihoidlikult noorte ühiskondliku aktiivsuse kasvu ja ühiskondlike teadmiste arengusse, kuid arendavad väga palju noorte üldist aktiivsust, suhtlemisjulgust ja -oskust, sh endast erineva taustaga inimestega, ning suurendavad koostöö ja konfliktide lahendamise oskust, mis on kõik väga vajalikud oskused ühiskonnaelus osalemiseks.

3.1.6. Matemaatikapädevus ning teadmised teaduse ja tehnoloogia alustest

- *Oskus kasutada loogilist mõtlemist igapäevaolu probleemide lahendamisel*
- *Oskus teha faktidel põhinevaid järeldusi*

Pilootaasta küsitluse järgi arenes noortekohtumise käigus noorte matemaatikapädevus. Seejuures arenes enam oskus planeerida oma kulusid ja kulutada raha vastavalt oma eelarvele ning oskus loogiliselt mõelda ja järeldusi teha vene keeles vastanutega võrreldes enam eesti keeles vastanud noortel (vt lisa 2). Enda oskusi hindasid endisest paremaks pärast noortekohtumist just poisid ja pigem vanemad, 16-aastased osalejad. Huvitav on ka see, et kui noortekohtumiste käigus teise rahvusega tihedamas kontaktis olevatel noortel arenes oskus loogiliselt mõelda ja kulusid planeerida, siis aktiivsus projektis ei ole nende pädevuste arenguga väga üheselt seotud.

Projektide aruannete järgi oli matemaatikapädevus kõige vähem arenenud pädevus, mille arenemist noortel märgiti vaid 19% projektides (vt joonis 4). Ka ei ole matemaatikapädevust ja teadmisi teaduse ning tehnoloogia alustest eraldi välja toodud põhiliste õpitulemustena. Intervjuudes tõid noortehid matemaatikapädevuse arengut välja vaid üksikutel juhtudel, kuigi PNK olemust ja intervjuudes toodud näiteid arvestades puutusid noored sageli kokku igapäevaolu probleemide lahendamise ning järelduste tegemisega. Intervjuudes seostati matemaatika kasutamist pigem tegevuste eelarve planeerimise ja selle eest vastutamisega.

„Nad tunnetasid ka seda rahalist vastutust. Mina panin allkirja aga nad teadsid, et mängus on summad ja neil on vaja kalkuleerida, et tulla eelarveliselt välja. Võib-olla isegi finantsarvestus läheks hästi selle alla.“ (Noortehiht, intervjuu)

Kuna noorte vastutus tegevuste ja nende eelarve eest ning erinevate ette tulevate probleemide lahendamine on erinevates projektides küllalt tavapärased, võib ka arvata, et noortehid ei osanud seda konkreetse pädevusega seostada või tundus vastavate oskuste arenemine vähemolulisena teiste pädevuste kõrval. Küll aga võib öelda, et matemaatikapädevuse ning teaduse ja tehnoloogia alaste teadmiste arendamine ei ole enamiku noortekohtumiste projektide fookuseks.

3.1.7. Infotehnoloogiline pädevus

- *Oskuslik ja kriitiline infotehnoloogia kasutamine*
- *Põhilised arvuti ja interneti kasutamise oskused*

Pilootaasta küsitluse järgi noorte infotehnoloogiline pädevus noortekohtumise käigus ei muutunud (vt lisa 2). Samas on oluline välja tuua, et just nooremad osalejad (11-12-aastased) hindasid pärast noortekohtumist enda oskust arvuteid, interneti ja mobiiltelefone turvaliselt kasutada isegi madalamalt, mis võib tähendada teatud teadlikkuse suurenemist või kriitilisemat suhtumist enda teadmistesse, mis on seotud nutiseadmete

kasutamise ja sellega seotud ohtudega. Vähene areng võib tuleneda ka noorte esialgsest kõrgeast enesehinnangust antud valdkonnas – nimelt olid infotehnoloogiaga seotud küsimustes noorte hinnangud enda oskustele ühtede kõrgeimate seas³⁷.

Projektide aruannete järgi on infotehnoloogiline pädevus üks noortekohtumistega vähem arenenud pädevus, mille arendamist märgiti alla poolte projektides (vt joonis 4). Siiski rõhutati mõnes projektiaruandes infotehnoloogiaalaseid teadmisi kõige olulisema õpitu seas. Seejuures toodi välja just blogi pidamise, mobiiltelefoniga pildistamise ja video tegemise oskust.

Intervjuud noortejuhudega kinnitasid juba aruannetes kirjutatud. Üldiselt ei toodud infotehnoloogilise pädevuse arendamist välja. Mõned ütlesid, et rõhk oli ilma nutiseadmeteta toimimisel ja soovil paremini tajuda nende kasutamisest tulenevaid tagajärgi. Spetsiifilisemad oskused, mida arendatakse noortekohtumistes, on blogi üles seadmine ja pidamine ning piltide ja video tegemine ning nende töötlemine. Seejuures lähevad siin noortejuhude arvamusel osaliselt lahku selles osas, kui osavad on noored selles valdkonnas, kuid pigem kaldub arvamus sinna poole, et noortel on olnud ootamatult vähe kokkupuudet tegelike tehniliste lahendustega.

„Ma arvasin esialgu, et mis IT pädevust ma neil veel arendada saaksin, sest nad elavadki seal telefonis ja arvutis. Reaalsus on see, et nad mängivad seal ja ei midagi muud.“ (Noortejuhud, intervjuu)

Lisaks on noortejuhud toonud välja, et osadele noortele on olnud uus näiteks dokumentide jagamise ja kooskirjutamise võimalus internetis, MS Wordi ja Google Translate'i kasutamine. Intervjuud näitasid, et noorte infotehnoloogilise pädevuse arendamist toetaks kui IT-ga seonduvad rollid poleks projekti jooksul läbivalt paaril kindlal noorel, vaid roll roteeruks päevast päeva või veelgi väiksemate juppide kaupa.

Kokkuvõttes võib öelda, et infotehnoloogilise pädevuse kasv ei ole noortekohtumiste projektide fookuses ning see areneb eelkõige juhul, kui projektis pildistatakse, filmitakse või peetakse blogi. Intervjuudest kõlama jäänud mõte, et paljudele noortele on uued ka praktilised töövõtted ja programmid, nagu internetikeskkonnas koos kirjutamise võimalus, MS Wordi kasutamine jms, viitab aga võimalusele noori projekti eelfaasi kaasates neid ka infotehnoloogiliselt harida.

3.1.8. Kultuuriteadlikkus ja kultuuriline eneseväljendus

- *Kõik, mis on seotud meedia, muusika, näitekunsti, kirjanduse, kujutava kunstiga jne, ning nende kaudu väljendatud loominguga*

Pilootaasta küsitluse järgi arenes noortekohtumiste käigus enam kultuuriteadlikkus – oskus väärtustada eri kunstiliike (näiteks teater, kujutav kunst, muusika, film) arenes üldiselt, aga eriti eesti keeles vastanud noortel ja vene-eesti kodukeelega noortel ning tüdrukutel (vt lisa 2). Oskus ennast loominguliselt ja originaalselt väljendada arenes vaid neil, kel oli enam kontakti teisest rahvusest noortega ning kelle ideid võeti kohtumiste käigus arvesse.

Projektide aruannete järgi arenes noorte kultuuriteadlikkus küllalt paljudes, rohkem kui 2/3 projektides (vt joonis 4), kuid ei olnud kõige enam noortekohtumistega arenenud pädevus. Projektide aruannetes toodi välja üksteise kultuuride ja traditsioonide kohta uute teadmiste saamist, kuid paaril korral mainiti ka teiste (mitte vaid osalejate) kultuuride kohta juurde õppimist (nt vanausulised, jaapani ja india kultuur).

Üldjuhul ei tõsta noortejuhud intervjuudes kultuuriteadlikkust ja loomingulisuse arendamist väga palju esile. Loomingulisust ja loovust on noortejuhud maininud eelkõige seoses tantsu, maalimise ja video tegemisega. Kultuurist räägitakse pigem erinevuste ja sarnasuste nägemise võtmes, kuid mõned noortejuhud leiavad siiski, et noortekohtumistel peaks olema kultuuride tutvustamisele keskenduv osa. Vahetevahel toimub oma kultuuri tutvustamine klassikalisel kultuuriõhtu vormis, kus valmistatakse toitu, näidatakse-õpetatakse tantsu, mängitakse muusikat jne. Seejuures on üks noortejuhud arvanud, et vene rahvusest noored on eesti kultuuriga oluliselt enam kursis ning seetõttu paljud asjad ei pruugi nende jaoks olla uued. Samas ei ole nad aga tihti hästi kursis vene kultuuriga, et seda eesti emakeelega noortele tutvustada, sest nad on ise pigem osa eesti või eesti-

³⁷ Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Lk 20. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

vene kultuurist. Vähestel juhtudel tegeletakse projektides ka kõigi noorte jaoks uue kultuuri tundma õppimisega, olgu selleks Peipsi vanausulised või midagi muud.

Seega võib öelda, et kultuuriteadlikkuse areng sõltub palju projekti teemast – kui palju keskendutakse selles üldiselt mõnele loominguvaldkonnale, nagu kunst, muusika, või õpitakse mõne uue kultuuri kohta – ning projekti noortejuhist – kui palju õpitakse üksteise kultuuri kohta ning kui hästi oskavad noortejuhid kultuuri mitmekesisust näha.

3.2. Noorte areng lähtuvalt lõimumisvaldkonna arengukava Lõimuv Eesti 2030 põhieesmärkidest

Selles peatükis analüüsitakse PNK panust lähtuvalt lõimumisvaldkonna uue arengukava Lõimuv Eesti 2030 kuuest fookusteemast: tugev ja usalduslik side Eestiga, tihedad inimeste- ja kogukondadevahelised kontaktid, sotsiaal-majanduslik toimetulek ja ettevõtlikkus, tõhus eesti keele omandamine, ühise infovälja loomine, koos õppimine. Iga peatüki alguses on taustainfona toodud, kuidas 2019. aasta mais nimetatud fookusteemasid sisustati³⁸.

Noortekohtumistes osalenud noortejuhid defineerisid intervjuudes lõimumist eelkõige omavahelise suhtluse ning kooseksisteerimisena ning mitmekesisuse ehk erinevuste ja sarnasuste mõistmise ning aktsepteerimisena. Ühise keele olemasolu ei peetud väga oluliseks, pigem leiti, et kokku puutudes leitakse see nagunii.

„Me jaoks tähendab lõimumine eelkõige seda, kui eri kultuuritaustaga noored naudivad üksteise seltskonda, mõistavad teineteist ka siis, kui ei räägita sama emakeelt. Jagatakse ühiselt vastutust, osaletakse rõõmuga erinevates meeskonnamängudes, tehakse ühiseid plaane tulevikuks ja suheldakse teineteisega ka pärast projekti lõppemist.“ (Noortejuh, intervjuu)

„Ma arvan, et nad [noored] ongi aru saanud, et noored on erinevad ja nad ei ole samasugused, ehk siis, ma arvan, tolerantsus või sallivus, et inimesed võivad olla erinevad ja see ongi okei.“ (Noortejuh, intervjuu)

Seejuures peetakse noortekohtumisi oluliseks just esmase kontakti ja kokkupuute loojana ning edasise tihedama suhtlemise võimaldajana.

„Kõige tähtsam on see, eestlased ja venelased saavad omavahel suhelda, sest nende tavaelus seda suhtlemist kas ei ole üldse või [on] väga vähe. Tulles kokku, saavad noored aru, et tegelikult ei ole mingit vahet, kas sa oled eestlane või veel keegi. Neil on samad huvid ja noortekohtumiste käigus see lõimumine toimub väga lihtsalt. Tekib esmane kontakt, esimene samm. Pärast on juba neil lihtsam seda kontakti edasi hoida.“ (Noortejuh, intervjuu)

Oluline on välja tuua, et **programmis osalenud noored ise ei pruugi väga selgelt oma lõimumist teadvustada** (eriti, kui sellele ei pöörata noortekohtumiste käigus eksplitsiitselt tähelepanu), mis aga ei tähenda, et noortekohtumistel ei ole mõju noorte hoiakutele, käitumisele ja suhtlusele.

„Et need eestikeelsed noored, no nad ei ole minu arvates päris niimoodi mõelnud, et nüüd me oleme kuidagi lõimunud, aga nad on ikkagi teadvustanud, et tegelikult on Eesti mitmekesine ja huvitav, ja see ei ole nagu halb. Ja neis on suurem huvi seda uurida ja olla haavatam. Aga nad ei ole jah, kuidagi päris niimoodi seda kirjeldanud enda jaoks lahti, et see nüüd ongi lõimumine. Ma ei ole kindel, kas see on vajalik, võib olla on.“ (Noortejuh, intervjuu)

³⁸ Kultuuriministeerium. (2019). Lõimuv Eesti 2030. Tegevussuunad. Kättesaadav: <https://www.kul.ee/et/loimuv-est-2030> (kasutatud mai-juuli 2019).

3.2.1. Tugev ja usalduslik side Eestiga

Erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ja jagavad demokraatlikke väärtusi. Erinevad Eestis elavad inimesed peavad Eestit kodumaaks ja usaldavad riigiinstitutsioone. Uussisserändajad on Eesti ühiskonnas hästi kohanenud ja omaks võetud. Naturalisatsiooni korras Eesti kodakondsuse omandanud inimeste arv suureneb, määratlemata kodakondsusega isikute arv väheneb. On tagatud, et info riigiteenuste kohta on kättesaadav eri keeltes ja nende kõneleajate kasutatavates kanalites. Kohalikud omavalitsused panustavad sidusa kogukonna toimimisse.

PNK pilootaasta mõju-uuringus³⁹ leiti, et vene ja eesti emakeelega noorte hoiakud, mis on seotud riigi üle uhkuse tundmisega, erinevad suurel määral ning ei ole palju noortekohtumiste käigus muutunud. Pilootaasta küsitluse andmete järelanalüüsis, mis hõlmab vastuseid ainult neilt, kes on vastanud nii enne kui ka pärast noortekohtumisi, **ei ole noortekohtumistes osalemine mõjutanud üldiselt seda, kuidas Eesti riiki ja ühiskonda või poliitilisse osalusse suhtutakse** (vt ka ptk 3.1.5). Ainus, mis on selgelt suurenenud, on huvi poliitika vastu, ja seda mõnevõrra enam eesti emakeelega noorte seas (vt lisa 2). Samas hindavad mõlema emakeelega noored, et **teavad rohkem sellest, kuidas elavad noored teistes Eesti piirkondades ja mis üldiselt Eestis toimub**, kuid eesti emakeelega noored tunnistavad enda teadmiste avardumist isegi enam (vt tabel 5). Huvitaval kombel on just nende seas, kes on enne ja pärast noortekohtumisi puutunud vähem kokku teisest rahvusest noortega, vähenenud Eesti Vabariigi kodanikuks olemise olulisus, ning nende seas, kes on rohkem kokku puutunud, on suurenenud patriotism (Olen sageli tundnud uhkust, nähes lehvimas Eesti lippu). Selle järgi on tihedam kontakt teisest rahvusest noortega muutnud noored mõnevõrra uhkemaks Eesti üle. Kuna noortekohtumiste käigus ei ole ühtekuuluvustunne Eestis elavate inimestega, sõltumata nende päritolust, noorte seas suurenenud, võib öelda, et pilootaasta küsitluse andmete järelanalüüsi tulemused on mõnevõrra ootamatud ja see teema vajaks veel põhjalikumalt uurimist (vt lisa 2).

Tabel 5. Emakeele lõikes statistiliselt oluliselt erinevad noorte keskmised noortekohtumistes õpitu kohta (n=284, 1 ei ole üldse nõus, 4 täiesti nõus)⁴⁰

	Tean rohkem sellest, kuidas elavad noored teistes Eesti piirkondades	Olen rohkem teadlik sellest, mis Eestis üldiselt toimub	Mõistan paremini, mida ühist on minu ja vene/eesti noorte vahel
Eesti emakeelega	3.11	3.09	3.30
Vene emakeelega	2.76	2.81	3.00

Ka intervjuudes ei toodud üldiselt esile tugevamat sidet Eestiga kui üht olulist noortekohtumise tulemust. Siiski näitavad intervjuud, et **noortekohtumised avardavad noorte ettekujutust Eestist, selle erinevatest piirkondadest ja linnadest ning seal elavatest inimestest** (vt ka tabel 5). Sealhulgas võib öelda, et rohkem uut on selles eesti emakeelega noorte jaoks, kel on vähese info tõttu vene emakeelega noorte ja nt Ida-Virumaa kohta rohkem eelarvamusi, mida ümber lükata (selle kohta põhjalikumalt ptk-s 3.2.2. ja 5). Noortekohtumised toovad kokku inimesed Eesti erinevatest otsadest (füüsiliselt või mentaalselt), kes muidu ei kohtuks kunagi ning panevad mõistma nii Eesti kultuurilist mitmekesisust kui ka olemasolevaid sarnasusi.

„Tegelikult neid eelarvamusi [noortel] ei ole. Mingisugune äratundmine [aga] ikka peale kohtumist siis tekib. Et aa, et me ei olegi üldse erinevad või see, et nad on täiesti tavalised noored ja vau, nad räägivad nii hästi eesti keelt. Et tegelikult mingisuguse tulemuse ikkagi selles mõttes annab, et ta lähendab seda kahte erinevat maailma /.../, kes ma usun, et võib-olla ei puutugi elus kokku või ei satugi sinna kanti, et ta muudab ikkagi selle Eesti niiviisi ühtsemaks. Et jah, see lõpparusaam, et me kõik oleme eestlased, on ikka kõigil.“ (Noorteujuht, intervjuu)

³⁹ Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Lk 36. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

⁴⁰ Noortekohtumiste programmi pilootaasta uuringu küsitlusandmete järelanalüüsi põhjal vastused küsimusele „Palun mõtle tagasi Noortekohtumise projektile, milles osalesid – ning jaga oma mõtteid seoses sellega, mida antud kogemus on sulle andnud“.

Uuring näitas seega, et PNK loob soodsa aluse eesti keele kasutamiseks, eestikeelse info suuremaks tarbimiseks ning eesti emakeelega noortega sotsialiseerumiseks, võimaldades tugevdada sidemeid Eestiga (vt ka ptk 3.1.1, 3.1.2). Vastavalt ptk-s 3.1.4 ja 3.1.5 toodule suurendab projekt ka noorte võimalusi ja valmisolekut aktiivselt ühiskonnaelus osaleda. Üks noortejuht tõi välja projekti tulemusena ka ühe noore soovi Eesti kodakondsust taotlelda.

3.2.2. Tihedad inimeste- ja kogukondadevahelised kontaktid

Sidusa ühiskonna alustalaks on tugevad kogukonnad ja nendevaheline tugev koostöö sõltumata keelest. Kultuur ja sport, nagu ka mitmed muud huvitegevused ning ka huvikaitse alane tegevus, pakuvad häid võimalusi kogukondade lähendamiseks. Kontaktid eestlaste ja teiste rahvuste esindajate vahel on tihedad, inimesed mõistavad ja aktsepteerivad üksteise erinevusi.

Noorte omavahelise suhtluse kohta on pikemalt kirjutatud ka peatükis 3.1.2. Mis puutub tihedatesse inimestevahelistesse kontaktidesse, siis pilootaasta küsitluse järgi oli pärast noortekohtumist enam teisest rahvusest kontakte (kellega suheldakse tihti) omavaid noori. Seejuures leidsid vene ja eesti emakeelega noored küllalt võrdselt, et neil on **tänu noortekohtumise projektile tekkinud teisest rahvusest sõpru, kellega hoitakse ühendust ka pärast projekti lõppu**. Noortekohtumiste järel hindasid kontaktide arvu suurenemist kõige enam vene keeles vastanud noored, tüdrukud ning pigem vanemad (15-16 a) noored (vt lisa 2). Ka noortejuhid tõi pilootaasta küsitluse vabades vastustes ning intervjuudes mitmeid kordi välja uute sõprade tekkimist noortel ja neil endal. Intervjuud näitasid noortekohtumiste olulise tulemusena ka sagedast kontaktide püsimist projekti järgselt.

*„Ma tean seda, et pärast neid projekte päris palju noori ikkagi omavahel suhtlevad jäädavalt edasi. Nii huvitav, kui see ka pole, siis meie projektide käigus tekkisid ka paarikesed, kes on siiaaani koos. Ja just nimelt segapaarid, mitte-eestlane eestlasega. Mina suhtlen nende noortejuhtidega ka siiaaani.“
(Noortejuht, intervjuu)*

Põhilise noorte omavahelise suhtlemisviisina tuakse välja sotsiaalmeediat (Facebook, Snapchat, Instagram), mille kaudu hoitakse omavahelist kontakti pärast projektitegevuse lõppu. Üksikutel juhtudel on pärast projekti toimunud ka osalejate ühine kokkusaamine ja koos millegi tegemine, aja veetmine.

Omavahelist tihedamat kontakti hoidmist täheldatakse samas pigem ainult mõne kuu jooksul pärast projekti lõppu. Kuna osalejaid lahutab pikk vahemaa ja sõltuvalt keeleoskusest võib olla ka suurem keelebarjäär, siis suhtlemine üldjuhul raugneb mõne aja möödudes pärast projektitegevuse lõppu. Tihedamad omavahelised kontaktid tekivad suurema tõenäosusega noorte vahel, kes osalevad mitmel järjestikusel noortekohtumisel ja projektis ning saavad omavahel paremini tuttavaks.

„Meie puhul oleks niimoodi, et see, kes praegu juba ütleme nii, et viiendat korda teevad, et siis tegelikult nad käivad üksteisel külas. Ja peale esimest kohtumist oli kohe, kui august oli läbi, augustis oli esimene noortekohtumine, siis septembris nad juba tulid siia /.../ ja oktoobris jälle teatris käisid ja siis talve vaheajal eriti ei saanud suhelda ja siis kevadel jälle meie noored sõitsid. No mitte kõik, ütleme, et kui on 24 noort, 12 vene noort, siis 8 noort sõitsid [sinna]. Ja kui järgmine kohtumine oli, siis oli kaks päeva, eesti noored tulid [siia] ja kaks päeva elasid vene noored seal. Tegelikult see suhtlemine on neil juba nii tihe ja kontaktid, et nad suhtlevad juba pidevalt ja isegi üksteise peres on elanud. Ja Facebookis suhtlevad, /.../ mõnikord neil on isegi mingid chatid, et siis nad seal ikkagi suhtlevad rohkem. /.../ Ma isegi mõnikord ei tea, et nad on kokku leppinud, et nad kohtuvad, et keegi tuleb [siia] ja siis nagu kohtuvad, et lepivad ise kokku.“ (Noortejuht, intervjuu)

Olgugi, et püsikontaktid võivad elus hiljem kasuks tulla, sh tööelus, on võimalik, et täpselt samade noortega suhtluse säilimine ei olegi nii oluline. Olulisem võib olla noorte avatus ja kogemus mitmekultuurilises keskkonnas teisest rahvusest inimestega suhtlemisel, mis annab neile hiljem eelise ning aitab kaasa erinevate kogukondade omavahelisele tihedamale suhtlusele. Pilootaasta küsitluse andmete järelanalüüsile tuginedes **eldab teise rahvuse osas avatumaks muutumist tihe, mitte vaid pealiskaudne kontakt**⁴¹. Seda ilmestab,

⁴¹ Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuringus leiti, et vene ja eesti emakeelega noorte erinevused hoiakutes, mis on seotud mitmekultuurilisusega, erinevad suurel määral ning eesti emakeelega noorte hoiakud on muutunud noortekohtumiste käigus avatumaks ehk mitmekultuurilisemaks, mille üheks põhjuseks peab uuringu autor asjaolu, et

et pilootaasta küsitluse andmete järelanalüüsi kohaselt mõjutab noortekohtumiste käigus teisest rahvusest sõprade olemasolu ka arvamust, et võimalus kuuluda üheaegselt mitmesse kultuuri rikastab inimese elu: teisest rahvusest sõpradega noored usuvad pärast noortekohtumist enam mitmekultuurilisuse väärtusse, sõpradeta aga vähem. Need, kellel ei ole noortekohtumise käigus tekkinud teisest rahvusest sõpru, arvavad pärast noortekohtumist isegi endisest vähem, et inimene võib samaaegselt olla mitmest rahvusest (näiteks olla eestlane ja mõne teise rahvuse esindaja) (vt lisa 2). Ka pilootaasta küsitluse vabades vastustes rõhutati projekti tulemustena teisest rahvusest inimeste paremat mõistmist ning rahvusest sõltumata inimeste ühisosa nägemist.

Võimalused omavahelise suhtlemise soodustamiseks ja eelarvamuste vähendamiseks

Uuring kinnitas, et projekti raames läbiviidav ühine tegevus ja kultuuride tundmaõppimine (sh kultuuride erinevuste ja sarnasuste mõistmine) võimaldab erineva emakeelega noortel **üksteisega paremini tutvuda, märgata ja mõista omavahelisi erinevusi, leida sarnasusi ning vähendada olemasolevaid eelarvamusi ja hirme**. Noorteuhtide hinnangul ei pruugi noored seda ise nii selgelt tähtsustada, nähes selles vähem otsest või praktilist kasu või siis jõuab see äratundmine alles aja möödudes kohale. Omavahelist suhtlemist soodustavate tegevuste läbiviimise osas rõhutavad noorteuhtid mitmeid võimalusi ja aspekte, mida tegevuste planeerimisel arvestada.

Soodustamiseks erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist ja avatust on oluline **grupitegevuste läbiviimine** ja gruppide komplekteerimine sellisel kujul, et projektitegevuse jooksul saaksid võimalikult palju noored omavahel suhelda. Grupipõhise tegevuse meeskondade komplekteerimisel on oluline jälgida keelelist jaotumist. Selline lähenemine vähendab oma väikesesse suhtlusgruppi klammerdumist ja soodustab erinevate kontaktide tekkimist, suhtlusringkonna laienemist, üldist avatust, eelarvamuste vähenemist ja julgust suhelda teise kultuurilise ning keelelise taustaga noortega. Sealhulgas saab omavahelisi kontakte ja üldist **lõimumist soodustada eesmärgipärase vaba aja sisustamise kaudu**.

„Meie oleme iga kord proovinud teha, /.../ et kas üks õhtu või kaks õhtut on see, et kus nad koos ühiselt planeerivad ja siis nad ütlevad, mis nad õhtul tahavad teha ja see kujuneb nagu nende päevade jooksul. Et seda ei valmistata ette enne noortekohtumise toimumist, vaid see kujuneb seal kohapeal ja siis see on ongi olnud huvitav. Nad on siis tuttavaks natukene saanud ja siis kui nad seda planeerivad, siis see on nende jaoks kõige huvitavam, sest nad saavad ise seda luua koha peal ja saavad üksteisega suhelda, et see on nii hämmastav, aga see on see omavaheline suhtlus.“ (Noorteuht, intervjuu)

Siinkohal mängib olulist rolli **noorteuhtide panus ja noorte omavahelise suhtlemise toetamisele suunatud ühiste huvipakkuvate tegevuste planeerimine ning läbiviimine**. Üksteise, sh kultuuri kohta, võib kavandatud projekti tegevuste kõrval õppida väga erineval viisil, sh nt muinasjutte tutvustades, laulusõnu luues, joonistades. Lihtsalt vaba aja andmine ei pruugi erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist soodustada. Oluline on mõelda koos noortega või pakkuda välja kindlad vaba aja tegevused, mis **annavad noortele võimaluse endast ja enda huvidest rääkida**.

„Kui seda nagu ühiselt koos veedetud aega ei ole, siis on ikkagi väga keeruline noortel see, et tekib mingi kontakt ja ma arvan, et see lihtsalt peab olema seal sees ja kui on asjad nagu liiga vabad, et ah ma ei viitsi mingis tegevuses osaleda, siis on ka keeruline teha, sest need segagrupid ja tegevused päeva jooksul, need panevad neid rääkima. Ehk /.../ siis kui seda ei oleks, siis nad võib-olla ei hakkaks rääkima mingitest teemadest, kui neil on lihtsalt vaba aeg. Ehk see ülesanne ise ka võimendab või paneb neid rohkem üksteisega rääkima ja oma huvidest ja iseendast ja oma perest ja oma koolist ja kõigest muust ka.“ (Noorteuht, intervjuu)

„Ja siis ühised huvid, just mingid teemad või valdkonnapõhised ühised huvid, see on see, mis paneb erinevate emakeeltega noori omavahel suhtlema. Et siis juba vahet ei ole nagu mis keeles nad räägivad,

paljude eesti emakeelega noorte jaoks võivad noortekohtumised olla esimeseks kontaktiks vene emakeelega noortega. Pilootaasta küsitluse andmete järelanalüüsis, mis hõlmab vastuseid ainult neilt, kes on vastanud nii enne kui ka pärast noortekohtumist, ei ole noortekohtumistes osalemine mõjutanud väga palju noorte hoiakuid. Seejuures ei ole statistiliselt oluliselt muutunud ka eesti emakeelega noorte hoiakud. Eelkõige tihedam kontakt teisest rahvusest noortega – enne ja pärast noortekohtumist teisest rahvusest noortega suhelnud ning noortekohtumiste tulemusena teisest rahvusest sõpru leidnud – on aidanud kaasa sellele, et hoiakud on muutunud avatumaks (vt nt Eestis võib elada eri päritolu inimesi, kui nad austavad Eesti seadusi lisast 2).

nad ikka püüavad mingis keeles või segakeeltes ja pluss videotest vaatavad midagi juurde. “ (Noortejuht, intervjuu)

Sealhulgas tuuakse omavaheliste kontaktide soodustajana välja võimalikult palju **samas füüsilises ruumis viibimist**. Mõned noortejuhid, kes on noortekohtumiste projekte viinud läbi mõlemal kujul ehk tingimustes, kus noored ei ööbinud ühes kohas ja teisel juhul, kus nad ööbisid ühes majas, töid välja ühes kohas ööbimise positiivseid külgi noorte üldisele lõimumisele ja omavaheliste kontaktide tekkimisele ning püsimisele. Samas on oluline, et ööbimine toimuks võrdsetel alustel ja samas kohas ehk et kõik magaks samades tingimustes, mitte ühed telgis ja teised majas või ühed kodumajutuses ja teised noortekeskuses. Ühes keskkonnas viibimine soodustab tihedamat läbikäimist ja omavahelist suhtlemist pakkudes rohkemat aega ühistegevusteks.

„Ma arvan, et ongi see koos olemine, just see pikalt, et kui see noortekohtumine kestaks ainult 1 päeva või 2 päeva, siis see aeg on hästi lühike. Pigem ongi see mingi 4-5 päeva koos olemist, pigem see tekitab selle avamise. Ja just see ka, et nad võtavad rohkem vastutust. See on kindlasti oluline, sest kui üks grupp teeb midagi ja teine grupp teeb midagi, siis nad saavad aru, et nad mõlemad peavad jagama. Ja väga oluline minu arust on see ka, et oleks piisavalt palju seda koos olemise aega. Ehk siis kui meie oleme teinud, siis me oleme koguaeg majutunud samas kohas, tihtipeale noortekeskuses ja siis nad on saanud tegevusi koos teha, ehk siis see on meid avanud ja koos tegutsema pandud. Ehk kui seal on tegevusi, mis ei ole nagu planeeritud tegevused, aga on selline lisa tegevus ka, ma ei tea, piljardit mängida või lauamänge või siis mängida maffiat või mingit muud sellist mängu õhtul, et siis see muudab nad avatumaks ja paneb omavahel rohkem suhtlema.“ (Noortejuht, intervjuu)

Osade noortejuhtide ja noorte intervjuudest tuleb osalejate omavahelise suhtluse ja tihedamate kontaktide loomise mõjutajana välja noorte vanus. Suurem osa noortejuhtidest arvestavad, et **osalejad oleksid enam-vähem samaealised**, et kiiremini kontakte luua ja ühiseid huve leida (vt ka ptk 6.3). Ka intervjuueeritud noored pidasid kaheaastast vahet juba küllalt suureks ning leidsid, et vanemad ei taha noorematega projekti teha (nt 16-aastased 14-aastastega) ning nooremad tunnevad liigset aukartust vanemate ees. Vastukaaluks on ka neid, kes arvavad, et üheeaalisus ei ole väga oluline koos tegutsemiseks ja kontaktide tekkimise soodustamiseks. Seejuures on peetud võimalikuks varianti, et tulenevalt erinevast vanusest on noortel erinevad rollid, nt vanemad aitavad noorematele tegevusi teha soodustades seega veelgi enam erisuste tolereerimist.

Noorte vanus võib mõjutada ka seda, kui julgelt ja kiiresti lõimutakse. Kuigi üldjuhul arvasid noortejuhid, et mida varem noortekohtumistega alustada, seda kiiremini harjutakse üksteisega, Intervjuueeritud noored ise arvasid, et kuigi nende jaoks oli 12-14-aastastena noortekohtumine väga põnev, julgeksid nad nüüd vanematena (15-16 a) enam suhelda, tunneksid enam huvi teise kultuuri vastu, oskaksid enam teist keelt ning oleksid rohkem pühendunud õppimisele.

Selles, kas ja kui palju kultuurilisi erinevusi ja sarnasusi tegevuste raames tutvustada, rõhutada ja analüüsida, ollakse mõnevõrra erineval arvamusel. On neid, kes arvavad, et erinevustest rääkimine on loomulik ja soovitav osa, seejuures tehakse seda nii tegevuste alguses, lõpus kui ka läbivalt. Teisalt on neid, kes proovivad kultuuride tutvustamist, võrdlemist ja eriti erinevuste välja toomist sildistamise ning eelarvamuste süvendamise vältimiseks pigem teadlikult vähendada. Mitmed noortejuhid tunnetasid, et need erinevused ja sarnasused tabavad noored ka muu tegevuse käigus ära ning liiga palju erinevustele (ja lõimumisele) tähelepanu pöörates ja analüüsides rikutakse pigem loomulik suhtlus ära. Oluliseks peetakse aga ühistegevuse kaudu positiivse isikliku kogemuse tekitamist koostööst erinevate rahvustega. Enamus noortejuhte leidis, et mõnepäevase kohtumise ja omavahelise suhtluse tulemusena toimub üldiselt küllalt suur areng eelarvamuste kadumises.

„Mulle väga meeldib ühe eesti noormehe kirjutis, kus ta ütles, et tema arvamus vene noortest muutus totaalset. Et asi pole sugugi nii hull, kui ta kartis, ja et rahvus ei määra inimese olemust. See lause oli hästi oluline ja huvitav minu meelest.“ (Noortejuht, intervjuu)

„No eelarvamused olid kindlasti. /.../ Ma ise küll näiteks arvasin, et me ei saa nagu nii hästi läbi, kui me tegelikult lõpuks saime. Et nagu väga vahva oli ikkagi lõpuks koos.“ (Noor, intervjuu)

Siinkohal ka üks tore illustreeriv lugu stereotüüpide kadumisest: ühe noortekohtumise esimesel päeval leidsid eesti emakeelega noored, et „vene noored on väga lärmakad, ei oska sõna kuulata, isegi teevad suitsu ja on sellised ülbed“ ja vene emakeelega noored omakorda, et eesti noored „on nii tüütud, nii vaiksed, sellised, kellega on igav suhelda“, kuid „peale seda, kui see kohtumine oli läbi, siis nad kriipsutasid kõik oma sõnad maha ja ütlesid, et [teised] on nii toredad.“

Eelnevast tulenevalt näitab uuring, et PNK aitab kaasa tihedate kontaktide loomiseks vajalike pädevuste arengule, avatusele ja sallivusele. Kuna intervjueeritute hinnangul osalevad PNK-s pigem avatumad ja sallivamad noored (ei välista eelarvamusi), võib juhtuda, et avatumad muutuvad protsessi käigus avatumaks ja laiemat suhtumise mõju ühiskonnale pole. Samas toodi välja ka selliste noorte osalemist, kes olid esialgu ideele teiste noortega kohtuda üldse vastu ja ka osade noorteuhtide püüdlikkust kaasata projekti just mõned sellised noored, kellel on näiteks koolis käitumisprobleeme ja kelle puhul loodetakse, et noortekohtumine avaldab positiivset mõju. Kui arvestada ka kogemuste jagamist sõpradega ning projekti info liikumist sõprade seas, koolis jne, mis võiks panustada avatud ja sallivate hoiakute kujunemisele ka PNK-s mitte osalenud inimeste, sh lapsevanemate seas, siis võib arvata, et noortekohtumistest saadavad positiivsemad ja teiste rahvuste ning kogukondadega kontaktide loomist soodustavad hoiakud levivad ka laiemalt, mitte vaid esialgselt avatumate noorte seas. Avatumaks muutumine ajendab ka programmis osalema ning isiklikke tihedamaid kontakte looma.

3.2.3. Sotsiaal-majanduslik toimetulek ja ettevõtlikkus

Sotsiaal-majanduslikud näitajad (sh tööhõive, palgatase, tervis) eestlaste ja teistest rahvustest inimeste vahel erine, organisatsioonid ja ettevõtted väärtustavad võrdse kohtlemise põhimõtet ning oskavad toime tulla mitmekultuurilises keskkonnas. Inimesed tunnevad ennast sotsiaalselt turvaliselt.

Pilootaasta küsitluse järgi ei ole noortekohtumistes osalemine mõjutanud oluliselt noorte tulevikuplaane: plaanide selgust pärast põhikooli lõpetamist, plaani välismaale (õppima, töötama, praktikale või elama) minna või seda, kui heaks tuleviku töövõimalusi hinnatakse (vt lisa 2). Seega võib järeldada, et üldiselt ei mõjutanud noortekohtumine otseselt noorte tunnetuslikku tööhõivevalmidust ja tulevikuplaane. Samas kinnitavad nii aruanded kui ka intervjuud noorteuhtidega noorte arengut noortekohtumiste käigus järgmistes pädevustes: algatusvõime ja ettevõtlikkus, suhtlus võõrkeeles, ning isiklik, kultuuridevaheline ja sotsiaalse pädevuse areng (vt ka ptk 3.1). Kõik need oskused on väga olulised, et olla edukas nii sotsiaalses kui ka tööalases sfääris: kohaneda uue keskkonnaga ja inimestega, julgeda ja osata suhelda, osata teha koostööd ja töötada meeskonnas, osata algatada ning vastutada, ning osata suhelda teise kultuurilise taustaga inimestega (vt ka ptk 5). Seega võib öelda, et noortekohtumistes osalemine **aitab kindlasti kaasa Eestis elavate noorte ettevõtlikkusele ja kaudselt erinevate õpitud oskuste ning teadmiste tõttu ka sotsiaal-majanduslikule toimetulekule** (vt ka ptk 5).

Kuigi eesti keele oskuse parandamine ei ole alati projekti esmane eesmärk ning veel vähem vene või muu keele oskuse arendamine, pakuvad enamik noortekohtumiste projektidest siiski võimaluse osalejatel oma keeleoskust parendada. Siinkohal võib arvata, et eesti keelest erineva emakeelega noorte jaoks võib olla kasu eesti **keele oskuse arendamisest, toetades tulevikus edukat tööturul toimetulemist**. See on ka koht, kus võib kaaluda, kas projektis soodustada veelgi enam vaid ühe keele või paralleelselt kahe keele õpet, et ka eesti emakeelega noortel oleks võimalik rohkem oma vene keele oskust arendada ja seeläbi tõsta oma võõrkeelte oskust, mis ühtlasi toetab ka tööalast konkurentsivõimet.

Mõningatel juhtudel on noorteuhtide sõnul noored tegelenud aktiivselt edasi enda projekti teema valdkonnas: esiteks on tehtud sarnasel teemal veel enam süvitsi minnes uusi projekte, teiseks on õpitud teemasid käidud tutvustamas ning kolmandaks on paljud noored alustanud ise projektide kirjutamist. Seega võivad noortekohtumised olla hüppelauaks nt projektimaailma ja selle kaudu ka töömaailma, tõstes noorte ettevõtlikkust ja sotsiaal-majanduslikku toimetulekut.

3.2.4. Tõhus eesti keele omandamine

Eesti keele oskajate ja aktiivselt kasutajate hulk kasvab. Kõikidele soovijatele on tagatud kvaliteetne eesti keele õpe ning motiveeriv suhtluskeskkond.

Kuigi mitmed intervjueeritud noorteuhtid ei pea eesti keele oskuse arendamist, vaid suhtlemisjulguse ja teisest rahvusest ning emakeelega noortega kontakti leidmist noortekohtumiste eesmärgiks, leitakse üldiselt, et noortekohtumised aitavad vene emakeelega noorte eesti keele omandamisele oluliselt kaasa. Noortekohtumised annavad võimaluse eesti keele kasutamiseks, arendavad julgust rääkida eesti keelt ka vigu tehes ning **tekitavad vene ja eesti emakeelega noorte vahel püsivad kontaktid, mis toetavad eesti keele rääkimise võimalust ka pärast projekti**. Selle tõestuseks on ka intervjueeritute poolt välja toodud üksikud vene emakeelega noored, kes on pärast noortekohtumisi läinud vahetusõpilaseks eesti (õppekeelega) kooli. Eesti keele omandamisest on põhjalikult kirjutatud ptk-s 3.1.2 ja rahvuste vahelistest kontaktidest ptk-s 3.2.2.

Ka pilootaasta küsitlus kinnitas, et venekeelsele ankeedile vastanud noored hindasid enda oskust suhelda inimestega, kes räägivad teist keelt, pärast noortekohtumisi kõrgemalt (vt lisa 2). Asjaolu, et noortekohtumiste käigus areneb eesti keel olulisel määral, kinnitab ka see, et vene emakeelega noorte vanemad tänavad noortepuhte selle eest, et nende laps on keeleliselt arenenud ja laps saab oma koolis antud koduülesannetega ise hakkama. Seejuures on mitmed lapsevanemad olnud noortekohtumiste ideest ja selle mõjust eesti keeles suhtlemisele nii vaimustunud, et on pakutud välja, et sarnased kohtumised võiksid toimuda ka täiskasvanutele.

Kuigi eesti keele õppimist ei seata noortekohtumiste põhiliseks eesmärgiks, tähtsustavad noortepuhted olukorda, et eesti ja vene emakeelega noori, kes võtavad osa ühistest grupitegevustest oleks noortekohtumistel võrdne arv. See teeb noorte gruppidesse ja eriti segakeelepaaridesse jaotamise kergemaks ja soodustab vene emakeelega noorte eesti keeles suhtlemist ning eesti keele õpet. Juhul, kui eesti emakeelega osalejaid on alla poole, siis kipub teine keel võimust võtma ehk vene emakeelega noored lähevad suurema tõenäosusega sujuvalt üle vene keelele.

Teisalt ei seata kõikides noortekohtumistes eesmärgiks suhelda eesti keeles, mistõttu tulenevalt projektist, aga ka sellest, kui palju eesti keeles suhtlemist toetatakse, ei arene kõigis noortekohtumistes eesti keele oskus ühtemoodi. Peatükis 3.1.2. on kirjeldatud ka erinevaid võimalusi keele omandamist toetada – nt pidevalt erineva keelega paarides või segakeelerühmades koos meeskondlikult töötades või siis uusi projekti teemaga seotud sõnu õppides. Üldiselt võib öelda, et kui ka kõikidel noortel ja kõikides projektides eesti keele oskus ühtemoodi ei arene, loob see siiski positiivse fooni ning motivatsiooni ja tekkinud kontaktide tõttu parema võimaluse eesti keelt omandada/arendada.

3.2.5. Ühise infovälja loomine

Eestis elavad inimesed on eesti infoväljas ning usaldavad seda. Tänu erinevatele infokanalitele on inimesed hästi kursis Eestis toimuvaga.

Pilootaasta küsitluse järgi arenes noortekohtumiste käigus mõlemate noorte, enam aga eesti emakeelega noorte teadlikkus sellest, mis Eestis üldiselt toimub (vt tabel 5). Intervjueeritud noortepuhted ei toonud ühise infovälja loomist ja tekkimist eraldi välja. Samas võib näha, et kohtumistel koos õppimine tekitab teatud määral ühist infovälja – omandatakse koos uusi teadmisi ja oskuseid, lisaks õpitakse ka üksteist paremini tundma, luuakse sõprussidemeid.

Ühise infovälja loomisele võib kaasa aidata noortekohtumiste järgne kontaktihoidmine ja omavaheline suhtlemine – ollakse seotud sotsiaalmeedias, jälgitakse üksteise tegemisi, kohtutakse ja korraldatakse ühiseid üritusi. Mõnes projektis on loodud ka nt *Facebooki* grupp, kus jagatakse ja tehakse uusi plaane. Ka korduvalt projektis osalemine ja nende algatamine noorte poolt ning sinna teiste noorte kutsumine aitab kaasa sellele, et erinevatel noortel on omavaheline kokkupuude ja ühine (õppe)kogemus. Omavahelise suhtlemise ja sotsiaalmeedia vahendusel kontakti hoidmise tulemusena on noored rohkem kaasatud üksteise igapäevaellu, mis vähemalt osaliselt toetab ühes infoväljas viibimist ja sarnase info tarbimist.

Üldjuhul noortekohtumises osalemine toetab vene emakeelega noorte eesti keele oskuse ning eesti keeles suhtlemise oskuse ja julguse arenemist. Paranenud eesti keele oskus võib omakorda soodustada vene emakeelega noorte eesti keeles info otsimist ning ennast päevakajase Eesti ühiskonda puudutava infoga kursis hoidmist. Seda toetab veelgi tihedamate sõprussidemete loomine eesti emakeelega noortega (vt ka ptk 3.2.2).

3.2.6. Koos õppimine

Ühiskond toetab erinevast rahvusest inimeste koos hariduse omandamist.

Kui arvestada, et PNK eesmärgiks on soodustada Eestis elavate 11-19-aastaste erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist ja ühist arengut ning selle käigus kohtuvad erineva emakeelga noored ja õpivad koos midagi uut ja arendavad enda erinevaid oskuseid, siis PNK-s tehtav kattub väga selgelt selle lõimumisalase eesmärgiga – et erinevast rahvusest ja erineva emakeelega noored õpiksid koos. Lisaks sellele, et noored arendavad koos ennast projekti teemaga seotud valdkonnas, aitavad noortekohtumised **areneda noortel ka teisest rahvusest inimestega suhtlemises ja koostöö tegemises, õppida juurde uusi teadmisi erinevate kultuuride, aga ka Eesti erinevate piirkondade kohta, ning õppida mõistma erineva taustaga inimesi (vt tabel 5).**

Lisaks teisest rahvusest ja teise emakeelega inimeste koos õppimisele on noortekohtumised võimaldanud ka muul moel erinevate noorte, nt erivajadustega noorte suhtlemist teiste noortega, mistõttu on programm toetanud lõimumist ja koos õppimist ka kõige laiemas tähenduses (vt ka ptk 3.1, ptk 3.2 teised alapeatükid ja ptk 5). Sealhulgas töid noortejuhid esile, et programmis osalevad noored, kes elavad erineva sotsiaalmajandusliku taustaga perekondades. Noorte kohtumiste olulisust koos õppimises kinnitavad ka intervjuudest ilmnunud üksikud näited, kus pärast noortekohtumisi on vene emakeelega noored läinud eesti õppekeelega koolidesse õppima ning et paljudele projektidele järgneb noorte algatusel uus projekt, sest noored on avastanud enda jaoks koos mitteformaalse õppimise võlu.

Kokkuvõttes võib öelda, et noortekohtumised panustavad kõikidesse koostatava Lõimumiskava üld- ja põhieesmärkidesse. Väga otse ja efektiivselt aitavad noortekohtumised kaasa inimeste- ja kogukondadevaheliste suhete loomisele ja koos õppimisele. Ka aitavad kaasa noorte sotsiaal-majandusliku toimetuleku ja ettevõtlikkuse arendamisele ning vene emakeelega noorte eesti keele omandamisele, eriti eesti keeles suhtlemise julgusele. Vähesemal määral ja kaudsemalt toetavad noortekohtumised ka side tugevnemist Eestiga ning ühise infovälja kujunemist. Nimetatu aitab kaasa, et Eesti ühiskond oleks lõimunud ja sotsiaalselt sidus ning erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osaleksid aktiivselt ühiskonnaelus.

3.3. Kokkuvõte

Uuring näitab, et PNK toetab olulisel määral noorte pädevuste arengut nii võtmepädevuste lõikes kui ka lähtuvalt Lõimuv Eesti 2030 põhieesmärkidest. Programmi pilootaasta uuringule, projektide aruannetele ja uuringus teostatud intervjuudele tuginedes on **kõige enam arenenud noorte suhtlemisega seotud oskused**, sh suhtlus võõrkeeles (eriti just eesti keeles), noorte isiklik, kultuuridevaheline, sotsiaalne ja kodanikupädevus, teiste kultuuride mõistmine ja erinevuste aktsepteerimine, noorte algatusvõime ja ettevõtlikkus ning õppimisoskus. Väga oluline on see, et **PNK panustab ja saab veel enam panustada just noorte enda hinnangul nõrgemate oskuste arengusse, väljendusoskus ja ettevõtlikkus**.

Mitmes valdkonnas, nt koostööoskuses, projektijuhtimises ja kultuuriliikide väärtustamises, on noortekohtumistega keskmiselt enam arenenud eesti emakeelega noored. Ka pilootaasta küsitluse järelanalüüs kinnitab, et **pärast noortekohtumist hindasid ennast endisest kõrgemalt rohkemates valdkondades just eesti emakeelega noored** (vt lisa 2) ehk projekti mõju sõltub noore emakeelest või sellest, mil määral ta eesti keelt valdab. Seda ka vaatamata sellele, et noorte enda hinnangul on vene emakeelega noored vähemalt pilootaastal olnud projekti aktiivsemalt kaasatud erinevate tegevustega.⁴² Vene emakeelega noortel on enam arenenud aga suhtlemisoskus, eneseväljendusoskus ja võõrkeeles suhtlemise julgus.

Noortekohtumistega **vähem arenenud noorte võtmepädevuste areng sõltub mõnevõrra enam projektist** ja selle teemast – kõige vähem tuuakse välja üldiselt matemaatika ja infotehnoloogia alase oskuse arengut, aga ka suhtlus emakeeles areneb vähem kui suhtlus võõrkeeles, ja pigem eesti emakeelega noortel, kui nad peavad ennast hoolikamalt väljendama. Kultuuriteadlikkuse kasv oleneb sellest, kui oluline on kultuuride tutvustamise või loomingu roll noortekohtumistes.

Uuring näitas, et noorte pädevuste areng ja lõimumine võib sõltuda ka sellest, **mis eesmärgi noortejuh PNK-s osalemisele seadnud on**. Intervjueeritud noortejuhid pidasid peamisteks programmis osalemise eesmärkideks toetada noorte eesti ja vene keele arengut ning noorte lõimumist, pakkuda noortele võimalust midagi toredat teha (kellegi konkreetsega midagi koos teha, uusi kohti näha ja uusi tutvuseid saada) ning täita noorte soovi PNK-s osaleda/ midagi teha/ mingil teemal midagi teha. Sellega arvestades on väga loomulik, et kõige enam on arenenud noorte suhtlemisoskus ja -julgus ning suhtlus võõrkeeles. Samas pidasid intervjueeritud oluliseks arvestada, **et läbiviidav tegevus vastaks noorte huvidele** – mida huvitatumad on noored teemast ja mida rohkem panustavad, seda enam nad mõtleavad ja teevad aktiivselt kaasa ning ka arenevad selle käigus.

Noorte pädevuste arengut mõjutab **noorte vanus, võimekus, nende kogemus noortekohtumiste või teiste projektidega, projekti teema vastavus nende huvidele ja võimetele ning noortejuhi oskus neid kaasata ja**

⁴² Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Lk 17. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

nende õppimist analüüsida. Üldiselt omandavad vanemad ja varasemates noortekohtumiste projektides osalenud noored erinevad pädevused kiiremini. Vähemalt osaliselt tuleb see sellest, et vanemad ja kogenenumad noored võtavad endale projektis suurema rolli ja on ettevõtlikumad ning on valmis/võimelised enda õppimist ja arengut enam analüüsima. Intervjueeritud on toonud aga ka näiteid, et ka loomu või võimete poolest tagasihoidlikumatel noortel, sh erivajadustega noortel, toimub silmapaistev areng, mis puudutab suhtlemisjulgust, esinemisjulgust, ettevõtlikkust ja enesekindlust. Pädevuste arengul on väga oluline noortejuhi roll, et nad oskaksid lähtuda projekti tegemisel noorte huvidest ja võimetest ning kaasaksid ja toetaksid õppimist, sh õpitu analüüsi, vastavalt noorte võimetele, vanusele ja kogemusele – soodustades noorte pädevuste arengut samm-sammult.

Läbi mitmekultuurses keskkonnas ühiste tegevuste läbiviimise ja kirjeldatud pädevuste arengu panustab PNK olulisel määral ka Lõimuv Eesti 2030 põhieesmärkide täitmisesse. Kõige otsesemalt ja efektiivsemalt toetab programm inimeste- ja kogukondadevaheliste sidemete loomist ja koos õppimist. Noortekohtumiste raames **ühes füüsilises keskkonnas viibimine, koos õppimine ja ajaveetmine soodustavad tihedamate inimeste- ja kogukondadevaheliste kontaktide ning sealhulgas ka ühise infovälja tekkimist.**

Noortekohtumised soodustavad erineva emakeelega inimeste omavahelise sõprussideme tekkimist ja suhtlemist ka pärast projekti lõppu. Ka pilootaasta uuringu küsitlusandmed kinnitavad, et selle käigus leitakse endale teisest rahvusest sõpru. Eriti eesti emakeelega noorte puhul toodi intervjuudes sealhulgas välja ka varasemate negatiivsete eelarvamuste kadumist. Intervjuud kinnitavad, et pärast noortekohtumisi suheldakse, eriti sotsiaalmeedias, kuid soodsate asjaolude korral kohtutakse ka näost-näkku ja väljaspool esimesele noortekohtumiste projektile järjena tehtud projekte ning kohtumisi. Pilootaasta uuringu küsitlusandmed kinnitavad, et teisest rahvusest inimestele avatumaks on muutunud enam just noored, kellel on enam või kes on leidnud endale teisest rahvusest sõpru. Seega võiks nii programmi kui Lõimuv Eesti 2030 eesmarke arvestades **pöörata noortekohtumiste projektides veel enam tähelepanu tiheda ja korduva omavahelise suhtluse soodustamisele.**

Noortekohtumistes osalemine aitab ka kaasa erinevast rahvusest ja emakeelega noorte ettevõtlikkusele ning kaudselt erinevate õpitud oskuste ja teadmiste mõjul ka sotsiaalmajanduslikule toimetulekule. Siinkohal on venekeelsete noorte jaoks oluliseks teguriks eesti keele oskuse paranemine, mis toetab tulevikus tööalast hakkamasaamist. Kuigi eesti keele õpe ei ole enamasti seatud noortekohtumise eesmärgiga, **aitavad ühised tegevused, koos õppimine, omavaheline suhtlemine ja kontaktide tekkimine eesti keele arenemisele oluliselt kaasa.**

Noortekohtumiste raames loodud ühine õppimiskeskond on suureks lõimumise soodustajaks. Lisaks sellele, et noored arendavad ennast projekti teemaga seotud valdkonnas, **aitavad noortekohtumised arendada noorte suhtlemist ja koostöö tegemist teise emakeelega inimestega, õppida juurde uusi teadmisi erinevate kultuuride kohta ning õppida mõistma erineva taustaga inimesi.** Noortekohtumiste jooksul läbiviidavad ühised tegevused, meeskonnategevused, kogemus multikultuurses keskkonnas toimetades ja tihedam kontakt teise emakeelega noortega muudavad noored avatumaks, mis pikemas perspektiivis soodustab ka tugevama sideme kujunemist Eestiga. Tihedamate sõprussidemete tekkimine aitab kaasa hoiakute muutumisele ja üldisele lõimumisele. **Noortekohtumised loovad tugeva pinnase noorte lõimumiseks ja soodustavad osalevate noorte kaudu ka nendega kokkupuutuvate inimeste ning kogukondade lõimumist Eesti ühiskonda.**

Seejuures, **mida rohkem noored omavahel suhtlevad** (ning mida paremini on erineva emakeelega noorte suhtlus soodustatud, nt koos ööbimisega ja meeskondlike ülesannete täitmisega segakeelepaarides või -rühmas), **mida püsivam on kontakt** (nt jätkuprojekti näol) **ning mida enam on nad projekti ja selle tegevustesse kaasatud, seda paremini toimub omavaheliste kontaktide tekkimine, püsimine ja lõimumine.** Sõprussidemete loomisele aitab kaasa ka noorte sarnane iga, sarnased huvid ning selge eesmärk, mis tuleb üheskoos täita – olgu selleks millegi ära õppimine, millegi ehitamine, mingi esitus vms, mis ühendab projektis osalevaid noori.

Eelnevast tulenevalt panustab PNK või on PNK-l potentsiaal panustada väga paljude noorte võtmepädevuste arengusse ja Lõimuv Eesti 2030 põhieesmärkide täitmisesse. Samas on oluline mõista, et see panus sõltub ka noortejuhi oskusest noorte võtmepädevuste arengut toetada, noori kaasata, noorte omavahelist suhtlust soodustada ja noorte eneseanalüüsi ning eesmärgistamist toetada.

4. NOORTEJUHTIDE PÄDEVUSTE ARENG

Järgnevalt kajastatakse täpsemalt programmi mõju noortejuhtide pädevustele, koolituste ja nõustamise rolli pädevuste arendamisel ning täiendavaid võimalusi noortejuhtide pädevuste tõstmiseks. Uuring näitas, et PNK-ga on võimalik mõjutada noortejuhtide ja ühiskonna hoiakuid noorsootöösse ning noortejuhtide professionaalset arengut, aidates kaasa Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 läbivate põhimõtete ja eesmärkide saavutamisele (vt ptk 5) ning mitteformaalse õppe soodustamisele ja kvaliteedile.

4.1. Noorsootöö korraldamine

Noorsootöö korraldamise kompetents hõlmab mitmeid noorsootöö eesmärke toetavaid tegevusi, sh noorte huvide ja arenguvajadustega arvestamist, õpieesmärkide seadmist, noorte kaasamist tegevuste planeerimisse ja elluviimisesse jne (vt ptk 2.1). Seega on programmi eesmärki ja ülesehitust (vt ptk 2.3) ning noorsootöö eesmärki (noorte toimetulekuvõime suurendamine, vt ptk 2.1) arvestades positiivne, et peaaegu kõik intervjueritud noortejuhid leidsid, et noortekohtumiste kogemus õpetas neile enim **suurema vastutuse andmist noortele**. Arvestades, et see soodustab noorsootöö korraldamist lähtuvalt noorsootöö väärtustest, on sellel positiivne mõju noorsootöö korraldamise oskuse arengule ja levikule. Nimelt näitas uuring, et mitmed noortejuhid korraldasid alguses tegevusi rohkem enda äranägemise järgi ja alles ajapikku kujunes arusaam, et noored suudavad asju ka ise ära teha ning alati pole sekkumine vajalik isegi siis, kui kõik ei lähe perfektselt.

„Mina ütleks niimoodi, et ma annan noortele suurema vabaduse. Algul ikkagi ma võtsin selle suurema vastutuse võib-olla enda peale natukene rohkem, kui praegu. Praegu ma ikkagi näen, et noored on väga loovad ja suudavad ise tegevuskava koostada, läbi mõelda, läbi viia. Praegu ma juba usaldan neid ja isegi kui uued noored tulevad, siis ikkagi üritan neile seda vabadust rohkem anda.” (Noortejuht, intervjuu)

Uuring näitas, et noortele suurema vastutuse ja otsustusvabaduse andmine on **mõjutanud positiivselt noortejuhtide poolset noorte huvide kaardistamise oskust**. Mitmed noortejuhid tõdesid, et kui projekti koostades on arvestatud noorte huvide ja arenguvajadustega, on nad projekti elluviimises aktiivsemad. Huvide ja arenguvajaduste tundmine ning vastutuse andmine võimaldavad paremini toetada ka noorte ettevõtlikkust (vt ptk 3.1.4) ja digitaalse kirjaoskuse arengut (vt ptk 3.1.7). Mitmed aga leidsid, et paljudele noortele on valitud teemadest ja tegevustest olulisem, et midagi teha saaks. Samas tõid mõned noortejuhid välja, et kohati on noorte soov ja valmisolek projekti ettevalmistamises osaleda madal või jäädakse huvide avaldamises pinnapealseks. Seega sõltub programmi mõju noorte huvide kaardistamise oskusele noortejuhist ja noortest. Intervjuusid ja valimit (teostatud on vähemalt kolm PNK projekti ehk tegu on kogenumate noortejuhtidega, vt ka ptk 1) arvestades võib eeldada, **et noortejuhid võivad vajada täpsemaid juhtnõure, kuidas noorte huve paremini kaardistada. Vastav tugij on seda olulisem, et see parandab mitteformaalse õppe kavandamise võimekust**.

Noorsootöö korraldamine hõlmab mitmeid mitteformaalse õppe kavandamisega seotud kompetentse. Arvestades, et programmi eesmärk on, et õpieesmärgid ja seda toetavad tegevused ühiselt seataks ning õpitud ühiselt analüüsitaks, **omab programm suurt potentsiaali mitteformaalse õppe kavandamise ja teostusega seotud kompetentside arendamiseks**. Arvestades järgnevat:

- uuringu raames noortejuhtidega läbi viidud intervjuudes osalesid pigem kogenumad noortejuhid,
- mitme intervjuu kohaselt ei ole projekti aluseks mitte õpieesmärgid, vaid noorte teha soovitavad tegevused,
- kohati tundus, et noortejuhid olid õpieesmärkidest teadlikud, kuid noortele neid tegevuste vastu huvi hoidmise eesmärgil või muul põhjusel projekti alguses ei rõhutatud,

tuleb programmis **pöörata suuremat tähelepanu mitteformaalse õppe kavandamisele, sh õpieesmärkide ühisele seadmisele ja neist lähtuvalt tegevuste valikule**. Uuring näitas, et kuna noortel ega noortejuhtidel ei pruugi varasemat õpieesmärkidest lähtuvat tegutsemise kogemust olla, võib selline lähenemine esialgu hirmutav olla ning vajalik on suurem tugij sh erinevate meetodikate ja praktikate tutvustamise näol.

Olgugi, et intervjueeritud **noortejuhid ei leidnud, et vajaksid tuge õpieesmärkide täitmise mõtestamise toetamisel, on see** toodud näidetest ja ekspertide intervjuudest tulenevalt **siiski vajalik**. Ka noorsootöötajate koostöövajaduse uuringu⁴³ kohaselt ei pea noorsootöötajad ennast mitteformaalse õppetegevuste läbiviimises kõige tugevamaks. Seega võib eriti algajatele noortejuhtidele kasuks tulla õpitu analüüsimist toetavate meetodite ja analüüsiprotsessi parem tundma õppimine. See vähendaks intervjuudest kohati välja tulnud kramplikkust õpitu analüüsimisel, muudaks analüüsi ladusamaks ja tõhusamaks. Õpieesmärkide täitmise mõtestamise toetamine on seda olulisem, et mõne intervjueeritud noortejuhi sõnul on vastavate meetodite kasutamise tundma õppimine toetanud ka formaalse õppe läbiviimist ehk aitab siduda formaalset ja mitteformaalset õpet. Ka mõned noortejuhid tõid nii intervjuudes kui ka projektide aruannetes välja reflekteerimise oskuse arenemise olulisust⁴⁴, kinnitades programmi vastavat positiivset mõju.

„Õppisime eelkõige refleksioonide olulisust õppimisprotsessis. See oli meie jaoks uus ja huvitav ning haaras kaasa ka noored, kui neid asjalikult suunata. Seda oli nauding kogeda.“ (Projekti aruanne)

Intervjuudele tuginedes tuleb senisest **suuremat tähelepanu pöörata ka kultuuridevahelise suhtlemise ja põhimõtete tutvustamise oskusele ning noorte vastavate õpieesmärkide täitmise mõtestamise meetoditele**. Uuringus osalenud olid eriarvamusel, kas ja kuidas vastav õpieesmärkide täitmine ning õpianalüüs toimuma peaks (vt ka ptk 3.2.2). Oluline on tõsta noortejuhtide teadlikkust erinevatest võimalustest, et lähtuvalt projektist ja noortest valitaks õpitu analüüsimiseks õige ja kultuuridevahelist suhtlust toetav meetod.

4.1.1. Noorte kaasamine ja neile vastutuse andmine

Noortekohtumised kui mitteformaalne õppevorm toetab ennekõike kogemuslikku, grupis ja isetegemise õpet. Pilootaasta uuringu noortejuhtide tagasiside põhjal leiti, et tulemused viitavad “pigem noortejuhtide üldiselt madalale teadlikkusele noorte kaasamise, aktiivse osaluse ja omaalgatuse toetamise vajalikkusest ning säärase kompetentsi arendamise vajadusele noorsootöös laiemalt.”⁴⁵ Seega toodi esile puudujääke noorsootöö eesmärgi ja meetodika teadlikkuses. Pilootaasta uuringu kohaselt olid noored toona pigem projektis osalejad kui korralduse juures abistajad.

Kuna vastutuse ära andmine noortele on üks noortekohtumiste peamisi eesmärgi ja programmis osalevad noortejuhid võivad olla tugeva noorsootöö teadmiste- ja kogemuste pagasita noorsootöötajad⁴⁶, haridustöötajad või hiljuti täisealiseks saanud noored, on väga oluline kvaliteedikoolituste, nõustamiste ja projektidele seatud kvaliteeditingimuste rõhutamine kaudu noorte aktiivse kaasamise põhimõtete järgimise ning vastavate tehnikate kasutamise õpetamine. Seda enam, et käesolevas uuringus intervjueeritud eksperdid olid jätkuvalt kriitilised noortejuhtide käitumise suhtes. Ekspertide hinnangul kipuvad noortejuhid liialt palju noorte eest ära tegema ja seeläbi töötavad vastu noortekohtumiste projekti eesmärkidele ja noorsootöö põhimõtetele üldisemalt. Samas tõdesid kõik eksperdid ja SANA töötajad, et **noortejuhtide oskus noori kaasata ja julgus noortele suuremat vastutust anda**, on ajas, sh iga järgmise projektiga, **paranenud**.

„Noorsootöö seaduse paragrahv [tuleks] neil läbi lugeda ja siis saada aru, et me ei tohi noorte eest asju ära teha. Isegi seaduses on kirjas, et me loome neile selle keskkonna, need tingimused, et noored õpiksid ja noored siis ise teevad neid tegevusi.“ (Ekspert, intervjuu)

“Ma olen püüdnud hästi lihtsalt selgitada, et ma ei taha näha noorsootöötajaid noorte projektis, kui ma tulen kohale. Ma ei taha näha seda, et noored küsivad, mis järgmine tegevus on. Kui ma küsin noorelt, mis toimub, mis teil täna õhtul plaanis on, kui noor ei tea, siis see nagu ei ole okei. Noored peavad ise olema seda projekti läbi viinud.” (Ekspert, intervjuu)

⁴³ Käger, M., Kivistik, K., Tatar, M. (2017). Noorsootöötajate koostöövajaduse uuring. Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tajate-koost%C3%B6vajaduse-uuring-2017.pdf>.

⁴⁴ Noorsootöötajate koostöövajaduse uuringu kohaselt on noorsootöötajate eneseanalüüsi oskuse tõstmise vajadus väga suur olles mh noorsootöötajate kompetentside arengu nurgakiviks.

⁴⁵ Makarova, M., Ulla, T. (2017). Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring. Uuringu aruanne. Sihtasutus Archimedese noorteagentuur: Tallinn. Kättesaadav: <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.

⁴⁶ Noorsootöötajate koostöövajaduse uuringu (2017) kohaselt on vähem kui pooltel noorsootöötajatel erialane haridus või noorsootöö kutse, ligi pooled on töötanud valdkonnas alla 5 aasta.

“Aga mida vahel ei ole, on see harjumus noortejuhtidel, et anda seda vastutust. Kaasata, et nad avaldaksid arvamust ja ise võtaksid seda vastutust ja viiksid läbi. Seda on ikkagi vähe, et seda usaldust kas ei ole või ei taheta lihtsalt kuidagi halba muljet jätta, et ebaõnnestuks. Noh, siis oleks ka hea, kui ebaõnnestub. Siis saab jälle analüüsida midagi noortega koos. Aga pigem tehakse kõik selleks, et kõik väga-väga hästi õnnestuks ja kui mingi jama on, siis jälle tullakse ja lahendatakse see asi ära noortejuhi poolt, mitte ei lasta noortel teha. Kuidagi sellist vastutuse andmist noortele on täna vähe. Aga arengut on näha, et noored võtavad üha rohkem vastutust.” (Ekspert, intervjuu)

Noortele vastutuse loovutamine oli ka üks peamisi noortejuhtide enda poolt välja toodud arenenud oskusi. Sarnaselt ekspertidele tunnetasid ka noortejuhid, et **vastutuse andmise julgus ning kogemus kasvas neil iga projektiga**. Uuring näitas, et delegeerimise oskuse arengule aitas kaasa see, kui noored olid varem osalenud noorsootöös, sh mõnes noortekohtumiste projektis, ning õppinud osalema ja vastutama.

„Ma ütlesin nii, et esimene ja neljas kord oli tegelikult täiesti öö ja päev. Kui viimase projekti noortekohtumisel eeltöö oli tehtud ja päevaplaanid paigas, et siis olime juhendajatega rohkem sellised kaasalööjad ja, ma ei oska öelda, nagu jälgijad.” (Noortejuht, intervjuu)

„Minu suur saavutus oli see, et viimased noortekohtumised olid kirjutatud ja korraldatud laste poolt, kes olid esialgu [noortejuhina alustades] kaasatud kui passiivsed osalejad.” (Noortejuht, intervjuu)

Ka projektide aruannetes olid mõned toonud 3-5 kõige olulisema osaliste poolt õpitu seas välja näiteid noortejuhtide poolt õpitud seoses usalduse, vastutuse ja vabaduse andmisega noortele ehk tasakaalu leidmisega sekkumise ja eemale hoidmisega.

Eelneva najal võib öelda, et **mitmed noortejuhid on aastate jooksul tunnetanud arengut nii enda kaasamisvõimes kui ka noorte kompetentsides projekti juhtida**. Tuli välja, et **vastutuse ära andmise võimalikkus sõltub suuresti noortest endist** ning noored ja grupid tervikuna on erineva küpsusastmega vastutuse võtmisel (vt ka ptk 3.1.2). Vastutuse võtmise soovi mõjutab mitme intervjuueeritu kogemusel ka see, mil määral projekt noorte huve ja võimekust arvestab ehk kas noor tunneb, et projekt on tema oma, et sellesse panustada. Mitmed intervjuueeritud märkisid ka, et nooremate, nt viienda klassi õpilaste eest on vaja rohkem ise ära teha ja juhendada kui nt kaheksanda klassi või vanemate õpilaste puhul. Samas tuli korduvalt välja, et palju sõltub ka sellest, palju noored ise on teinud selliseid projekte varem ning kas neil on varasem noorsootöö ja noortekohtumiste kogemus. Seega **peab noortejuht lähtuma noorte küpsusastmest ja kogemustest ning olema paindlik vastutuse ära andmisel ja vajadusel ise rohkem suunama**. Küll aga võib eeldada, et kui õpetajad ja noorsootöötajad muutuvad julgemaks vastutuse ära andmisel ja noored saavad juba nooremas eas vastava kogemuse, on võimalik senisest noorematele rohkem vastutust anda.

„See oleneb väga lastest. On nii mul kui partneritel olnud väga keerulisi lapsi. See, et nad suudavad kellegagi normaalselt rääkida, on juba nende jaoks väga suur väljakutse. /.../ Siis ongi, et proovid neile mingeid väikseid asju anda, et kus nad saavad vastutavad olla. Oleneb, kes see laps on, et tema jaoks võibolla juba see vastutus, et sa annad talle kaks eurot ja ta läheb ja ostab limonaadi mingi kontserdi jaoks. Sa pead vaatama, mis staadiumis ta oma elu ja võimetega seal grupis on, et kes saab kui palju vastutada.” (Noortejuht, intervjuu)

Samas leidsid intervjuueeritud, et **vastutuse andmine noortele sõltub paljuski ka partneripoolsest juhendajast**. Mõne noortejuhi jaoks on vastutuse ära andmine keerulisem kui teise jaoks. Intervjuudes toodi välja, et osade noortejuhtide jaoks on sellise korraldamise stiiliga keerulisem harjuda ning siis on vaja projekti käigus leida sobilik koostöövorm või partnerit veenda vabamalt võtma. Vastutuse ära andmine on tavaliselt keerulisem esimest korda noortekohtumistel osalevatel noortejuhtidel, kes tunnevad endal suuremat vastutust asjade õnnestumisel. Seega aitab noortejuhi vastava kompetentsi kasvule kaasa, kui üks noortejuhtidest on juba varem programmiga kokku puutunud või on julgem noortele vastutust andma (nt tugeva noorsootöö taustaga noortejuht, Noored Kooli programmis osalemise kogemusega noortejuht). Üks võimalus on ka algavale noortejuhile pakkuda **mentori tuge**, kes nõustaks ja suunaks teda õiges suunas.

„Võib-olla ei seletatud päris alguses ikkagi väga konkreetselt ära seda ootust, et antud projektitüübi puhul ongi tegemist sellise projektiga, kus juhtiv roll on noortel endil. Sest väga paljud juhendajad ei saa siiani sellest aru.” (Noortejuht, intervjuu)

Uuring näitas ka **mõningast ebakõla ekspertide ja noortejuhtide tunnetuses vastutuse ära andmisel**. Noortejuhid ise näevad, et nad on vastutust järjest enam ja piisavalt ära andnud. Tulenevalt noorte vanusest

või kogenumatusest on nende sekkumine aeg-ajalt aga siiski vajalik. Mõned eksperdid aga leiavad, et sellist sekkumist on jätkuvalt liiga palju. Seega võivad noortejuhid ühelt poolt olla jätkuvalt liiga mures projektide õnnestumise pärast ja soovivad hoida kontrolli, teisalt võivad mõne noortejuhi hinnangul olla eksperdid liialt kriitilised ja mitte mõista n-õ noortekohtumistel osalevate noorte valmisolekut tegevusi läbi viia ning olukorda, milles noortejuhid töötavad.

4.2. Juhtimine, suhtlemine avalikkusega ja koostöö

Noorsootõtaja töö osaks on mh juhtimine, juhendamine ja projektipõhisusest tulenevalt ka projektikirjutamine ja -juhtimine. Olgugi et noorsootõtajad hindasid oma vastavaid oskuseid 2017. aastal pigem heaks, siis uuringu aruande kohaselt ei olnud see nii üheselt selge⁴⁷. Seega on positiivne, et mitu hindamises osalenud eksperti ja noortejuhti tõid välja, et PNK on projektide, sh eeltaotluse ja tingimuslike positiivsete rahastusotsuste, ning koolitustega parandanud noortejuhtide üldiseid **projektikirjutamise ja -juhtimise oskuseid**. (Projekti)juhtimise oskuse arendamisse panustab ka eelmises alapeatükis kajastatud delegerimise ja vastutuse üle andmise oskuse paranemine. Projektijuhtimisega seoses mainiti ära ka (aja)planeerimis- ja organiseerimisoskused. Mõni noortejuht tõi välja, et tema või mõne teise noortejuhi jaoks on noortekohtumiste projekt olnud ka n-õ hüppelauaks teiste rahvusvaheliste projektide kirjutamise juurde, kinnitades veelkord vastava pädevuse kasvu.

Arvestades, et noortekohtumiste projekt eeldab tihedat koostööd oma grupi noortega, teise grupi noortejuhi ja noortega ning projekti tutvustamist laiemale avalikkusele, on projektil positiivne mõju ka noortejuhtide **koostöö ning suhtlemise oskustele**, mis on noorsootõtajate koolitusvajaduse uuringu⁴⁸ järgi üks madalamalt hinnatud pädevustest. Uuringu käigus tuli välja ka positiivseid näiteid noorsootöö ja üldhariduse vahelise koostöö paranemisest: noorsootöö põhimõtete tundma õppimine ja nende jälgimine, koostöö seoses meetodite, vahendite ja kogemuste jagamise ning ruumide kasutamisega. Mõned noortejuhid tõid välja ka keeleoskuse paranemist, eneseväljendusoskuse arenemist, paindlikumaks muutumist ja ootamatustega toimetulemise oskust.

Juhtimise ja suhtlemisega seoses toodi välja ka muutusi **teadmistes ja hoiakutes**. Lisaks üldise silmaringi laienemisele projekti teemavaldkonnas näitas uuring, et ka noortejuhid ise muutusid kultuuriteadlikumaks ja õppisid märkama, kui sarnased noored on kultuuride erisusest hoolimata ning millised on kultuurierinevused noorte vahel. Osad intervjuueeritud tõid välja, et projektide käigus muutusid ka mõningad eelarvamused noorte võimete osas ning paranes noortejuhtide arusaam noorsootööst. Seega on PNK-l märkimisväärne mõju noortejuhtide juhtimise, suhtlemise ja koostöö pädevuste arengule.

4.3. Turvalise keskkonna tagamine

Noorsootöö oluliseks osaks on turvalise keskkonna tagamine. Kuigi noorsootõtajate koolitusvajaduse uuringu⁴⁹ kohaselt hindavad noorsootõtajad enda vastavat pädevust kõrgelt, pööratakse turvalisusele tähelepanu nii projektitaotluse vormis kui ka SANA korraldatavatel koolitustel. Turvalisusele tähelepanu pööramist peeti eriti väärtuslikuks algajatele noortejuhtidele. Arvestades aga intervjuueeritute poolt toodud näiteid seoses turvalisusega, võib eeldada, et toonases uuringus on noorsootõtajad oma vastavat pädevust üle hinnanud. Seda kinnitab asjaolu, et noortele suurema vastutuse andmise kõrval on **tegu ühe noortejuhtide poolt enim välja toodud tunnetatud arenenud kompetentsiga**. Ka ühe eksperdi sõnul on projektitaotlustes märgata, et turvalisuse tagamise teadlikkus on tõusnud.

„Meil oli matk ja meil käis naine [paikvaatlusel] ja õnneks ta oli Kaitseliidust ehk ta teadis, kuidas matkad peavad käima. Ta andis teada, kuidas saab turvalisust veel rohkem tagada. Siis ma hakkasin mõtlema, et miks ma ei mõelnud selle peale, miks ma ei teinud seda. Tema andis hea ülevaate turvalisuse kohta. /.../ Nüüd ma teadvustan, et mul olid suured probleemid turvalisusega projektidel.” (Noortejuht, intervjuu)

⁴⁷ Käger, M., Kivistik, K., Tatar, M. (2017). Noorsootõtajate koolitusvajaduse uuring. Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tajate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibid.*

4.4. Noortevaldkonna arendamine ja professionaalne enesearendamine

Noorsootõtaja kutsestandardis on oluliste kompetentsidena toodud välja ka noortevaldkonna arendamine ja professionaalne enesearendamine. Intervjuudes ei toodud otseselt välja, et noortekohtumiste projektid nimetatud kompetentside arendamisele märkimisväärset mõju avaldaksid. Küll aga võib eeldada, et kui noortejuht projektimaailma siseneb, on tal julgust ka hiljem projekte kirjutada, sh rahvusvahelisi, mis võivad panustada mh noortevaldkonna arendamisse. Seda järeldust toetasid ka mitmes intervjuus toodud näited teistel projektikonkurssidel osalemise kohta.

On märkimisväärne, et hoolimata sellest, et programm pöörab suurt tähelepanu noorte pädevuste analüüsimisele, **ei näidanud uuring, et noortejuhid oma pädevuste analüüsile projekti tulemusel suuremat tähelepanu pööraksid**. Ühelt poolt võib see olla tingitud sellest, et mitmed noortejuhid ei pidanud ka noorte poolt õpitu analüüsimist oluliseks. Teisalt näitasid intervjuud, et sarnaselt õpetajatele⁵⁰ ei pruugi noortejuhtidel sageli olla ka piisavaid teadmisi ega oskuseid, kuidas õpitu analüüsi võimalikult loomulikult ning efektiivselt teostada. Nimetatu võib olla seotud ka noorsootõtajate koolitusvajaduse uuringus⁵¹ selgunud noorsootõtajate madalate oskustega eneseanalüüsi ja professionaalse enesearenguga tegeleda. Samas toodi mõnes projektiaruandes välja refleksioonioskuse arenemine ja selle positiivne mõju õpitu hindamisele (vt ptk 4.1 sissejuhatus). Seega on programmi potentsiaal noortejuhtide enda professionaalset enesearendamist toetada praegusest suurem.

4.5. Noortejuhtide kompetentside arengu toetamine

Uurnigus oli läbivalt näha programmi (potentsiaalne) positiivne mõju noorsootöö valdkonnale ja noortejuhtide kompetentside arengule laiemalt. Ka eksperdid ning SANA töötajad tõid eelnevalt toodud noorsootõtajate kompetentside kõrval välja programmi taotlusprotsessi, noortekohtumiste projektide, nõustamiste, koolituste ja vaatluste positiivse mõju noorsootöö põhimõtete teadvustamisele ja seni tehtu ümber mõtestamisele. Intervjuud näitasid, et noortekohtumiste tõttu mõistab lisaks õpetajatele ja noortejuhtidele ka laiem avalikkus mitteformaalse hariduse väärtust ning võimalusi formaalset ja mitteformaalset õpet lõimida paremini. Nimelt toodi palju näiteid, kus projekti käigus tehtu tekitab ka järgmistes noortes huvi projektis osaleda ja ennast proovile panna, lapsevanemad tunnetavad projekti positiivset mõju lastele, õpetajad tunnetavad nende tehtava suuremat tunnustamist jne.

Projektitaotluse protsess

Uuring näitas, et **eel- ja põhitaotluste tagasisidel on positiivne mõju noortejuhtide kompetentside arendamisele**. Noortejuhid pidasid eeltaotlustele saadud tagasisidet abistavaks. Leiti, et ise ei osata alati kõigile detailidele tähelepanu pöörata ja kõrvaltvaataja tähelepanekud on kasulikud, et osad projekti aspektid veelgi selgemini läbi mõelda ja lahti kirjutada. Seega **tuleb ka tulevikus edastatavale tagasisidele suurt tähelepanu pöörata, et toetada veelgi enam projektide kvaliteeti ja noortejuhtide kompetentside arengut**.

„No meie ka nagu, kuigi nii palju oleme teinud, aga siis ikkagi eeltähtajaks saadan ära ja väga ootan, kuidas siis need soovitusel, kuidas saaks projekti nagu paremaks teha ja paremaks muuta. Tegelikult iga kord täiendan peale seda /.../ noortega koos istume ja mõtleme, väga hea projekti nimel veel pingutame, et mida tuleks veel lisada, täiendada, võib-olla isegi parandada. Ei ole alati nii, et kogemus suur ja tean juba, oskan väga hästi nagu seda head projekti kirjutada.” (Noortejuht, intervjuu)

Arvestades, et 2019. aasta II voorust alates enam põhimõttelist positiivset rahastusotsust ei langetata ehk kaob ära eeltaotlust täiendav tagasiside saamise ja projekti arendamise võimalus taotlemise järgselt, tuleb

⁵⁰ Liina Malva, Merlin Linde, Katrin Poom-Valickis, Äli Leijen (2018) OECD õpetaja pedagoogiliste teadmiste pilootuuringu eesti raport. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/oecd_opetaja_pedagoogiliste_teadmiste_pilootuuringu_eeesti_raport_002.pdf.

⁵¹ Käger, M., Kivistik, K., Tatar, M. (2017). Noorsootõtajate koolitusvajaduse uuring. Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tajate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>.

noortejuhtide arengu toetamiseks **pöörata senisest suuremat tähelepanu noortejuhtide teavitamisele eeltaotluse esitamise positiivsetest mõjudest.**

Koolitused

Noortejuhid ja eksperdid peavad koolitusi tähtsaks eriti **esimest korda noortekohtumise projekti tehes**, kuna need annavad selgema raamistiku ja arusaama, kuidas noortekohtumine toimuma peaks. Koolitusi nähakse ka hea võimalusena kogemuste jagamiseks ja nõu ning tagasiside saamiseks. Lisaks leiti, et koolitused on kasulikud ka seetõttu, et koolitustel osalenud noortejuhtidel ja noortel võib olla **suurem entusiasm ja parem arusaam** noortekohtumistest, toetades sel moel partnerit/noortejuhti projekti suunamisel ja vastutuse jagamisel.

„Ma arvan, et see koolitus on mingis mõttes mudel kogu sellele noortekohtumisele, vähemalt minu jaoks oli. Ja see aitas mul nagu mõista, et kuidas ma peaksin seda paremini üles ehitama, millega me peame arvestama ja nii edasi.” (Noortejuht, intervjuu)

„Tema [teine noortejuht] näiteks ei olnud ühelgi koolitusel käinud ja sellevõrra tal oli nii raske aru saada. Ta nagu juba iseenesest ei saanud aru, et mis on vastutuse andmine /.../. See on ikkagi väga tähtis.” (Noortejuht, intervjuu)

Koolituste positiivsest mõjust ja intervjuude käigus toodud näidetest tulenevalt võiksid koolitused olla **programmisis osalejatele kohustuslikud**. See tagaks, et noortejuhtide teadmised valdkonnast, programmist ja ootustest projektidele on ühtsemad, **lihtsustades partnerite omavahelist koostööd ning tõstes projektide kvaliteeti**. Teisalt aitaks see kaasa noorsootöötajate esmaoluliste oskuste arendamisele. Nimelt näitas uuring, et kohati osalevad koolitustel teised inimesed kui noortejuhid, kes hiljem noortekohtumisest osa võtavad ja nii on oht, et ükski projekti kohapeal läbiviivatest noortejuhtidest pole koolitusel osalenud. Kuna nt Idee45 toimub üheaegselt nii noortejuhtidele kui ka noortele, tasub kaaluda osa koolitusest sihtrühmadele eraldi läbi viia, et enam arendamist vajavatele noorsootöö kompetentsidele suuremat tähelepanu pöörata. Arvestades aga noortejuhtide ja noorte piiratud ajaressursse ning liikumisvõimalusi, tasub **kaaluda koolituste mitmes kohas, sh virtuaalselt, läbi viimist**.

Paikvaatlused

Paikvaatluste või projektiviisiitide eesmärk on saada parem ülevaade, mida ja kuidas projekti raames tehakse ning anda suuniseid noortejuhtidele projekti paremaks elluviimiseks. Kui eksperdid ja SANA töötajad nägid vaatluseid väga väärtuslikena, siis **noortejuhid suhtusid vaatluste väärtusesse erinevalt**. Olgugi et oli ka neid noortejuhte, kes leidsid, et vaatlused toimuvad nende toetamiseks, oldi vaatluste väärtuse osas nt võrreldes koolitustega keskmiselt skeptilisemad. Üks intervjuueeritu tõi välja, et paikvaatlus võiks toimuda juba noortekohtumise esimesel päeval, et saadavaid nõuandeid saaks kohe rakendada. Mitmed intervjuueeritud leidsid, et nemad ei ole paikvaatluse käigus soovitusi saanud ehk neile endile need väärtuslikud ei olnud. Intervjuude põhjal sõltub vaatluse kasulikkus ka vaatlejast ja tema kogemustest seoses vaadeldava projektiga (nt teadlikkus kultuuridevahelisest suhtlusest, ohutusest, laagrite või matkade korraldamisest).

„Minul käis vaatlemas. Ma tegelikult olin partner ja minu esimene kogemus. Sealt ma saingi selle äratuse, et projekt peab olema rohkem noorte nägu. Et need tegevused ja asjad ikkagi peaksid noored läbi viima ja siis ka tähelepanu pöörata sellele, millistes tingimustes nagu see projekt toimub.” (Noortejuht, intervjuu)

Uuring näitas, et senisest **suuremat tähelepanu tuleb pöörata vaatluse eesmärkide seletamisele**, sest osadele noortejuhtidele võib vaatlus tekitada lisastressi ja selles ei nähta enesearendamise võimalust. Sõltuvalt inimesest võib see nad ka programmist eemale peletada. Samas kõlas intervjuudest läbi ka paar juhist, kus teadmine, et tullakse vaatlema, pani rohkem pingutama – ja seda nii heas kui ka halvas mõttes. Heas mõttes sel moel, et mõeldi enda tegevus veel põhjalikumalt läbi ehk visiidil oli positiivne mõju tehtava kvaliteedile. Halvas mõttes sel moel, et ühel intervjuueeritul oli kogemus noortejuhiga, kes proovis vaatluse hetkeks tekitada kunstliku olukorra, kus noored osalevad aktiivselt, kuigi väljaspool vaatlusaega ei kaasatud noori eriti ehk visiidi potentsiaalne positiivne mõju noortejuhile ja noorsootöö põhimõtete rakendamisele jäi saavutamata.

Noortekohtumiste kogemuse ülekandumine formaalharidusse

PNK positiivset mõju noortejuhtide pädevuste arengule näitab ka see, et **noortejuhid viivad noortekohtumistel kasutatavaid meetodeid ka formaalhariduse keskkonda**. Väärtuslikuks peetakse teadlikku õppimisoskuse arendamist, endale eesmärkide seadmist ja nende analüüsi. Samas tõdeti, et koolitunnis on raskem leida aega eesmärkide läbimõtleamiseks ja analüüsiks või on see keeruline muul põhjusel.

“Need lapsed, kes on noortekohtumisel käinud, nendega ma võin tunnis teha need kokkuvõtted ja selle oskuste analüüsi. Lihtsalt tunnis ei ole selleks aega, kuigi need lapsed, kes on noortekohtumisel käinud, kellel on aega sellega tegeleda, siis tunnis nad oskavad seda palju paremini ja siis teised tulevad kaasa. Isegi, kui nad ei ole noortekohtumisel käinud.” (Noortejuht, intervjuu)

Õpetajatena töötanud noortejuhtide intervjuudest tuli välja ka õpetajate noortesse suhtumise positiivsemaks muutumine. **Noorte parem mõistmine, nende kaasamisoskuse areng ja noorte huvidega parem arvestamine tundus olevat kandunud ka õpetajatöösse, toetades kaasaegse õpikäsituse rakendamist ning tuues kaasa nii õpilaste kui ka kolleegide austavama suhtumise.**

„Minu enda jaoks on isiklikult väga hästi kohtumised läinud. Isegi tööalaselt, isegi formaalses õppes on hästi mõjunud. Teised noored ka näevad, et need, kes on nagu käinud seal kohtumisel nii-öelda, et nad suhtlevad minuga hoopis teistmoodi. Selline sõbralik nagu pere, mitte et õpetaja ei tule klassi, vaid tulebki noortepunkti, kes arutavad õpetajaga kuidas ja mis on.”

Kaasaegse õpikäsituse rakendamist toetab ka ühe intervjuueeritu poolt välja toodud suurem koostöö kolleegide, teiste koolide ja noortekeskustega, näidates programmi positiivset mõju noortejuhi arusaamale, et kõik osalised tegelevad koostöös ühe ja sama noore arendamisega. Üks õpetaja tõi ka välja, et õppis oma klassis olevaid lapsi paremini tundma, lõi nendega parema kontakti ja sai seeläbi rohkem tähelepanu pöörata käitumisprobleemidega lastele.

4.6. Kokkuvõte

Uuring näitas, et PNK on mõjutanud noortejuhtide arusaamu noorsootööst ning sel on positiivne mõju noortejuhtide professionaalsele arengule. **Noortejuhid ise tunnetasid suurimat arengut projektijuhtimise võimekuses, sh kaasamise ja vastutuse andmise oskuses**. Uuring näitas väga hästi ka programmi olulisust noortejuhtide oskusele noortele vastutust anda, olgugi et nii eksperdid kui ka kohati noortejuhid tundsid selles jätkuvat arenguruumi. Uuring kinnitab ka praktilise kogemuse, toe ja suuniste olulisust vastava pädevuse arendamisel. Seda olulisem on, et programmi läbi viies ja arendades **pöörataks veelgi suuremat tähelepanu aktiivse kaasamise ja vastutuse ära andmise olulisuse seletamisele algajatele noortejuhtidele**. Võimalusel võiks suunata partneriotsingut nii, et üks partneritest oleks kogenum, et algaja noortejuht saaks temalt õppida. Partnerite valiku piiramise vältimiseks võiks alternatiivi või täiendava noortejuhtide toetamise võimalusena kaaluda ka mentorluse pakkumist algajatele noortejuhtidele (kogenum noortejuht või ekspert toetab ja suunab noortejuhti).

Uuringu kohaselt omab PNK positiivset mõju ka formaalharidusele. **PNK raames õpitud oskused, nagu noortele vastutuse andmine või õpitu reflekteerimine, on mõne intervjuueeritu sõnul kandunud üle ka nende töösse formaalhariduses**. Arvestades, et Eestis on üheks suuremaks noorte arengut puudutavaks probleemiks formaal- ja mitteformaalhariduse eraldatus⁵², võiks tulevikus **mõelda, milliseid pädevusi ja meetodeid (sh rühmatöö tegemist toetavad mängud) mitteformaalsest haridusest saaks veel noortejuhtidele õpetada, et ka kooliharidust uuendada**. Seda enam, et uuringu kohaselt võimaldab PNK erinevaid haridusvorme paremini lõimida.

⁵² Vt nt: Käger, M., Kaldur, K., Vollmer, M., Talur, P., Krenjova, J., Hänni, L. (2016). Infotehnoloogiliste võimaluste rakendamine noorsootöös. Balti Uuringute Instituut, e-Riigi Akadeemia. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/infotehnoloogiliste_voimaluste_rakendamine_noorsootoos_-_uuringuaruanne.pdf; Kivistik, K., Veliste, M., Käger, M., Tatar, M., Pertsjonok, N., Väljaots, K., Viilberg, T. (2019). Teadust ja tehnoloogiat populariseerivate tegevuste kaardistamine ja analüüs. Balti Uuringute Instituut, HeiVäl OÜ. Kättesaadav: <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2019/05/Teadust-ja-tehnoloogiat-populariseerivate-tegevuste-kaardistamine-ja-analüüs.pdf>.

Uuring näitas, et **noortejuhid ei analüüsi üldjuhul väga detailselt (Noorsootöötaja kutsestandardile ja selles kajastatud kompetentsidele tuginedes), mida nad on ise noortekohtumistest õppinud**. Samas võib eeldada ja mõned intervjuud ka kinnitasid, et järgmiseid projekte kavandades mõeldakse läbi, mida järgmine kord teisiti teha.

Noortejuhid kiitsid PNK ülesehitust selles osas, kuidas ta pakub mitmel moel toetust hea projekti teostamiseks (eeltaotlus, Idee45 koolitus, kvaliteedikoolitus, nõustamine ja projektivisiit). Kõige väiksema kasuteguriga olid intervjuueeritud noortejuhtide jaoks projektivisiidid. Seega tuleb **edaspidi mõelda, kuidas projektivisiitide eesmärki noortejuhtidele paremini kommunikeerida**, et keegi ei tunneks, et neid ei usaldata ja et noortejuhid saaksid paremat sisendit professionaalseks enesearenguks ning projekti kvaliteedi tõstmiseks. Esialgasel hinnangul on vajalik pikemaajase projekti ja tehtava jälgimine ning põhjalikuma tagasiside jagamine. Noortejuhtidele pakutava tugisüsteemi potentsiaali paremaks ära kasutamiseks tuleb **leida ka võimalusi, et senisest rohkem noortejuhte saaks koolitustel osaleda või omaks vajalikke teadmisi projekti edukaks elluviimiseks** (nt e-koolitused, koolitusmaterjalide kogumike koostamine-jagamine, vms).

Sarnaselt noortele sõltub ka noortejuhtide pädevuste areng sellest, mitu kohtumist ellu viiakse: mida rohkem kohtumisi (eeldades, et kohtumiste vahel on võimalik kokkuvõtteid ja järeltunde õpitust teha), seda suurem on eeldus pädevuste arenguks. Seega, kui ühe projekti raames toimub mitu kohtumist, on potentsiaalne positiivne mõju noortejuhi pädevuste arengule suurem. Samas olid mõned uuringus osalenud kriitilised selles osas, kas ja mitmenda projekti järgselt valdkonnas pikalt töötanud õpetajad ja noorsootöötajad uusi meetodeid rakendada hakkavad. Projektide kvaliteedi tagamiseks tuleb aga arvestada noortejuhtide individuaalsete eelistuste ja võimekusega: kohtumised võivad olla väsitavad ja erinevad noortejuhid vajavad taastumiseks erinevat ajaperioodi, et ka järgmine kohtumine kvaliteetselt ja edukalt läheks.

Soovitused algajatele noortejuhtidele

Järgnevalt on toodud välja (eriti algajate) noortejuhtidele projekti elluviimist ja enda pädevuste arengut toetavad soovitused:

- Teha võimalikult põhjalik ettevalmistus, et projekt sujuks.
- Kaasata noori võimalikult varajases etapis, et nad võimalusel sõnastaksid projekti eesmärged ja tunneksid ise suuremat vastutust projekti ees. Siis on noored ka rohkem valmis neid tegevusi teostama ja õpivad sellest rohkem.
- Tagada, et kogu kohtumise aeg, sh vaba aeg, oleks sisustatud. Tegevused peavad olema erinevate rühmade poolt korraldatud-sisustatud, nt roteeruvult.
- Noori liitvamad ja suhtlust tõhustavamad tegevused on harjumuspärasest keskkonnast või olukorrast välja tõmbavad tutvumis- ja meeskonnamängud, ühised ööbimised, keeruliste ülesannete lahendamised segagruppides.
- Tagada, et noored oleksid pidevas omavahelises suhtluses ka ühest kohast teise liikudes (nt kaugemad väljasõidud).
- Kohtumist läbi viies vältida segavaid faktoreid. Näiteks tihedalt asustatud piirkonnas või poe läheduses olles võivad noored soovida poodi minna, mõne teise tegevusega paralleelselt tegutsedes (kohtumise ajal on mingid üritused, noortekeskuse igapäevane tegevus vms) võib olla keerulisem saada noori pühenduma projekti tegevustesse.
- Selged kokkulepped ja tihe suhtlus erinevate osapoolte vahel (noortejuhid, tööandjad, õpetajad) tagab sujuva koostöö projekti partnerite vahel.
- Tegevuste järgselt mõelda läbi, mida sellest õppisid ja milliseid pädevusi arendama peaks, et edaspidi veelgi paremini projekti elluviimist toetada.
- Küsida nõu ja abi SANA-lt ning teistelt noortejuhtidelt, jagada oma kogemusi teiste noortejuhtidega.

5. NOORTEKOHTUMISTE PROGRAMMI PANUS NOORTEVALDKONNA ARENGUKAVVA 2014-2020

Vastavalt ptk-s 2.1 toodule on Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 üldeesmärgiks aidata kaasa, et noorel oleksid avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, et toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist. Järgnevalt vaadatakse arengukava alaeesmärkide kaupa lähemalt PNK panust noortevaldkonna arengukava põhimõtete ja eesmärkide saavutamisse.

Noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks

Alaeesmärgi indikaatoriks on seatud noorte kaasatuse suurendamine noorsootöösse. Uuring ei võimalda täpselt hinnata, kas ja palju PNK suurendab noorte osalemist noorsootöös. Seda enam, et mitmed intervjuud näitasid, et pigem on kaasatavad noored aktiivsed ka väljaspool noortekohtumiste projekti. Samas töid mõned noortejuhid välja, et projektis osalemise tasu puudumisest tulenevalt on projektides osalenud ka noori, kel varasem kokkupuude noorsootööga pigem puudub. Teatud määral võib PNK panustada seega noorte noorsootöösse kaasatuse kasvu. Lisaks võimaldab programmi kontseptsioon arendada noortekohtumiste projekti noorte huvidele vastavaks ehk meelitada ka seni noorsootööst kõrvale jäänud noori. Küll aga, lähtuvalt PNK eesmärgist, on programmil märkimisväärne positiivne mõju noorte sisulisele kaasamisele noorsootöös. Noortekohtumistes peetakse oluliseks noorte osalust otsustamises ja projekti elluviimises ning suunatakse noortejuhte noortele enam vastutust andma. Seetõttu on noortekohtumistes osalenud noored senisest ettevõtlikumad, julgemad panustama ja arvamust avaldama ning valmis vastutust võtma, ise projekte algatama ja kirjutama (vt ptk 3.1.4.).

Noortekohtumised annavad noortele ka võimaluse suhelda endast erinevate inimestega ja õppida ning praktiseerida nii uusi asju kui ka koostööd teistega, sh endast erinevamate noortega (erivajadus, teine emakeel, kultuur; vt ptk 3). Harvem arendatakse noortekohtumistega ka noorte digisokuseid, näiteks video ja piltide tegemist, montaaži ning blogide loomist (vt ptk 3.1.7.). Uuringus osalenud pidasid programmi suureks väärtuseks noortest lähtuva sotsialiseerumist toetava keskkonna loomist, noorte omaalgatuse toetamist, noorte huvide paremat arvestamist (projektid lähtuvalt noorte huvidest), piirangutevabat meetodikate valikut ning formaal- ja mitteformaalõppe lõimimist. Nii uuringus osalenud eksperdid, noortejuhid kui ka noored leidsid, et eelnevast tulenevalt on programmil suur mõju noorte loome- ja arengupotentsiaali avamiseks. Küll aga näitas uuring, et konkreetse projekti potentsiaal sõltub ka noortest ning noortejuhtide oskustest noori kaasata ja julgustada.

Noortel on väiksem risk olla tõrjutud

Arengukava teise alaeesmärgi indikaatoriks on seatud noorsootöö piirkondliku kättesaadavuse tõstmine ja seeläbi noortele võrdsete võimaluste pakkumine mitmekülgseks arenguks ning ühistegevuseks, sh tööturu probleemide ennetamiseks. Uuring näitas, et **PNK-l on märkimisväärne positiivne mõju noorsootöö piirkondliku kättesaadavuse parandamisele**: puuduvad piirkondlikud piirangud ja ranged nõuded noortejuhile ning noorte vanuse ja arvu paindlikkus võimaldab ka väiksemate piirkondade noortel programmis osaleda.

Intervjueeritute hinnangul on eesti keelt hästi mitte valdavatel noortel vähem projektide taotlemise, laagrite, jne võimalusi ning seega **on PNK nende jaoks väga hinnatud võimalus ennast arendada, õppida mitteformaalses keskkonnas ja parandada eesti keele oskust**. Kuna noorte osakaal, kes ütlevad, et nende kodukohas ei ole noorsootöövõimalusi, on kõige suurem Ida-Virumaal (17%) ning seejärel Lääne-Virumaal (15%)⁵³ ning Kirde-Eesti ja eesti keelest erineva emakeelega noored on noortelaagritesse jõudnud harvem kui teised⁵⁴, aitab PNK, kus on Ida-Virumaalt palju osalejaid (vt joonis 2), kaasa nende piirkondade noorte ehk

⁵³ Ernst & Young Baltic. (2016). Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga. Lk 43. Kättesaadav: https://www.hm.ee/sites/default/files/ey_entk_lopparuanne.pdf.

⁵⁴ Kirss, L., Batueva, V. (2012). Eesti noorte osalemine noorsootöös. Noorteseire aastaraamat 2011. Noored ja noorsootöö. Kättesaadav: https://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSHOgZmJsyMDEyLzA1LzE3LzA5XzU2XzA4XzQ0MF9OU0FfMjAxMV9sb3BsaWtfcGFyYW5kYXR1ZC5wZGYv09_56_08_440_NSA_2011_loplik_parandatud.pdf.

paljuski eesti keelt vähem valdavate noorte kaasatuse suurenemisele. Eesti keelt hästi valdavatel noortel on intervjueeritute hinnangul rohkem võimalusi. Lisaks, nagu eelnevaltki toodud, võimaldab PNK ka sotsiaalmajanduslikult vähem kindlustatud noortel näha Eestimaad, õppida midagi juurde, kogeda uusi tegevusi ja tutvuda teiste noortega. Seega panustab PNK ka seeläbi noorsootöö kättesaadavusse.

„75% kindlasti, kui mitte rohkem, ei oleks iialgi Eestimaal neid kohti näinud, nende majanduslik olukord ei võimalda kuskil käia.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Need õpilased, keda ma vene koolis[t kaasan], nad lihtsalt ei ole kunagi ... mitte kusagil osalenud. Neil on ükskõik, kas seal on ainult vene õpilased, eesti ja vene... Neil on nii ükskõik sellest. Nad lihtsalt on valmis ükskõik kuhu minema, et nad saaksid kuskil osaleda.“ (Noortejuht, intervjuu)

Samas näitas uuring, et sageli valitakse projekti noori, kes on koolis kõik vajaliku teinud, kelle käitumine on hea ja kes on aktiivselt valmis projekti panustama. Ühelt poolt võib intervjueeritute kohaselt nõnda innustada noori tublimalt õppima ja käituma, et neid projekti kaasataks. Teiselt poolt toob see kaasa olukorra, kus noorsootöö kättesaadavus paraneb vaid tublimatele noortele. Samas näitab kirjandus, et mitteformaalses hariduses osalemise võimalus võib koolis vähem edukatele olulisem olla⁵⁵. Seega, **kui PNK-ga soovitakse enam panustada ka koolis vähem edukate noorte noorsootöövõimaluste mitmekesistamisse, ja nende (noorsootöösse) kaasamise suurendamisse, arendamisse ning tööhõivevalmiduse parandamisse, tuleks programmis suuremat tähelepanu pöörata, et ka koolis vähem edukaid ja varasema noorteprojektis osalemise kogemusega noori enam kaasataks.** Mõned noortejuhid tõid välja, et kaasavad noortekohtumistesse ka erivajadustega või õppimises motivatsiooni kaotama hakanud noori (vt pikemalt ptk 6.3) ja tõdesid, et projektis osalemine on nii noorele endale, grupikaaslastele kui noortejuhile kasulik olnud.

„Mõnikord ongi see, et sellel noorel on lihtsalt vaja kuskile välja saada, teistsugust kogemust saada. Et võib-olla siis muutub tema suhtumine ka.“ (Noortejuht, intervjuu)

Seega võib öelda, et **eelkõige pakuvad noortekohtumised täiendavat enesearengu võimalust edukamatele ja aktiivsematele õpilastele**, sh vähekindlustatud noortele. Noortejuhtide noorsootöö teadlikkust ja motivatsiooni tõstes on aga vähem edukaid noori projektidesse kaasates **programmil potentsiaali rohkemate noorte tõrjutuse riski vähendamiseks**.

Noorte tõrjutusriski vähendamisse panustab ka see, et noortekohtumistes kaasatakse noori üldjuhul üsna aktiivselt ning PNK tulemusena arenevad noorte erinevad pädevused, eriti suhtlusoskus ja -julgus ning algatusvõime ja ettevõtlikkus, mis on väga olulised aktiivse ja ettevõtliku inimese kujunemisel. Aktiivne ja ettevõtlik inimene tuleb aga eelduste kohaselt probleemidega lihtsamalt toime ja oht tõrjutud olla on väiksem.

Programmi suur väärtus tõrjutuse riski vähendamises, sh noorsootöö kättesaadavuse tõstmises, on ka PNK-s noortejuhtidele pakutavates nõustamise, tagasisidestamise ja koolituste võimalustes. Seeläbi on võimalik tõsta noortejuhtide teadlikkust noorsootööst, oskust tegevusi noori arvestavalt planeerida ja noortele suuremat rolli ning vastutust anda.

Seega, vastavalt ptk-s 3 toodule **ajendab PNK pöörata suuremat tähelepanu noorte mitmekülgsel arengule**. Olgugi, et intervjuudele tuginedes ei oska noored ise õpitut sageli analüüsida, eriti tulevase tööturul konkureerimise võtmes, näitas uuring positiivset mõju ka noorte tööellu üleminekuks vajalike oskuste ja kogemuste tekitamisele. Õpitu analüüsis oskus ja tööturul konkureerimiseks ära kasutada oskamine sõltub aga **noortejuhi kompetentsist noori õpitu analüüsimisel toetada**. Intervjuudele tuginedes ja noorsootöötajate koolitusvajaduse uuringu tulemusi⁵⁶ arvestades vajavad noortejuhid vastava oskuse arendamisel täiendavat tuge, mistõttu tuleks **noorte kaasamise suurendamiseks ning tööhõivevalmiduse tõstmiseks pöörata**

⁵⁵ Vt nt Latchem, C. (2014). Informal Learning and Non-Formal Education for Development. Journal of Learning for Development. Vol 1, No 1. Kättesaadav: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1106082.pdf>; Kivistik, K., Veliste, M., Käger, M., Tatar, M., Pertsjonok, N., Väljaots, K., Viilberg, T. (2019). Teadust ja tehnoloogiat populariseerivate tegevuste kaardistamine ja analüüs. Balti Uuringute Instituut, HeiVäl OÜ. Kättesaadav: <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2019/05/Teadust-ja-tehnoloogiat-populariseerivate-tegevuste-kaardistamine-ja-analüüs.pdf>.

⁵⁶ Vajakajäämised noorsootöötajate endi eneseanalüüsi oskuses – vt Käger, M., Kivistik, K., Tatar, M. (2017). Noorsootöötajate koolitusvajaduse uuring. Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tajate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>.

suuremat tähelepanu noortejuhtide kaasamisvõimekuse ja õpitu analüüsimise toetamise võimekuse tõstmisele.

Noore osalus otsustes on rohkem toetatud

Kolmanda alaeesmärgi indikaatoriks on seatud organiseeritud osalusvõimaluste arvu kasv, kusjuures eelkõige on silmas peetud noortevolikogude ja muude osaluskoogude arvu. Seega, indikaatorit arvestades ei ole PNK-l otseselt panust arengukava eesmärkide täitmisesse. Küll aga, kuna arengukava kolmanda alaeesmärgi all pööratakse tähelepanu noorte osalusele enda ja ümbritseva elu korraldamisel ning seeläbi tugeva kodanikuühiskonna arengu loomisele, on programmil siiski suur mõju alaeesmärgi täitmisele.

Just noorte kaasamine projekti – idee algatamisest kuni aruandluseni – on PNK eesmärk, mis eristab seda ka paljudest teistest sarnastest noorteprojektidest ja laagritest. Noortekohtumiste tulemusena on oluliselt **arenenud nii noortejuhtide oskus noori kaasata** (vt ptk 4.1.1.) kui ka **noorte algatusvõime ja ettevõtlikkus, julgus ja vastutustunne** (vt ptk 3.1.4.). Seejuures arenevad noortejuhtide oskus noori kaasata ja noortepoolne soov otsustada pärast esimest projekti üldjuhul hüppeliselt. Intervjueeritud leiavad ka, et lisaks kogemusele on noorte osaluses ja aktiivsuses **oluline ka noorte enda valmidus võtta vastutav roll**, seejuures on selleks oluliselt enam valmis põhikooli lõpuklasside ja vanemad noored (ptk 3.1.4.1.). Nii eesti kui muu emakeelega noorte puhul toodi välja ka kultuuriteadlikkuse (vt ptk 3.1.8) ja Eesti tunde (vt ptk 3.2.1) kasvu ning kogukondadevaheliste kontaktide tihenemist (vt ptk 3.2.2), mis panustavad arengukavas toodud kuuluvustunde ja kaasatuse taju kasvu, aidates vältida vajadust ja soovi ennast radikaalselt väljendada või riigist lahkuda. Seega **võib PNK-d pidada ka uueks noorte osalusvormiks, mis toetab osalemise õppimist ning tõstab noortejuhtide noorsootöö, sh noorte aktiivse kaasamise oskust.**

Intervjuud näitavad aga, et kõik noortehid ja noored ei teadvusta noorte kaasamist eesmärgina ega mõista noorte sisulise kaasamise ja otsuste langetamise võimaluse andmise olulisust. Seega **võiks aktiivse kaasamise olulisus ja aktiivse kaasamise meetodid PNK kirjelduses ning koolitustel olla veel kesksel kohal**. Seda enam, et ka mitu korda noortekohtumiste projektides osalenud noortehid mõistavad küll (juba) kaasamise tähtsust, kuid tunnistavad selle keerukust enda jaoks. Koolituste ja eneseanalüüsi oskuse olulisust kinnitab ka asjaolu, et mõned intervjueeritud tõdevad teatud arenguruumi oma oskuses.

Noortevaldkonna toimimine on mõjusam

Viimase Noortevaldkonna arengukava alaeesmärgi indikaatoriks on seatud rahulolu noorsootöoga ja koolituses osalevate noorsootöötajate osakaal. Uuring näitab, et noortekohtumistes toimuvast mitteformaalsest õppimisest õpivad nii neis osalevad noored kui ka noortehid erinevaid võtteid ja meetodeid. Seejuures püüavad mitmed noortehid teadmisi rakendada ka väljaspool noortekohtumisi, sh formaalses hariduses. Kõige olulisemate teadmiste ja oskustena, mida edaspidi kasutada, on intervjueeritud noortehid enam esile tõstnud pädevuste analüüsi, enese õppimise analüüsi koos eesmärkide ja selle täitmise analüüsiga ning noorte kaasamise ja neile otsustamisvõimaluse ning vastutuse andmise oskust (vt ptk 4). Seega panustab programm ka noorsootöötajate koolitusvajaduse uuringus⁵⁷ välja tulnud nõrgemalt arenenud pädevuste arengusse Just otsustamisvõimaluse ning vastutuse andmise puhul rõhutasid intervjueeritud, et tegu on selle programmi eripäraga, mis soodustab noorte kiiret arengut ja mida noortevaldkonna mõjusamaks toimimiseks enam praktiseerima peaks. Mitteformaalse õppe kõrval panustab programm neljanda alaeesmärgi täitmisesse ka Idee45 koolituse ja kvaliteediseminari abil: nimetatud koolitusi hindasid uuringus osalenud ka väga kõrgelt. Seega on nii programmi eesmärke kui ka arengukava neljandat alaeesmärki arvestades **soovitav leida täiendavaid võimalusi soodustamiseks programmis osalejate ja osaleda plaanivate noortejuhtide koolitustel osalemist.**

Kaudselt panustab noortevaldkonna mõjusasse toimimisse ka noorte endi õpitu. Uuring näitas, et noored võtavad noortekohtumistest tihti kaasa teadmise, et õppida võib olla tore. Seejuures võivad ennast avastada ja enesekindluse saada ka muidu tagasihoidlikumad noored. Intervjueeritud leidsid, et ka üldiselt muutuvad noored ettevõtlikumaks, julgemaks (panustades ise enam noorte valdkonna tegevustesse), projektialtimaks ning neil tekib oskus ja harjumus analüüsida nii enda pädevuste arengut kui ka projekti eesmärke, mõju jms, lihtsustades seega noorsootöötajate tööd järgmistes tegevustes.

⁵⁷ Käger, M., Kivistik, K., Tatar, M. (2017). Noorsootöötajate koolitusvajaduse uuring. Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tjate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>.

Kokkuvõttes aitavad seega noortekohtumised nii otseselt kui kaudsemalt kaasa Noortevaldkonna arengukava eesmärkide täitmisele. Noortekohtumised võimaldavad noorsootöös osalemist ka väiksemates piirkondades elavatele, majanduslikult vähem kindlustatutele, õppimises vähem edukatele või tagasihoidlikumatele noortele. Projektid aitavad noortele suure rolli andmise kaudu arendada oluliselt noorte erinevaid edasiseks eluks vajalikke oskuseid, eriti nt ettevõtlikkust ja vastutustunnet, kohanemisvõimet ja suhtlusoskust (sh mitmekultuurilises keskkonnas), mis on väga olulised eneseteostuse ning sidusa ja loova ühiskonna kujunemise toetamiseks.

Ka aitavad noortekohtumised kaasa erinevate mitteformaalse hariduse võtete levimisele, eriti noorte osaluse soodustamisele ja oskusele noori kaasata (vt ka ptk 4.5.), toetades sealjuures noore arengut. Lisaks arendab enese arengu analüüsimine, olgu siis etteantud pädevuste või muu lõikes, noori teadlikumalt oma õppimist suunama. Seega **panustab PNK märkimisväärselt noorte arengu ja eneseteostuse toetamisse, sh enese tugevate külgede tundma õppimisse ja edasi arendamisse, omades eeldatavat positiivset mõju nii üldhariduse omandamisele kui ka hilisemale töökoha leidmisele.** Seda enam, et noortekohtumiste projektides on noored sunnitud rakendama erinevates valdkondades nii formaalselt kui ka mitteformaalselt õpitut.

6. NOORTEKOHTUMISTE PROGRAMMI TOIMIMINE

Käesolev peatükk kajastab PNK toimimist puudutavaid aspekte: programmi nõuete ja protsessi mõju programmi, lõimumisvaldkonna ja noortevaldkonna arengukava eesmärkide täitmise võimalikkusele. Kuna programmi toimimine sõltub noorteuhtide, noorte ja partnerite olemasolust, vaadatakse ka nendega seonduvat.

6.1. Programmi nõuded, taotlemise ja projekti elluviimise protsess

Uuringus osalenud olid üldjoontes programmi, selle nõuete ja võimalustega rahul (tabel 6). Esile tõsteti paindlikkust, taotlemise lihtsust võrreldes teiste, peamiselt rahvusvaheliste programmidega, ja võimalust ise otsustada projekti täpsema sisu üle.

*„Mina ei ütleks küll, et praegu midagi väga parendamist vajaks nii rahaliselt kui arvuliselt. Kõik väga sobib, sest tegelikult peabki oskama ju ka raamides püsida või piirides, mingid piirid peavad ju olema.“
(Noorteuht, intervjuu)*

Tabel 6. Programmi nõuetega seotud olulisemaid tähelepanekuid ja nendega seonduvad soovitusused

	Tingimus/ tegevus	Uuringus osalenute hinnang	Soovitus
Üldised tingimused	Noorte arv: grupi suurus ühe noorteuhti kohta 8-15 noort, erandjuhul võimalikud	Optimaalne nii vastutuse võtmise kui tegevuste korraldusliku poole mõttes	Võimaldada ka edaspidi teatav paindlikkus grupi suuruse osas, nt piirkonna väiksusest tulenevalt väiksem grupp, noorteuhti valmiduse korral suurem grupp, kui täiendav rahastus leitakse
	Noorte vanus: 11-19 aastat, erandjuhul võimalikud	Optimaalne. Kuna noorte sotsiaalne küpsus on erinev, võiks kaaluda alumise vanusepiiri kaotamist	Pöörata noorteuhtide tähelepanu vanuseliste gruppide moodustamise võimalustele ning erinevate vanustega gruppide eripäradele: erinevate vanustega noorte puhul pere tunde tekitamine, vanusest või sotsiaalsest küpsusest tulenevalt vastutuse ja ülesannete jagamine, sarnase vanuse puhul ühtsemad huvid ja lihtsam sõbrunemine.
	Emakeeleline jaotus: 50% projektis osalejatest räägib emakeelena eesti keelt	Kohati eriarusaam projekti kaasatavate noorte emakeele nõuetest. Kohati erinev nägemus projekti teatud emakeelega noorte leidmise lihtsusest.	Jätakuvalt nõuda, et vähemalt pooled noored oleksid eesti emakeelega. Pöörata suuremat tähelepanu, et kõik programmis osalenud ja osaleda plaanijad mõistaksid emakeelise jaotuse aluseid: lähtuvalt programmi eesmärkidest on ka eesti keeles, kuid kodus muud keelt kõnelev noor „abikõlblik“ muukeelsete noorte grupis/ arvestuses.
	Projekti kestus: 3-6 kuud, kohtumine 3-6 päeva	Optimaalne, arvestades noorteuhtide erinevaid eelistusi ja võimalusi ning programmi eesmärke (sh noorte vahelise suhtluse tekkimine).	Pakkuda noorteuhtidele jätkuvalt teatavat paindlikkust projekti ja kohtumise kestuse ning ühe projekti raames toimivate kohtumiste arvu osas. Pöörata aga suuremat tähelepanu, et taotluse ja aruande koostamises osaleksid lisaks juhtpartnerile ka teised partnerid. Pöörata suuremat tähelepanu, et üksteisest kaugemal asetsevate partnerite puhul jääks ühisteks tegevusteks rohkem kui 1 päev (lisaks sõidupäevadele).
	Taotluse esitamise võimalus mitmes keeles	Positiivne. Mitmekesistab nende noorteuhtide ja noorte projektikirjutamise	Arvestada senisest enam, et (potentsiaalsed) programmis osalejad ei pruugi eesti või vene keelt piisavalt osata, et kõigist programmi materjalidest ja programmi koolitustest täielikult aru saada või

		võimalusi, kes ei julge või oska eesti keeles dokumente koostada.	ülejäänud osalejatega samas tempos püsida. Võimalusel pakkuda neile täiendavat tuge. Ühtse panustamise huvides pöörata tähelepanu, et mõlemad partnerid mõistaksid taotluse keelt.
Taotlemine ja projekti elluviimine	Toetuse suurus Põhitegevus: 23 eurot päevas noortekohtumisel iga osaleva noore kohta ja grupi ühe noortejuhi kohta	Toetus võiks alati suurem olla, kuid projekti eesmärgid ja sihtrühmi arvestades võimaldab praegune toetus üht-teist siiski teha.	Kaaluda, kas ja kuidas on mõistlik soodustada täiendavate noortejuhtide kaasamist ja nende olemasolul toetust määrates nendega arvestamist. Pöörata suuremat tähelepanu noortejuhtide ja noorte loominguks lähendamisele kulusid planeerides: koolis, kultuurimajas vs hostelis ööbimine, hinnaalanduste ja sponsorite otsimine, ühistranspordi kasutamine, söögi ise tegemine.
	Taotluste hindamine	Üldiselt positiivne ja saadud tagasiside on abistav. Mõned: saadud tagasiside ei olnud arusaadav, piisavalt põhjendatud või jättis mulje, et taotluse sisusse ei olnud piisavalt süüvitud.	Pöörata veelgi suuremat tähelepanu, et edastatav tagasiside hõlmaks konkreetseid soovitusi ja tähelepanekuid ning et toetuse taotlejal oleks võimalik täpsustavaid küsimusi või kommentaare esitada.
	Idee45 ja kvaliteedikoolitus	Kiidet: aidanud noortekohtumiste raamide mõistmisel, projekti kirjutamisel, uute mängude (meetodite) õppimisel, ideede genereerimisel, kogemuste vahetamisel, partnerite leidmisel. Idee45-s nähti suurt väärtust ka noorte sisseelamises.	Pöörata suuremat tähelepanu sellele, et noorte võimekus vastutust võtta ning sellest tulenev noortejuhi suunamise ja ise tegemise vajadus on erinevad. Arvestada senisest enam, et koolitustel osaleb nii esmakordseid kui ka korduvaid noortejuhte ja noori. Võimalusel pühendada rohkem aega idee edasi arendamiseks ja projektiideede tagasisidestamiseks. Võimalusel edastada osalenutele kajastatud teemade ja teiste kasuks tulevate materjalide kogumik ning tuletada teatud aja tagant meelde selle olemasolu.
	Projektivisiidid/ paikvaatlused	Noortejuhid: neutraalne. Programmiga seotud eksperdid ja SANA: väärtuslik sisend programmi arendamiseks ja projektide kvaliteedi tõstmiseks	Tõstmaks vaatluste positiivset mõju noortejuhtide kompetentside arengule ja aitamaks rohkem kaasa noortevaldkonna arengukava ja Lõimuv Eesti 2030 põhieesmärkide saavutamisele, pöörata suuremat tähelepanu vaatluste eesmärgi ja olemuse selgitamisele. Pöörata senisest suuremat tähelepanu, et vaatljad mõistaksid ühtselt vaatluslehes kajastatavaid ja programmi jaoks olulisi aspekte ning noortejuhtidele antaks kõigis punktides tagasisidet nii juba olemasolevate kui ka arendamist vajavate aspektide kohta
	Noorte kaasamine ja noortele vastutuse andmine idee genereerimisel, projektiks arendamisel ja projekti elluviimisel	Noortejuhid: kohati ei mõisteta vastutuse andmise vajadust ega osata vastutust anda. Noorte FG ja noortejuhid: on noori, kes eeldavad, et kõik tegevused tehakse nende eest ära.	Pöörata veelgi suuremat tähelepanu noortejuhtide noorsootööalaste teadmiste tõstmisele, sh noortele ise proovimise ja õppimise võimaldamise vajadusele. Tõsta noortejuhtide võimekust toetada noori õpitu analüüsimisel. Soodustada noortejuhtide omavahelisi külaelamisi teiste projektide nägemiseks ja kogemuste vahetamiseks. Soodustada mentorlust: kogemustega noortejuhid toetavad alustavaid noortejuhte.

Võrreldes teiste programmi aspektidega kaardistus uuringust enim välja võimalusi, mida koolituste arendamisel kaaluda:

- Pöörata suuremat tähelepanu sellele, et noorte võimekus vastutust võtta ja tegevusi läbi viia ning sellest tulenev noortejuhi suunamise ja ise tegemise vajadus on erinevad. Tutvustada meetodeid,

kuidas noortele üha enam vastutust anda. Seletada, et esmakordselt vastutuse võtmise võimalust kogevate noorte puhul ei tähenda noortepoolne minimaalne vastutuse võtmine, et noortejuht on ebaõnnestunud.

„Okei, nad peavad kõike ise tegema. Aga kuidas nad teevad kõike ise? Noh et, nad ei ole veel sellises staadiumis. Kui nad ei teegi kõike ise, siis ma olen nii ebaõnnestunud juhendajana. Aga tegelikult see ei ole niimoodi. Mulle jäi mulje, et sada protsenti [peab] kõik ise tehtud olema ja [kui] siis mitte midagi ei toimu, et noh. /.../“ „Alguses tulebki see arusaam, et lapsed teevad kõike ise. Kuid kui rääkida inimestega, kes juba tegid, siis tegelikult see ei ole nii.“ „Jah, aga see ongi, et kuidas seda aina suurendada, et nad järjest rohkem teeksidki ise.“ (Noortejuhid, intervjuu)

- Arvestada, et koolitusel osalevad nii esmakordsed kui ka mitmekordsed PNK-s osalejad ja nende ootused on kohati erinevad. Ootustele paremaks vastamiseks ja partneritevahelise koostöö suurendamiseks jälgida, et jätkuvalt oleks võimalik nii partnerite leidmine, ideede genereerimine kui ka idee edasi arendamine projektitaotluseks. Välja toodi ka üksteise ideede kommenteerimise võimaldamist ning koolitusteemade ning kasutatavate näidete, sh mängude, mitmekesisust.

„Idee45 on väga oluline, sest noored saavad oma ideid arendada. Seal kahjuks ei ole piisavalt aega selleks, et noored rohkem tegeleksid sellega, mis nad tahavad teha. Kuidas, kellega ja miks. Seal on rohkem [fookuseks], mis on noortekohtumised, kuidas seda teha, taotlema.“ (Noortejuht, intervjuu)

„Reaalsus on see, et koolituse lõppedes väga paljudel gruppidel on ideed olemas, aga meie grupp on ainuke, kellel on põhimõtteliselt vorm täidetud. Sest et meie tulemegi selle kindla eesmärgiga. Saame mõtteid, koolitus iseenesest on super, väga hea. Aga võib-olla peaks natuke veel pühendama selle vormi täitmisele, mitte lihtsalt ainult vormi üle vaadata, et vorm näeb välja selline ja selline. Vaid konkreetselt võib-olla pool päeva on siis potentsiaalsetel partneritel võimalik arvuti taga koos täita seda vormi. Või siis isegi pärast selle vormi täitmist mingite teatud osade täitmist. /.../ Võib-olla annaks kuidagi niimoodi planeerida, et näiteks üks grupp annab teisele grupile tagasisidet pärast seda vormi täitmist. See õppimine võib-olla toimuks veel intensiivsemalt. /.../ et see tagaks selle, et algus koostööle on juba tehtud.“ (Noortejuht, intervjuu)

- Olgugi, et üldjuhul oldi koolituse kestvuse ja vormiga rahul, toodi esile ka ajakasutusega seotud tähelepanekuid. Üks intervjuueeritu nägi, et koolituspäevad on kurnavad nii noortele kui ka uutele projektijuhtidele. Teine leidis, et praegusel kujul on Idee45 kurnav pagulasnoortele. Seega tasub paremaks (muukeelsete) noorte ja algajate noortejuhtide kaasamiseks mõelda, kuidas neid koolitusele eelnevalt ja selle järgselt paremini toetada.

„Seal on hästi suur ajasurve, et kui see noor tulebki üheks päevaks ja saab palju seda infot. /.../ Eriti kui sa ei ole veel projekti teinud, et veel neid mängu ja meetodeid [õppinud]. Võibolla saaks pigem nagu anda mingisuguse kogumiku või mingisuguse asja, et saad pärast arvatist vaadata, või mingi booklet'i või mingi asja, kus on kirjas. Ma ise olen ka mõelnud, et teist korda tehes, /.../ et see on täiega hea harjutus. Aga lihtsalt sa olid õhtuks nii väsinud seal, et sa enam ei suuda nagu.“ (Noortejuht, intervjuu)

„[Nii] Idee45 kui ka need kvaliteediseminarid, mis on nendele, kes said toetuse või "jah/või toetuse", need on väga rasked ja võibolla polegi veel kohandatud pagulasnoortele, kes nii hästi veel eesti keelt ei oska. Sest need koolitused praegu käivad niimoodi, et ongi kaks keelt, eesti keel ja vene keel, eeldatakse, et sa oskad kumbagi keelt hästi. Aga kui tulevad need teised noored, nad ei oska ühtegi keelt veel, et siis lähebki liiga raskeks. Liiga palju teksti, liiga vähe liikuvust nende jaoks.“ (Noortejuht, intervjuu)

6.2. Noortejuhid

Uuring näitas, et üheks oluliseks programmi toimimist mõjutavaks asjaoluks on noortejuhtide olemasolu. Noorsootöötajate ja õpetajate rohkusest hoolimata on intervjuueeritute hinnangul praegu pigem noortejuhtide puudus: mitmed projektid jäävad juhtide puudusest tulenevalt esitamata ning ellu viimata. Sellest tulenevalt

on oluline mõista, millest tulenevalt otsustati noortejuhiks hakata, mis seda otsust mõjutavad ja mis on noortejuhtide võimalikud põhjused lõpetamiseks.

„Väga kahju, et kui lapsed oskavad ja väga tahavad kirjutada ja teha neid projekte ja neil ei ole juhendajat. Siis on nagu eriti kahju.” (Noortejuht, intervjuu)

Intervjueeritud **noortejuhid jõudsid noortekohtumiste juhiks erinevaid juhuslikke teid pidi**. Päris mitmed märkisid, et jõudsid noortekohtumisteni läbi Idee45 koolituste. Infot programmi kohta saadi Facebooki, meililistide ning suusõnaliste soovitude kaudu. Koolides pöördus teinekord direktor või administratsiooni esindaja õpetaja poole. Programmi kohta saadi infot ka noortekeskustest. Osasid intervjueeritud innustas soov või vajadus noortele midagi pakkuda ja siis hakati infot otsima või haarati kinni varem kuulnud võimalusest.

Noortejuhtide puuduse taga nägid osalejaid erinevaid põhjuseid. Leiti, et noortejuhiks olemise soovi pärsib tööandja ootus, et inimese peaks tihti tegema seda oma vaba aja või puhkuse arvelt ja ilma lisatasuta. Õpetajate puhul toodi esile motivatsiooni puudust ja harjumuspärase juurde jäämist. Paljud õpetajad ei soovi minna mitmeks päevaks n-õ madratsile magama võõrasse kohta või on nad juba teiste projektidega hõivatud. Mõnikord on takistavaks põhitöö kohustused, mis ei võimalda viis päeva eemal olla⁵⁸.

Noortekohtumiste projektides **noortejuhina panustamise lõpetamisel olid kõigil intervjueeritud noortejuhtidel väga individuaalsed põhjused**, nt tervisemured, lapsehoolduspuhkus, partneriks oleva organisatsiooni senise kontaktisiku lahkumine, noorte väljakasvamine sihtrühmast, huvitatud noorte leidmise keerukus, mis vähendas motivatsiooni jne. Seega on oluline noortejuhi motivatsiooni hoidmine ja toetamine uute noorte ja partnerite leidmisel. Kuna käesolevas uuringus intervjueeriti mitut projekti teinud noortejuhte, kuid enamik noortejuhtides piirdub vaid ühega, tuleks põhjalikumalt uurida ka ühekordsete noortejuhtide eemale jäämise põhjuseid.

Noortejuhtide pealekasvu toetamiseks tõid intervjueeritud välja peamiselt kahte võimalust. Üks võimalus uute noortejuhtide leidmiseks on **soodustada noortekohtumistes osalenud noorte kasvamist noortejuhiks**. Leiti ja loodeti, et noortekohtumistel osalenud noored võiksid ise pärast kooli lõpetamist jätkata oma kodukandis selliste projektide juhtimisega või gümnaasiumisse jõudnud noored võiksid juhtida noorematega seotud projekte. Noortejuhid tõid välja ka positiivseid näiteid, kus endisest osalejast on saanud noortejuht. Samas tekkis mõnel intervjueeritud küsimus, kuidas on 18-aastane noor valmis või võimeline teiste, endast natuke nooremate eest vastutama.

„See 18-aastane, 19-aastane, 20-aastane, ta on täpselt samasugune noor, tal on täpselt samasugused huvid. Et oleks meelega, poisid mõtlevad, et oleks rohkem ilusaid tüdrukuid. /.../ See õpimoment, nagu üldse ei mõelda. /.../ üks tüdruk seal grupis oli ka vist 18-aastane, nagu täisealine, kes justkui nagu vastutas. Ma küsin ta käest, mis see vastutus nagu on, noh ta ei osanud seletada. Et see noortejuht täna, ma arvan, ei saa olla ikkagi, noh 18-19-20-aastane, kui ta pole kuulnud sõna „noorsootöö“, ei saa aru nendest noorsootöö põhimõtetest, kogu sellest õppimisest, kuidas see õppimine toimub. Jah, ta võib kaasas olla, ta võib kaasa teha neid tegevusi, mida nad koos on arutanud, aga et see oleks selline mõtestatud ...“ (Ekspert, intervjuu)

Ühtlasi leiti, et projektides on osalenud noori, kes tahaksid väga noortejuhiks saada, aga tunnevad ennast selles ebakindlat. Arvati, et noortejuhiks saamist kaalujatele võiks **pakkuda praktilist koolitust, kuidas projekti ja konkreetseid tegevusi läbi viia**. Samas võib abi olla ka sellest, kui koolitustel pööratakse noortejuhtide tähelepanu noorte vastavate rollide arendamisele.

„Näiteks mul on noori, kes on osalenud paljudes projektides, aga nad ei oska ise kuidagi olla projektliidrid. Ja et oleks mingi koolitus, see oleks väga hea, kui oleks mingit koolitust just liidritele: kuidas läbi viia töötoad, kuidas läbi viia koolitused, kuidas korraldada neid mängu, milles on vahe, kas see on Icebreaker või see on Warmup või meeskonnamäng. Ehk kuidas reageerida, kui tuleb selline situatsioon... Kui tuleb noor ja ütleb midagi. Kuidas reegleid paika panna või kokkuleppeid teha? Ühesõnaga, kuidas olla liider selles projektis.“ (Noortejuht, intervjuu)

⁵⁸ Seda kinnitab ka Käger, M., Kivistik, K., Tatar, M. (2017). Noorsootöötajate koolitusvajaduse uuring. Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Noorsoot%C3%B6%C3%B6tajate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>, mille kohaselt suurimad täiendusõppes osalemise takistused on seotud ajaga: ebasobiv toimumisaeg ja ajapuudus või töökoormus ei ole võimaldanud koolitustes osaleda.

Teisalt leiti, et tänased noortekohtumiste juhid peaksid ja saaksid ise rohkem inimesi kaasata, **saates teisi tuttavaid koolitustele või võttes projekti kaasa abijuhendaja**, kes hiljem oskaks ise järgmisi projekte juhtida.

„Mina näiteks enda koolis töötan nii, et kui mul on võimalus ja kui mul on inimesi, siis ma võtan kedagi veel sinna kaasa. /.../ Ja siis tema on niiõelda see abijuhataja, kuigi ta on samasugune noortejuht nagu minagi. Aga samas, ta ei kirjutanud projekti, ta on kaasatud, aga pole päriselt projektijuht. Ja siis järgmiseks korraks ta näeb, kuidas teha ja järgmise projekti ta teeb juba ise.” (Noortejuht, intervjuu)

„Eks me ise peame... Need, kes noortekohtumisi juba teevad, peavad kaasama teisi inimesi, kes ei ole varem teinud ja siis laiendama seda ringi. Alati on natukene hirmus otsida uusi partnereid. Aga ma arvan, et see rikastab, kui otsid endale uusi partnereid, kellega koostööd teha.” (Noortejuht, intervjuu)

Eelnevast tulenevalt on noortejuhtide olemasolu tagamisel ühine vastutus kõigil asjasse puutuvatel osapooltel:

- SANA-I ja PNK-s varem osalenute roll on programmi tutvustamisel, selle positiivsete külgede esile toomisel;
- tööandja roll on noorsootöö väärtustamises, sh potentsiaalsele noortehuhile programmi tutvustamises, noortehuhiks hakkamise julgustamises, tehtava väärtustamine tööaja tasustamises ja vaba aja võimaldamises;
- praeguste noortejuhtide roll on noorte veelgi enamas julgustamises, toetamises ja õpetamises, et noortest endist saaksid tulevikus noortehuhid;
- praeguste noortejuhtide roll on potentsiaalsete noortehuhide kaasamises koolitustesse ja projekti, sh partnerina.

6.3. Noored

Programmis võivad osaleda 11-19-aastased noored. Üksikutel juhtudel on noortekohtumistes osalenud ka nooremad. Üldjuhul leidsid intervjuueeritud noortehuhid, et noortekohtumisi on lihtsam teha pigem vanemate (15-16-aastaste või vanematega) ja probleemideta käitumise ning õppimisega noortega ja tõdesid, et eelistavad üldjuhul neid (vt ka ptk 3.2.2). Teisalt on noortehuhite, kelle hinnangul on nooremaid lihtsam kaasata kuna vanemad, eriti just eesti keelt emakeelena rääkivad noored, on osalenud juba piisavalt erinevates projektides ning on enam huvitatud rahvusvahelistest projektidest, kui üldse. Noorte gruppe moodustades on **noortehuhide ja ka noorte eelistused vanuselise erisuse osas erinevad**, kusjuures kohati võib eelistuse põhjuseks olla oskamatus, tahtmatus või vajaduse puudus eriealiseid korraga ühte projekti kaasata:

- Oluline on, et noored oleksid võimalikult ühealised (mõni noortehjuht peab juba aastast vahet suureks). Noored tõid põhjuseks ka aukartust vanemate noorte ees ning vanemate noorte soovimatust noortega koos projekti teha;
- Noorte ühealised ei ole oluline või eesmärgiks ongi võetud eri eas noorte kaasamine: mitmekesisemad võimalused vanusest/küpsusest tulenevalt rolle jagada, pere tunne, jne.

Noorte leidmise lihtsuses olid intervjuueeritud **noortehuhid eriarvamusel**. Õpetajana töötajatele või lastega tihedalt kokku puutujatele on grupi moodustamine pigem lihtne ja soovijate seast tuleb nii mõnigi kord valik teha. Väljaspool kooli või huviharidusasutust töötavatel noortehuhidel on noorte leidmine mõnevõrra keerulisem, sest noortekeskustes ei käida nii regulaarselt. Samas levib noortekohtumistes osalemise positiivne kogemus kiiresti. Seega, kui esimesel korral nähakse grupi moodustamisega natuke rohkem vaeva ja suur roll võib olla noortehuhil, siis edaspidi otsivad suurema tõenäosusega juba ise projekti osalejaid, tuues kaasa oma tuttavaid jne. Noortehuhide sõnul püsib noorte tuumik aastast aastasse üldjuhul samana, iga-aastaselt vahetub u 3-4 noort (isiklikud põhjused, teema mittesobivus).

„Kuna ma olen õpetaja, siis ma saan kasutada just neid noori, kes nagu enda tundides on ja motiveerida neid rohkem.” (Noortehjuht, intervjuu)

„Need, kes nagu noortekeskustega või kuskil huvikoolides tegutsevad, nendel on nagu sellise laste arvu probleem, aga meil ei ole nagu seda kunagi olnud.” (Noortehjuht, intervjuu)

Noorte leidmist ja projektis osalemist mõjutab ka **lapsevanemate teadlikkus noorsootööst ning suhtumine teistesse rahvustesse ja noortekohtumistesse**. Mõne noortehuhi hinnangul jääb noortekohtumiste eesmärk ja sisu lapsevanemate jaoks tihti mõnevõrra segaseks näidates vähest teadlikkust noorsootööst ja mõjutades

lapse osalust projektis. Mõni noortejuht tõi välja lapsevanemate skeptilise suhtumise teistesse rahvustesse ja eelarvamuste üle kandumise lastele, mõjutades nende soovi projektis osaleda. Mitmed noortejuhid tõid aga välja eriti vene emakeelega noorte lapsevanemate positiivse suhtumise programmi: nende sõnul on eesti keelt valdavatele noortele projektide, laagrite jne võimalusi enam, samas kui eesti keele ja kultuuri õppimist toetavaid võimalusi on intervjueritute sõnul vähem. Eelnevat arvestades **tuleb seega nii noortejuhtidel kui ka SANA-l programmi ja sellest saadava kasu tutvustamisel senisest enam mõelda ka lapsevanematele.** Noorte leidmise ja projekti edukuse huvides on oluline selgitada ka programmi olemust, sh noorte rolli ning projekti rahastust.

„Kuidagi vanemad nagu ei saanud aru, et mis see tasuta laager on. Et misasi see on, miks ei ole programmi, või mingi programm on, aga mida tähendab see, et õpilased ise korraldavad seal kõike. /.../ Et ma alati rääkisin lastele, et kui sa tahad noortekohtumisele minna, siis ütle vanemale, las ta mulle helistab. Ja küll ma siis räägin temaga, siis alati vanemad on nõus.“ (Noortejuht, intervjuu)

Intervjuude põhjal võib väita, et projektis osaleda soovijate seast valikut tehes ja projekti noori valides eelistatakse pigem hea käitumise ja õpitulemustega noori. Leidub ka positiivseid näiteid, kus lisaks tavanooortele on projektides osalenud ka eriavajadustega, sh HEV noored.

„Kogu aeg oli kahtlus, et kas me võtame ta kaasa või ei, sest tal olid koolis mõned asjad tegemata. See pole minu teha, kas ta saab minna, [sõltus] teistest õpetajatest. Mina võin käte peal käia, aga teised ei luba teda. Aga ta teadis, et see õpetaja /.../ seal on ja see /.../ oli tema jaoks selline hästi autoriteetne. Ja siis ta võttis kätte. Pingutas.“ (Noortejuht, intervjuu)

On ka noortejuhte, kes valivad projektis osalejaid lisaks eelnevalt toodule nt keeleoskuse järgi. Välja toodi ka olukordi, kus projektis osaleda soovijatega on tehtud põhjalikud intervjuud noorte motivatsiooni ja sobivuse kindlaks tegemiseks.

„Väga keeruline protsess. Viime läbi individuaalse hindamise. Valime noori keskmise hinde järgi, millega põhjendatakse valiku protsessi ka lapsevanematele, kes tahavad teada, miks nende laps ei osutunud valituks.“ (Noortejuht, intervjuu)

6.4. Partnerid

Programmis osalemine eeldab 1-2 partneri olemasolu. Üldjuhul tunnevad noortejuhid oma partnerit-noortejuhti varasemast või leiavad partneri mõne tuttava kaudu. Küllalt tavaline viis on leida partner Idee45 koolitusel osaledes, harvem ka SA Archimedese noorteagentuurist potentsiaalsete partnerite kontakte küsides. Üksikud on partneri leidmiseks kasutanud ka muid viise, nt sotsiaalmeedias kuulutanud, otse mõne kooli või noortekeskuse poole pöördunud, tuttavaid otsingusse kaasanud. Noortejuhid tõid näiteid ka olukordadest, kus noorterühmal on küll olnud noored, kellega koostööd teha, kuid neil on juhendaja puudunud ning nad on selle ise noortele otsinud.

Head partnerit hinnatakse vääriliselt ning paljud on jäänudki tegema koostööd vanade partneritega (ja noortega). Paljud noortejuhid on kinnitanud, et noortekohtumistest on välja kasvanud tihe suhtlus ja isegi sõprus. Suur osa intervjueritutest on teinud koostööd siiski enam kui ühe partneriga. On ka neid, kes on proovinud teha noortekohtumisi ka teiste partneritega, kuid see koostöö ei ole alati sujunud.

Partnerite omavahelise tööjaotusega on intervjueritud noortejuhtidel väga erinevaid kogemusi ja harjumusi. On nii neid, kes tunnistavad, et on mõnikord ise sisuliselt kõik teinud, või harvem ka, et partner on teinud. Tihti kipub rutiin olema selline, et mõlemad partnerid vastutavad endapoolse kohtumise eest võõrustajana. Siiski toovad noortejuhid välja piisavalt juhtumeid, kus partnerid arutavad kõik projektiga seotud aspektid omavahel läbi.

„Vastutus on jagatud tavaliselt nii, et projekti koostajal on veidi rohkem vastutust kui partneril, kuid juba projekti planeerides oleme täpselt kokku leppinud, kes mille eest vastutab. Tavaliselt on kohtumise läbiviijal rohkem tegemist, kui kohtumisele tulijal, kuna eeltöö on siis veidi suurem. Aruandluse teeb tavaliselt see, kes projekti esitab, aga sinna koondab ta kokku kokkuvõtte kõikide osapoolte tagasisidest. Tavaliselt oleme üritanud ühte projekti panna kaks kohtumist, et mõlemal osapooltel oleks midagi korraldada ja läbi viia, kuid on ka projekte, kus on vaid üks kohtumine ning mille käigus on

mõlemal partneril oma roll organiseerimises ja läbiviimises, kuid aruande esitab alati projekti esitaja/taotleja.“ (Noortejuht, intervjuu)

Seejuures hõlbustab partneriga koostööd, sisulise arutelu tekkimist ja koos otsustamist Idee45 koolitus.

„Enamus kordadest, kui me Idee45-l käisime, siis tegime nii palju tööd, et kui me sealt kolm päeva hiljem ära tulime, siis meil oli projekti vaja ainult viimistleda. Koha peal leppisime juba kokku, /.../ milline partner mille eest vastutab.“ (Noortejuht, intervjuu)

Aga juhul, kui projektitaotlus ei saa valmis juba Idee45-l, mis on tavaline, on ka näiteid, kus partnerid põrgatavad projekti taotlust omavahel (koos või ilma noorteta) ja toimub koos kirjutamine. Mitu korda mainiti ka Skype'i arutelu, ühiselt elektroonilise dokumendi kirjutamist ning kokku saamist (kui asutakse partnerile lähedal).

On ka juhuseid, kus partneriga ei olda rahul, kas sellega, et nad ei teinud midagi või tahtsid ise kõik otsustada, või siis ei olda rahul partneripoolse noortekohtumiste läbiviimisega. Seejuures on mitmed noortejuhid viidanud just partneri vähesele soovile või oskusele noori kaasata ja neile noortekohtumistes suuremat rolli anda, viidates taaskord koolituste ja nõustamiste tähtsusele.

Eelnevast tulenevalt on programmi toimimise ja projekti kvaliteedi huvides oluline **programmis osaleda plaanijaid toetada partnerite otsingus**. Senisest **suuremat tähelepanu tuleb pöörata ka partneritevahelisele võrdsele tööjaotusele, et kõigil noortejuhtidel ja kõigi partnerite noortel oleks võimalus projektist maksimaalselt õppida**.

Programm Noortekohtumised (PNK) on 2015. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi, Eesti Noorsootöö Keskuse ja SA Archimedese noorteagentuuri koostöös käivitatud noorteprogramm, mis on suunatud toetama Eestis elavate erineva kultuuritaustaga noortegruppide koostööd ja ühistegevusi. 2015.–2018. aastal on 226 noortejuhil suunamisel ja toel toimunud 178 noortekohtumiste projekti ja neis on osalenud ligikaudu 6 800 erineva emakeelega noort. Saamaks teada, mil määral aitavad programmi tegevused saavutada seatud eesmärgid ning milline on programmi panus lõimumis- ja noortevaldkonna arengukava eesmärkide elluviimisesse, viidi 2019. aasta maist juulini läbi „Noortekohtumiste programmi mõju-uuring“.

Uuring näitab, et programmi nõuded ei ole takistuseks programmi eesmärkide saavutamisel ja taotlemise ning projekti elluviimise protsess toetavad Eestis elavate erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist, koostööd, üksteise mõistmist ja ühist arengut. Võrreldes pilootaasta mõju-uuringuga on käesolevas uuringus osalenud mitu korda projekti teinud noortejuhid ja rääkinud läbivalt kaasamise olulisusest ning kaasamise ja vastutuse andmise õppimise keerukusest. Seega omavad pilootaasta järgselt programmis, juhendmaterjalides ja koolitustel tehtud muudatused, sh kaasamise olulisuse rõhutamises, positiivset mõju programmi eesmärkide täitmisele. Osaliselt võib see tulla ka sellest, et praeguses uuringus osalenud on ise kogunud kaasamise olulisust ja aja jooksul õppinud.

Programmi mõju noortele

Noortekohtumistel on noorte pädevuste arengule suur mõju. Kõige enam areneb noortel suhtlus võõrkeeles, isiklik, kultuuridevaheline, sotsiaalne ja kodanikupädevus, algatusvõime ja ettevõtlikkus ning õppimisoskus. Seejuures areneb vene emakeelega noortel enam võõrkeeles suhtlemise julgus, eesti emakeelega noortel areneb aga mõnevõrra laiem amplituud oskustest. Pädevuste arengule aitab kaasa ka suurem kaasatus projekti. Mitme pädevuse areng sõltub mõnevõrra enam projektist ja selle teemast – kõige vähem tuuakse välja üldiselt matemaatika ja infotehnoloogia alase oskuse arengut, aga ka suhtlus emakeeles areneb vähem kui suhtlus võõrkeeles. Siinkohal areneb enam eesti emakeelega noorte emakeele oskus, kuna suurem rõhk on noortekohtumistes eesti keelele ning nad peavad ennast hoolikamalt väljendama. Kultuuriteadlikkuse kasv oleneb sellest, kui oluline on kultuuride tutvustamise või loomingu roll noortekohtumistes. Noorte hoiakutele ei ole noortekohtumistel nii oluline mõju. Avatumaks teiste rahvuste suhtes muutuvad eelkõige noored, kellel on teisest rahvusest sõpru või kes suhtlesid noortekohtumistega seoses tihti teisest rahvusest noortega. Samas õpivad noored noortekohtumistega paremini Eestit tundma, ning teiste piirkondade nägemine on uudsem just eesti emakeelega noorte jaoks, kel on mõnede piirkondade ja ka teise emakeelega inimeste suhtes enam eelarvamusi. Negatiivsete eelarvamuste kadumisest teiste rahvuste suhtes, eriti eesti emakeelega noortel, kinnitasid ka intervjuud ja aruanded. Kokkuvõttes sõltub programmi mõju noorte hoiakutele ja oskustele mitmetest erinevatest teguritest, olenedes nt nende varasemast kogemusest, noortekohtumistel kaasatusest, vastutuse võtmise võimalustest, tekkivatest kontaktidest.

Programmi mõju Noortevaldkonna arengukavale

Noortekohtumised aitavad kaasa Noortevaldkonna arengukava eesmärkide täitmisele. Lisaks sellele, et noortekohtumised võimaldavad noorsootöös osalemist ka vähem kindlustatud või õppimises vähem edukatele või tagasihoidlikumatele noortele, aitavad nad noortele vastutusrikka rolli andmise kaudu oluliselt arendada noorte erinevaid elus hakkamasaamiseks vajalikke oskuseid, eriti nt ettevõtlikkust ja vastutustunnet, kohanemisvõimet ja suhtlusoskust (sh mitmekultuurilises keskkonnas). Ühtlasi aitavad noortekohtumised kaasa erinevate mitteformaalse hariduse võtete levimisele ja kvaliteedile, sh ka formaalhariduses: õpieesmärkide seadmisele, enese arengu analüüsimisele, teadlikumale õppimisoskusele ja reflekteerimisele noortel ning noorte kaasamise oskusele noorte juhendajate-õpetajate seas.

Programmi mõju Lõimumiskava eesmärkidesse

Noortekohtumised panustavad kõikidesse Lõimuv Eesti 2030 eesmärkidesse. Väga otse ja efektiivselt aitavad nad kaasa inimestevaheliste suhete loomisele ja koos õppimisele. Sealhulgas toetavad need noorte sotsiaal-majandusliku toimetuleku ja ettevõtlikkuse arenemist ning vene emakeelega noorte eesti keele omandamist. Vähesemal määral ja kaudsemalt toetavad noortekohtumised ka tugevama ja usalduslikuma sideme loomist Eestiga. Mida enam on noorte omavaheline suhtlus soodustatud (nt segakeelerühmade ja -paaridega ja meeskondlike ülesannetega) ning mida enam on nad projekti ja tegevustesse kaasatud, seda paremini toimub

lõimumine. Ka selge eesmärk, mis tuleb üheskoos täita, olgu selleks millegi ära õppimine, millegi ehitamine, mingi esitus vms, ühendab noori.

Programmi mõju noorsootõtajate hoiakutele ja praktikatele

Uuring näitas, et noortekohtumiste noortejuhid ei analüüsi üldjuhul väga detailselt (Noorsootõtaja kutsestandardile ja selles kajastatud kompetentsidele tuginedes), mida nad on ise noortekohtumistest õppinud. Kuna programm pöörab suurt tähelepanu noorte pädevuste analüüsimisele ning sellel võiks olla ka positiivse ülekande efekt noortejuhtide eneseanalüüsile, näitavad selle uuringu tulemused, et kas noorte pädevuste analüüs ei pane noortejuhte ennast analüüsima või siis ei pöörata piisavat tähelepanu ka noorte analüüsile või ei osata seda toetada. Viimast kinnitasid ka intervjuud: sageli ei pruugi noortejuhtidel olla piisavaid teadmisi ega oskusi, kuidas noorte poolt õpitu analüüsi võimalikult loomulikult ning efektiivselt teostada. Seega on programmi potentsiaal toetada noortejuhtide enda professionaalset enesearendamist suurem, kui seda on praegu näha. See mõjutab aga ka projekti mõju noorte pädevuste arengule ning lõimumisele.

Väga oluline noortekohtumiste panus noortejuhtide arengusse on noortejuhtidel tekkinud oskus ja julgus anda noortele suuremat vastutust (noorsootöö korraldamise kompetents ja noorsootöö kutse-eeetika aluspõhimõte). Oluliselt arenenud kompetentsidena toodi välja ka projektkirjutamise ning suhtlemise oskust ning turvalise keskkonna tagamise oskust. Noorsootõtaja kompetentside kõrval näitas uuring läbivalt ka projekti positiivset mõju noorsootöö valdkonna paremale mõistmisele ning panustas noorsootöö meetodite (nt kaasamist, noorte omavahelist tundma õppimist, suhtlemist jne soodustavad tegevused) kasutamise oskuse kasvule ja levikule.

Arvestades, et programm pöörab tähelepanu nii lõimumisele, erinevate kultuuride õppimisele, noorte pädevuste arendamisele kui ka noortejuhtide arendamisele, on PNK-l märkimisväärne potentsiaal nii Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 kui ka Lõimuv Eesti 2030 eesmärkide täitmisesse panustamisel. Uuringust tuli eriti esile programmi väärtus noorsootöö põhimõtete mõistmise paranemisel ja levikul, noorsootöö korraldamise kompetentsi arendamisel, formaalse- ja mitteformaalse õppe paremal sidumisel ja praktikate vahetamisel ning võimalusel saada jalg ukse vahele projektimaailmas. PNK-d võib pidada ka uueks noorte osalusvormiks, mis toetab osalemise õppimist ning tõstab noortejuhtide noorsootöö, sh noorte aktiivse kaasamise oskust (üks noortevaldkonna arengukava eesmärke). Samas tuleb arvestada, et uuringu sihtrühmaks olid eelkõige kolm ja enam korda projektis osalenud noortejuhid (16% 2014-2019. aastal programmis osalenud noortejuhtidest), mistõttu on võimalik, et nende noortejuhtide arvamus ja kogemus, kes piirdusid ühekordse osalusega, on olnud mõnevõrra teistsugune. Seega näitab uuring pigem programmi potentsiaali nimetatud eesmärkide täitmisel kui projektitegevused kvaliteetselt ellu viiakse.

Programmi positiivsest üldisest hinnangust hoolimata kaardistas uuring mõningaid võimalusi, kuidas potentsiaalseid noortejuhte ja noori veelgi enam toetada, et osaletaks programmis ning saadaks positiivne kogemus noorte kaasamises ja lõimumises. Tulenevalt uuringu tulemustest on järgnevalt esitatud peamised soovitusel PNK arendamiseks, et see täidaks oma eesmärgi, aitaks kaasa noorte arengule ja lõimumisele ning oleks hea mitteformaalse hariduse tööriist.

Nõuded ja tingimused (kaaluda nende lisamist või neile suurema tähelepanu pööramist)

- Koos, koolis või kuskil mujal, õbbimine või võõrustavate perede juures õbbimine aitab kaasa noorte omavahelisele suhtlusele, püsivate kontaktide tekkele ning lõimumisele, mistõttu tuleks seda eelistada ja soodustada.
- Segakeelepaarid, segakeelegrupid ja pidev suhtlus (eelistatavalt paaristöö, kuna siis peavad kõik osalejad suhtlema) aitavad kaasa kiirele tutvumisele, sõbrunemisele ja teises keeles suhtlemise julgusele, mistõttu võiks erinevaid häid näiteid jagada ja nende kasutamist soovitada/soodustada.
- Meeskondlikku või paaristööd nõudvad ülesanded, mis nõuavad koos töötamist ülesande või eesmärgi täitmiseks, aitavad kaasa kiirele tutvumisele, sõbrunemisele ja teises keeles suhtlemise julguse kasvamisele, mistõttu võiks erinevaid häid näiteid jagada ja nende kasutamist soovitada/soodustada.
- Noortekohtumiste vaba aega võiks sisustada ühistegevustega, soodustades segakeelerühmades toimetamist, seejuures võiks võimaldada noortel ise tegevusi planeerida (ka planeerimine võiks toimuda segakeelerühmades).
- Noorte vanusega arvestamist tuleks silmas pidada nii projekti teema valikul ja taotlemise-aruande kirjutamisel, nende kaasamisel kui ka analüüsil. Seejuures tuleks mõista ka noortejuhil, et kaasata võib proovida samm-sammult, sest tulenevalt grupi eripärast ja vanusest ei pruugi kohe vastutuse

andmine töötada. Ühtlasi ei tohiks noortejuhid karta esmakordse vastutuse andmise tagajärgi ehk võimalikke ebaõnnestumisi.

- Noortegrupi moodustamisel võiks võimalusel kaasata senisest enam ka koolis vähem edukaid ja vähem teistes tegevustes osalevaid noori jne (noorsootöö mitmekesistamine, tõrjutuse vähendamine, osalemisvõimaluste suurendamine).

Nõustamine, hindamine, koolitused

- Koolitustega ollakse väga rahul ja uuring näitab nende positiivset mõju selles osalenutele. Probleemiks on aga, et sageli osalevad koolitusel ühed inimesed, hiljem viivad tegevusi läbi aga teised, vähendades koolituste mõju noortekohtumistele. Suurendada tuleks koolituse kättesaadavust. Kaaluda võiks koolituste läbiviimist ka osaliselt arvutipõhiselt ning koolitusmaterjalid võiksid olla üleval ka internetis, et need, kes ei saa kohale tulla, saaksid ennast siiski kurssi viia.
- Programmi materjalide puhul võiks silmas pidada, et kui programmis osaleb veel enam uussisserändajaid, võib nende keeleoskus olla veel kesisem, mistõttu peaksid materjalid (ja koolitused) olema võimalikult lihtsad.
- Kuna PNK eesmärk on noorte suur kaasatus projekti, võiks kaaluda noorte veel suuremat kaasamist koolitustesse. See võimaldaks neil rohkem õppida ning tekitaks ka selge tunde, et nemad vastutavad ja teevad projekti ise. Seejuures võiks osa tegevusest olla suunatud paralleelselt noortejuhile ja noortele, kus noortejuhile suunatud tegevus võiks puudutada olulisel määral just noorte kaasamise ja õpitu analüüsi olulisust ja arendamist.
- Koolitustel võiksid esineda ja rääkida noored ise enda kogemusest, olles nii heaks näiteks ka teistele noortele (ja noortejuhtidele), et noortel on võimalik ise otsustada, läbi viia ja vastutada.
- Toetada seda, et noortejuhid ning noored oleksid kursis sellega, milliseid tegevusi ja kuidas võiks teha ehk siis anda neile palju praktilisi näpunäiteid, millised mängud, meeskondlikud ülesanded jne töötavad ja mis eesmärgil. Kuigi sellised materjalid võivad olemas olla, tuleks PNK-s osalejaid nendeni veel selgemalt juhatada.
- Pöörata enam tähelepanu noorte ja noortejuhtide eneseanalüüsile, pädevuste ja õppimise analüüsile, ning jagada häid näiteid ja nippe, kuidas seda teha.
- Pöörata veelgi enam tähelepanu noorte kaasamise ja noortele vastutuse andmise võimalustele (tõrjutus, kaasamine otsustesse) ning jagada häid näiteid ja nippe, kuidas seda teha.
- Soodustada algaja ja kogunud noortejuhi partnerlust. Võimalusel pakkuda alustavatele noortejuhtidele mentorlust.
- Arendada partnerite digibaasi, et lihtsustada partneriotsingut.
- Suunata noortejuhte ja noori juba olemasolevatest materjalidest ning kogumikest ideid koguma, nt mitteformaalne.ee ja teised kodulehed.
- Soodustada noortejuhtide ja noorte senisest suuremat omavahel kogemuste vahetamist projektikorraldamisega seotud küsimustes, soodsate õõbimisvõimaluste, eneseanalüüsi meetodite jne kohta. Seda toetaks nt vastavate sotsiaalmeedia gruppide loomine.

Soovitused edasisteks uuringuteks

- Tulenevalt sellest, et väga paljud noortejuhid piirduvad vaid ühe noortekohtumiste projekti juhendamise ja, ning sellest, et noortejuhtidest on puudus, võiks uurida põhjuseid ja tagamaid, miks inimesed piirduvad vaid ühekordse juhendamise ja, ning seda, kuidas kaasa aidata sellele, et nad jääksid edasi noortekohtumiste projekte tegema.
- Tulenevalt uuringu tulemustest on põhjust arvata, et vaatamata sellele, et formaalselt on erineva emakeelega noortel ligipääs mitteformaalsele haridusele võrdne, on tegelikult (noortejuhtide järgi) PNK vene emakeelega noorte ja lastevanemate seas hinnatud ka sel põhjusel, et neil on vähem valikuid/võimalusi noorte mitteformaalses hariduses osalemiseks. Seetõttu tuleks uurida, kui palju erineva emakeelega noorte osalus mitteformaalses hariduses ja noorsootöös erineb, ja kui erineb, siis miks.

Lisa 1. Intervjuukavad

Intervjuusid läbi viies lähtusid intervjuueerijad mh Noortevaldkonna arengukava ja Lõimumiskava eesmärkidest, noorte võtmepeädevustest ja noorsootöötajate kutsestandardis toodud kompetentsidest.

Poolstruktureeritud intervjuude intervjuuküsimused – eksperdid (sh koolitajad/ nõustajad)

1. Mis on Teie jaoks Noortekohtumiste programmi suurim väärtus?
2. Kuidas hindate noorte pädevuste arengut?
 - a. Millised pädevused on kõige enam arenenud? Milliste pädevuste arendamiseks sobivad noortekohtumised kõige rohkem/vähem?
 - b. Mis seda mõjutab? (vanus, sugu, emakeel, teema, tegevused, korraldus, noorte aktiivne osalus)
 - c. Mis veelgi paremaks pädevuste arendamiseks vajalik on?
3. Kuidas hindate noorte lõimumist projekti tulemusena?
 - a. Kui hästi aitab kaasa Lõimumiskava põhieesmärkide saavutamisele?
 - b. Mis seda mõjutab? (vanus, sugu, emakeel, teema, tegevus, korraldus, noorte aktiivne osalus, varasem lõimitus)
 - c. Kas või kui tihti on juhtunud seda, et noored, kes on projekti raames tutvunud, on jäänud edasi suhtlema? Millisel kujul?
4. Kuidas hindate noortekohtumiste mõju noortejuhtide pädevuste arengule (sh PNK kui mitteformaalse hariduse tööriist)? Tooge näiteid.
 - a. Mis roll on selles noortekohtumiste koolitustel?
 - b. Mis roll on selles noortekohtumiste nõustamistel, sh lõpptaotluse esitamisele eelnev tagasiside projektile, paikvaatlused?
 - c. Mis roll on selles programmi rõhuasetusel õpieesmärkide seadmisele ja nende saavutamisele?
 - d. Kuidas on areng seotud sellega, kas tegemist on noorega, õpetajaga, noorsootöötajaga, huvijuhiga?
 - e. Kas taotlustes ja aruannetes peaks pöörama suuremat tähelepanu ka noortejuhi enda pädevuste arengule?
 - f. Mis veelgi paremaks lõimumiseks vajalik on?
5. Kuidas näete praegust tugisüsteemi (eelnõustamine, koolitused, paikvaatlused)? Millega olete rahul? Mis vajaks parandamist?
6. Kuidas Teile teadaolevalt tehakse tavaliselt partneri valik?
7. Mis aspektides on projektid nõrgemad ja tugevamad? Miks mõned „töötavad“/ „ei tööta“ hästi? Kuidas seda muuta?
 - a. Mõju osalejatele ja laiemalt, ning selle mõõtmine
 - b. Noorte pädevuste areng ja uue õppimine, sh eesti keele omandamine ja kasutamine, ühise infovälja kasutamine, koos õppimine
 - c. Partnerlus
 - d. Noortekohtumiste nähtavus
 - e. Noorte kaasamine
 - f. Noorte turvalisus
 - g. Kultuuridevaheline suhtlus ja lõimumine, sh kultuuridevaheline läbi käimine projekti järgselt
 - h. Ühiskonnaelus osalemine, demokraatlike väärtuste jagamine
8. Millised on kõige tavalisemad vead projektides ja noortekohtumistes lõimumise ning pädevuste arenguga seoses? Milles on projektid kõige edukamad?
9. Kas Teil on seoses programmi, lõimumise ja noorte ning noortejuhtide pädevustega tekkinud mingeid küsimusi, millele uuringuga vastuseid võiks saada?

Poolstruktureeritud intervjuude (sh fookusrühmaintervjuud) intervjuuküsimused – noortejuhid

1. Rääkige palun natuke oma taustast: mis valdkonnas ja milliste sihtrühmadega, sh noortekohtumiste raames tegelenud olete?
 - a. Kuidas noortekohtumiste projekti(de) juhiks saite?
 - b. Miks Te enam programmis pole osalenud?
2. Milline roll on projektis olnud noortejuhil ehk Teil ning milline roll noortel? Miks?

- a. Kes on projektid algatanud?
 - b. Kuidas on teemad valitud?
 - c. Kes on teemasid ja projekte edasi arendanud ning ellu viinud?
 - d. Kes on projekti aruande koostanud?
3. Kust partneri leidsite? Kuidas mitme alternatiivi korral partneri(te) valiku tegite?
 4. Kust noored projekti leidsite? Kuidas tegite paljude huviliste korral noorte seast valiku?
 - a. Millised noored noortekohtumistes osalevad?
 - b. Kas vene emakeelega noortest osalevad pigem vähem või rohkem lõimunud, sh eesti keele oskusega?
 - c. Kas eesti emakeelega noortest osalevad pigem vähemuste suhtes avatumad?
 5. Mida noored projektidest õppinud on? Kuidas hindate noorte pädevuste arengut?
 - a. Millised pädevused on kõige enam arenenud? Milliste pädevuste arendamiseks sobivad noortekohtumised kõige rohkem/vähem? Tooge näiteid.
 - b. Mis seda mõjutab? (vanus, sugu, emakeel, teema, tegevused, korraldus)
 - c. Mis veelgi paremaks pädevuste arendamiseks vajalik on?
 6. Kuidas hindate noorte lõimumist? Tooge näiteid.
 - a. Milles lõimumine seisneb ja mis sellele kaasa aitab?
 - b. Mis seda mõjutab? (vanus, sugu, emakeel, teema, tegevused, korraldus)
 - c. Kas või kui tihti on juhtunud seda, et noored, kes on projekti raames tutvunud, on jäänud edasi suhtlema? Millisel kujul?
 - d. Millised on olnud noorte muljed pärast noortekohtumist?
 7. Mis veelgi paremaks lõimumiseks vajalik on?
 8. Mida Te ise noortekohtumistest õppinud olete?
 9. Mida programmis muuta võiks, et veelgi paremini toetada noortejuhtide ja noorte pädevusi ning noorte lõimumist? (korraldus, rahastus, koolitused ja nende teemad, nõuded taotlustele ja koolitustel osalemisele)

Fookusrühma intervjuude küsimused – noored

1. Millal te osalesite noortekohtumistel?
2. Mida te noortekohtumistel tegite? Kuidas teile noortekohtumised meeldisid?
3. Mida uut õppisite ja teada saite? Tooge näiteid!
 - a. Mida enda ja partnerikooli õpilaste kohta õppisite?
 - b. Mis te arvate, mida teise kooli õpilased (teie kohta) õppisid?
 - c. Millistena kujutasite ette eestlasi/venelasi/muu rahvuse esindajaid enne noortekohtumisi? Kas teie arvamus on pärast nendega kohtumist ja üheskoos asju tehes kuidagi muutunud? Kuidas?
4. Mil moel olete olnud pärast projekti kontaktis? Kuidas (FB, kohtumised, vms)?
5. Mida tegite teie ja mida tegi noortejuht projektis?
 - a. Kuidas osalesite idee välja mõtlemises ja projektitaotluse koostamises?
 - b. Kuidas osalesite kohtumiste ettevalmistamises ja elluviimises? Kas vastutasite millegi eest?
 - c. Kuidas osalesite projekti aruandluses?
 - d. Kui palju noortejuht juhendas? Kui palju saite ise otsustada, mida ja mis järjekorras teha?
 - e. Kas keegi teist osales koolitustel enne noortekohtumisi (Idee45 või projektimeeskonna enda tehtud koolitus)? Kui väärtuslik oli koolitus?
6. Kui nüüd keegi tuleks ja ütleks, et saaksite ise noortekohtumise teha, siis mida ja kuidas te teeksite, arvestades, et projekti eesmärk on omavahelise suhtlemise, teineteise mõistmise ja noorte arengu toetamine (võtmepädevused), et te tulevikus mitmekultuurilises keskkonnas hästi hakkama saaksite?
7. Kas osaleksite ka järgmisel korral sarnastes ettevõtmistes? Miks?

Lisa 2. Muutused noorte hinnangutes ja hoiakutes pilootaasta noorte küsitluse järgi

Pilootaasta küsitlusandmete analüüs on esitatud eraldi failina.